

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

Π.Μ.Σ. «Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ-ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ,
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ»**

ΦΩΤΕΙΝΗ ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΗ

**ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε. (επόπτρια)
ΜΑΓΓΑΝΑΣ Α.
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Γ.**

ΑΘΗΝΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2005

<u>ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ</u>	Σελ. 1-3
<u>ΠΡΟΛΟΓΟΣ</u>	Σελ. 4-5
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ</u>	Σελ. 6-7
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΤΑ ΑΔ ΗΟC ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ΠΟΥ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΑΝ – ΚΡΙΤΙΚΗ</u>	Σελ. 8-23
1.1 Το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που δημιουργήθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	Σελ. 8-9
1.2 Τα Διασυμμαχικά Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο που δημιουργήθηκαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	Σελ. 10-14
1.3 Τα ad hoc Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα – Κριτική	Σελ. 15-23
1.3.1 Το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία	Σελ. 15-18
1.3.2 Το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα	Σελ. 19-20
1.3.3 Κριτική	Σελ. 20-23
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ (15 ΙΟΥΝΙΟΥ-17 ΙΟΥΛΙΟΥ 1998) – Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ</u>	Σελ. 24-28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Σελ. 29-35

3.1 Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Σελ. 29-30

3.2 Οι βασικές αρχές λειτουργίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου Σελ. 31-35

- i) Η αρχή της ανεξαρτησίας**
- ii) Η αρχή της μονιμότητας**
- iii) Η αρχή της ειδικότητας της δικαιοδοσίας**
- iv) Η αρχή της συμπληρωματικότητας**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ – ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Σελ. 36-56

4.1 Το πεδίο αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

Σελ. 36-53

- 4.1.1 Η *ratione materiae* (καθ' ύλην) αρμοδιότητα του Δικαστηρίου**
- 4.1.2 Η *ratione temporis* (χρονική) αρμοδιότητα του Δικαστηρίου**
- 4.1.3 Η *ratione personae* (επί προσώπων) αρμοδιότητα του Δικαστηρίου**

4.2 Η έκταση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

Σελ. 55-56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ Σελ. 57-63

5.1 Το Προεδρείο (άρθρο 38) Σελ. 57

5.2 Οι βαθμίδες του Δικαστηρίου (Βαθμίδα Προδικασίας, Βαθμίδα Εκδίκασης, Βαθμίδα Εφέσεων – άρθρα 39 - 41) Σελ. 58-59

5.3 Το Γραφείο του Εισαγγελέα (άρθρο 42) Σελ. 60-61

5.4 Η Γραμματεία (άρθρο 43) Σελ. 62-63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ Σελ. 64-71

6.1 Ο μηχανισμός ενεργοποίησης του Δικαστηρίου Σελ. 64-66

6.2 Ανάκριση - Δίωξη, Δίκη, Ένδικα Μέσα Σελ. 67-71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ: Η ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΝΤΑΡΦΟΥΡ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ Σελ. 72-76

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ Σελ. 77-78

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Σελ. 79-84

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται ο νεοσύστατος θεσμός του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ενός διεθνούς, ανεξάρτητου και μόνιμου δικαιοδοτικού οργάνου που συστάθηκε υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά τις εργασίες της Διπλωματικής Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών στη Ρώμη (15 Ιουνίου-17 Ιουλίου 1998), για τη δίωξη και τιμωρία των υπευθύνων για σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Στις σελίδες που ακολουθούν σκιαγραφείται η νομική φύση του νέου αυτού θεσμού και, παράλληλα, παρατίθενται τα σχετικά με την οργάνωση, τις βασικές αρχές και τον τρόπο λειτουργίας του. Ας δούμε, όμως, την διάρθρωση των επιμέρους μερών της παρούσας μελέτης.

Αρχικά, στην Εισαγωγή της, γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση της εξελικτικής πορείας του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα.

Στο **Πρώτο Κεφάλαιο**, γίνεται μια κριτική παρουσίαση των βασικών σημείων της σύστασης και λειτουργίας των ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων (του ad hoc Δικαστηρίου που δημιουργήθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, των Διασυμμαχικών Δικαστηρίων της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, που δημιουργήθηκαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και των ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα) που προηγήθηκαν της σύστασης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και, παράλληλα, παρουσιάζονται τα σημεία γύρω στα οποία εστιάστηκε η κριτική στα ad hoc αυτά Δικαστήρια.

Στο **Δεύτερο Κεφάλαιο**, παρουσιάζονται τα δρώμενα της Διπλωματικής Διασκέψεως των Ηνωμένων Εθνών που έλαβε χώρα στη Ρώμη από τις 15 Ιουνίου έως τις 17 Ιουλίου 1998, στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, οι εργασίες της οποίας έληξαν με την υπογραφή του Καταστατικού για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.

Στο **Τρίτο Κεφάλαιο**, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση των μερών του Καταστατικού του Δικαστηρίου και αναλύονται οι βασικές αρχές λειτουργίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Το **Τέταρτο Κεφάλαιο** αναφέρεται στην καθ' ύλην, την τοπική και την κατά χρόνο αρμοδιότητα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Στο **Πέμπτο Κεφάλαιο**, παρουσιάζεται η Οργάνωση και Σύνθεση του Δικαστηρίου, δηλαδή τα όργανα του Δικαστηρίου, η λειτουργία τους, ο τρόπος και οι προϋποθέσεις εκλογής, η θητεία και τα ασυμβίβαστα των Δικαστών που είναι μέλη του Δικαστηρίου.

Στο **Έκτο Κεφάλαιο**, παρουσιάζεται η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου από τη στιγμή που μια υπόθεση παραπεμφθεί στον Εισαγγελέα μέχρι και την έκδοση

τελεσίδικης απόφασης από το Δικαστήριο. Αναλύονται κάποια δικονομικά ζητήματα που αφορούν την Ανάκριση, την άσκηση Δίωξης, τη Δίκη σε Πρώτο Βαθμό και την άσκηση Ενδίκων Μέσων.

Στο **Έβδομο Κεφάλαιο**, γίνεται αναφορά στην υπόθεση του Νταρφούρ που παραπέμφθηκε πρόσφατα στον Εισαγγελέα του Δικαστηρίου από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να δούμε πώς ενεργοποιείται και λειτουργεί στην πράξη ο μηχανισμός του Δικαστηρίου.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας εργασίας σχετίζονταν κυρίως με το γεγονός το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι ένας νεοσύστατος θεσμός, που άρχισε να λειτουργεί σχετικά πρόσφατα, την 1^η Ιουλίου 2002, οπότε, τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία, οι πηγές ήταν περιορισμένες. Πάντως, παρά τις όποιες δυσκολίες, η συγγραφή της παρούσας μελέτης αποδείχθηκε εξαιρετικά ενδιαφέρουσα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Από τους παλαιότερους θεσμούς της διεθνούς έννομης τάξης, το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο είναι το Δίκαιο που προστατεύει μαχόμενους και αμάχους, τραυματίες και ασθενείς κατά τη διάρκεια των ενόπλων συρράξεων. Η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου αρχίζει από το 1864, όταν η Ελβετική Κυβέρνηση συγκάλεσε Διάσκεψη στην οποία συμμετείχαν δέκα έξι (16) Κράτη, στο πέρας της οποίας υιοθετήθηκε Σύμβαση «Για τη βελτίωση της τύχης των τραυματιών κατά τη διάρκεια του κατά ξηρά πολέμου» (1864). Η εν λόγω Σύμβαση αναγνώρισε το εθελοντικό έργο των Επιτροπών του Ερυθρού Σταυρού για παροχή ιατρικής βοήθειας στους τραυματίες πολέμου, καθώς και το καθεστώς ουδετερότητας των υγειονομικών Επιτροπών. Ακολούθησε μια σειρά από Διεθνείς Συμβάσεις, όπως η «Δήλωση της Πετρούπολης», το 1868, η οποία απαγόρευε τη χρήση εκρηκτικών βλημάτων, οι «Συμβάσεις της Χάγης», το 1899, που προσάρμοζαν του κανόνες και τα έθιμα του κατά ξηρά πολέμου και στον κατά θάλασσα πόλεμο και η αναθεώρησή τους, που έγινε το 1907¹.

Αναμφισβήτητα, όμως, τα πιο σημαντικά κείμενα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου είναι οι Συμβάσεις της Γενεύης, τέσσερις τον αριθμό, που υιοθετήθηκαν τη 12^η Αυγούστου 1949². Οι Συμβάσεις αυτές προστατεύουν τα θύματα των ενόπλων συγκρούσεων και με τη σειρά τους αναφέρονται: α) στη βελτίωση της κατάστασης των τραυματιών και ασθενών των στρατευμάτων που βρίσκονται σε εκστρατεία, β) στη βελτίωση της κατάστασης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών στον πόλεμο που διεξάγεται στη θάλασσα, γ) στην προστασία των αιχμαλώτων πολέμου και δ) στην προστασία των πολιτών κατά τη διάρκεια του πολέμου³. Το περιεχόμενο των Συμβάσεων της Γενεύης εμπλουτίστηκε με τα δύο πρόσθετα Πρωτόκολλα των Συμβάσεων, που υιοθετήθηκαν το 1977.

Στη δεκαετία του 1990, μια σειρά νέων Συμβάσεων έρχεται να εμπλουτίσει το Συμβατικό Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, όπως η «Σύμβαση για την απαγόρευση ανάπτυξης, παραγωγής και αποθήκευσης χημικών όπλων», το 1993, το «Πρωτόκολλο για την απαγόρευση των όπλων laser που προκαλούν τύφλωση», το 1995, το «Αναθεωρημένο Πρωτόκολλο για απαγορεύσεις ή περιορισμούς στη χρήση

¹ Νάσκου-Περράκη 2000, σ. 9.

² Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός 2000, σ. 10.

³ Νάσκου-Περράκη 2000, σ. 10.

ναρκών, ναρκοπαγίδων και άλλων συσκευών» και η «Σύμβαση της Οττάβα για την απαγόρευση χρήσης, αποθήκευσης, παραγωγής και μεταφοράς ναρκών», το 1997⁴.

Αυτή η εξέλιξη του Διεθνούς Συμβατικού Ανθρωπιστικού Δικαίου κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, έφερε στο προσκήνιο το αίτημα για τη διεθνή ποινική καταστολή των σοβαρών παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και την αναγνώριση ατομικής ποινικής ευθύνης σε όσους προέβαιναν σ' αυτές τις παραβιάσεις. Έπρεπε να δημιουργηθεί ένα σύστημα που θα ήταν επιφορτισμένο με την τιμωρία όσων παρέβαιναν το Συμβατικό Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Η σχετική συζήτηση, γνώρισε ιδιαίτερη ένταση μετά τις φοβερές για την ανθρωπότητα δοκιμασίες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Σταθμό σ' αυτήν την μεταπολεμική περίοδο αποτέλεσαν τα Διασυμμαχικά Στρατιωτικά Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, που συστάθηκαν από τους νικητές-συμμάχους για τη δίωξη και τιμωρία των εγκληματιών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Το επόμενο σημαντικό βήμα έγινε με τη δημιουργία των ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, το 1993 και το 1994, αντίστοιχα. Τέσσερα χρόνια αργότερα πραγματοποιείται το μεγάλο άλμα. Στις 17 Ιουλίου 1998, στη Ρώμη, η Διπλωματική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Η δημιουργική αυτή κίνηση, παρά τους συμβιβασμούς που έγιναν στην υιοθέτηση του τελικού κειμένου του Καταστατικού του Δικαστηρίου, οριοθετεί μια νέα εποχή σε επίπεδο αρχών, πολιτικής και πρακτικής εφαρμογής για τη διεθνή κοινότητα, συμπίπτει δε με την ανάδυση στο διεθνές πεδίο ενός νέου διευρυμένου ρόλου των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

⁴ Νάσκου-Περράκη 2000, σ. 10.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΤΑ AD HOC ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ΠΟΥ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΑΝ – ΚΡΙΤΙΚΗ

1.1 Το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που δημιουργήθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της απόδοσης ατομικής ποινικής ευθύνης σε όσους προέβαιναν σε σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου έγινε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918), στη Διάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων τον Ιανουάριο του 1919, όπου οι νικητές συνέστησαν την «Επιτροπή για τους Υπεύθυνους για τον Πόλεμο και για την Επιβολή Κυρώσεων» (*Commission on the Responsibility of the Authors of War and on the Enforcement of Penalties*). Έργο της Επιτροπής ήταν να ερευνήσει τις παραβιάσεις των κανόνων και των εθίμων πολέμου που είχαν γίνει από τη Γερμανία και τους συμμάχους της και κατόπιν να υποβάλει σχέδιο Καταστατικού για το Δικαστήριο που θα δίκαιζε τους υπεύθυνους⁵.

Οι συστάσεις της ως άνω Επιτροπής ενσωματώθηκαν στη Συνθήκη των Βερσαλλιών⁶, με την οποία έληξε η Διάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων, στα άρθρα 227-230. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 227 της Συνθήκης, προβλεπόταν η δημιουργία ενός ad hoc Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που θα δίκαιζε μόνο τον Γερμανό Αυτοκράτορα Wilhelm II των Hohenzollern «για κατάφωρη προσβολή της διεθνούς ηθικής και του κύρους των συνθηκών»⁷, ενώ στα άρθρα 228-230 η Συνθήκη προέβλεπε τη δίωξη και τιμωρία των υπόλοιπων εγκληματιών πολέμου από τα εθνικά στρατιωτικά δικαστήρια των Συμμάχων και ζητούσε από τη Γερμανική κυβέρνηση να παραδώσει τους υπόδικους στα εθνικά αυτά Δικαστήρια⁸.

Οι διατάξεις αυτές, όμως, της Συνθήκης των Βερσαλλιών ουδέποτε εφαρμόστηκαν. Παρόλο που η Γερμανία είχε υπογράψει τη Συνθήκη στις 26 Ιουνίου 1919, ένα μήνα αργότερα την κατήγγειλε⁹. Στο μεταξύ ο Αυτοκράτορας Wilhelm βρισκόταν στην Ολλανδία η οποία του είχε χορηγήσει πολιτικό άσυλο και αρνήθηκε να τον παραδώσει στους Συμμάχους με το αιτιολογικό ότι ο Kaiser κατηγορούνταν

⁵ Μαρούδα 2001, σ. 44.

⁶ Η Συνθήκη των Βερσαλλιών υπεγράφη την 28^η Ιουνίου του 1919.

⁷ Χορτάτου 1999, σ. 13.

⁸ Μαρούδα 2001, σσ. 44-45.

⁹ von Hebel 1999, σελ.16.

για πολιτικό έγκλημα και όχι για ποινικό αδίκημα¹⁰. Έτσι, το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που προβλεπόταν με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών και θα δικάζε τον Γερμανό Αυτοκράτορα δε συστάθηκε ποτέ.

Αλλά και οι εννιάκόσιοι Γερμανοί εγκληματίες πολέμου, των οποίων την παράδοση ζήτησαν οι Σύμμαχοι από τη Γερμανία προκειμένου να τους δικάσουν, ουδέποτε δικάστηκαν από τα συμμαχικά Δικαστήρια. Η Γερμανία αρνήθηκε να συμμορφωθεί στη Συνθήκη των Βερσαλλιών και να τους παραδώσει. Μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ της Γερμανικής κυβέρνησης και των Συμμάχων, αποφασίστηκε ότι αυτοί θα δικάζονταν από το Γερμανικό Ανώτατο Δικαστήριο του Ράιχ στη Λειψία. Τελικά σε δίκη παραπέμφθηκαν ελάχιστοι από τους κατηγορουμένους, ενώ οι ποινές που τους επιβλήθηκαν ήταν ιδιαίτερος ήπιες. Πολλές, μάλιστα, από αυτές δεν εκτελέστηκαν¹¹.

Κάπως άδοξα, λοιπόν, έληξε αυτή η πρώτη προσπάθεια να δημιουργηθεί το πρώτο διεθνές όργανο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης για τα εγκλήματα που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η αποτυχία των Συμμάχων να συντάξουν ενιαίο μέτωπο και να επιβάλουν τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, η αδυναμία της ίδιας της Συνθήκης, η οποία φαίνεται πως άφηνε ανοιχτά πολλά θέματα, η πολιτική διάσταση του θέματος, καθώς και άλλοι παράγοντες, όπως ο μεγάλος αριθμός των κατηγορουμένων, φαίνεται πως ήταν οι κύριοι λόγοι¹² για τους οποίους δεν τελεσφόρησε το όλο εγχείρημα της δίωξης και τιμωρίας των εγκληματιών του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

¹⁰ Μαρούδα 2001, σ. 44.

¹¹ von Hebel 1999, σ. 16.

¹² Μαρούδα 2001, σσ. 45-46.

1.2 Τα Διασυμμαχικά Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο που δημιουργήθηκαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Η αναγκαιότητα της σύστασης ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη δίωξη και τιμωρία των υπευθύνων για σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ήλθε ξανά στο διεθνές προσκήνιο αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εξαιτίας των σοβαρών εγκλημάτων τα οποία διέπραξαν κατά τη διάρκεια του Πολέμου οι αξιωματούχοι του Γ΄ Ράιχ και οι Σύμμαχοί τους. Αυτή τη φορά η συγκρότηση ενός Δικαστηρίου που θα δικάζε τους υπεύθυνους για τις θηριωδίες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου φαίνεται ότι κατέστη δυνατή.

Πράγματι, μετά το τέλος του Πολέμου και την ολοκληρωτική παράδοση του Γερμανικού Ράιχ, συγκροτήθηκαν τα **Διασυμμαχικά Στρατιωτικά Δικαστήρια της Νυρεμβέργης (1945) και του Τόκιο (1946)**, προκειμένου να δικάσουν τους υπεύθυνους για τον Πόλεμο. Ας δούμε, όμως, πώς συγκροτήθηκε και λειτούργησε καθένα από αυτά τα Δικαστήρια.

Το **Διασυμμαχικό Στρατιωτικό Δικαστήριο της Νυρεμβέργης (International Military Tribunal of Nuremberg - IMT)** συστάθηκε στο πλαίσιο του Συμφώνου του Λονδίνου, στις 8 Αυγούστου 1945, με πολυμερή συμφωνία μεταξύ της Γαλλίας, ΕΣΣΔ, των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ, στη συνέχεια, προσχώρησαν στη συμφωνία αυτή δέκα εννέα (19) ακόμη Κράτη. Το Καταστατικό της ίδρυσης του Δικαστηρίου ή Χάρτης της Νυρεμβέργης, όπως ονομάστηκε, προσαρτήθηκε ως παράρτημα στη Συμφωνία του Λονδίνου¹³.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Καταστατικού του, το Δικαστήριο της Νυρεμβέργης συστάθηκε «για την άμεση και δίκαιη δίκη και τιμωρία των κυριότερων εγκληματιών πολέμου του Ευρωπαϊκού Άξονα»¹⁴. Έδρα του ήταν το Βερολίνο, μπορούσε, όμως, να δικάζει και σε άλλες πόλεις. Αποτελούνταν από τέσσερις (4) Δικαστές¹⁵, έναν από καθενιά σύμμαχο - νικήτρια δύναμη, τέσσερις αναπληρωματικούς Δικαστές και τέσσερις (4) Εισαγγελείς, οι οποίοι συνεδρίαζαν σε σώμα για να εξετάσουν εναντίον ποίων θα κινούνταν ποινικές διώξεις και θα αποδίδονταν κατηγορίες¹⁶.

Το άρθρο 6 του Καταστατικού της ίδρυσής του, προέβλεπε ότι στην καθ' ύλην αρμοδιότητά του ενέπιπταν τρεις κατηγορίες εγκλημάτων:

¹³ Μαρούδα 2001, σσ. 47-49.

¹⁴ von Hebel 1999, σ. 19.

¹⁵ Οι τέσσερις αυτοί τακτικοί Δικαστές αυτοί ήταν: ο Βρετανός Δικαστής Sir G. Lawrence (Πρόεδρος), ο Γάλλος καθηγητής Donnedieu de Vabres, ο Αμερικανός Εισαγγελέας F. Bidde και ο Σοβιετικός στρατηγός J. Nikintchenko, βλ. Μαρούδα 2001, σ. 49, υποσ. 62.

¹⁶ von Hebel 1999, σ. 19.

α) *Εγκλήματα κατά της ειρήνης, (crimes against peace)*, όπως - ενδεικτικά αναφέρονται στο Καταστατικό - η προπαρασκευή, διεύθυνση και επιχείριση επιθετικού πολέμου ή πολέμου που παραβιάζει τις διεθνείς Συνθήκες και εγγυήσεις, η συμμετοχή σε προδιαγεγραμμένα σχέδια πολέμου ή η συμμετοχή σε κάποια εκ των ανωτέρω περιγραφόμενων πράξεων¹⁷.

β) *Εγκλήματα πολέμου (war crimes)*, δηλαδή παραβιάσεις των γενικά παραδεδεγμένων κανόνων του Διεθνούς Δικαίου του Πολέμου. Τέτοιες παραβιάσεις - ενδεικτικά αναφέρεται στο Καταστατικό - ότι συνιστούν η εξόντωση, η κακομεταχείριση, η εκτόπιση ή η υποδούλωση του άμαχου πληθυσμού, η εξόντωση ή η κακομεταχείριση αιχμαλώτων πολέμου, η λεηλασία δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας, η ολοκληρωτική καταστροφή πόλεων, χωριών ή οικισμών κ.ά¹⁸.

γ) *Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (crimes against humanity)*, όπως - ενδεικτική πάλι είναι η αναφορά στο άρθρο 6 του Καταστατικού - η εξόντωση, ο αφανισμός του άμαχου πληθυσμού πριν ή κατά τη διάρκεια του πολέμου, καθώς και οι μαζικοί διωγμοί πληθυσμών για πολιτικούς, θρησκευτικούς ή φυλετικούς λόγους κ.ά¹⁹.

Οι συνεδριάσεις του Στρατιωτικού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης έλαβαν χώρα κυρίως στη Νυρεμβέργη, από τις 14 Νοεμβρίου 1945 μέχρι και την 1^η Οκτωβρίου 1946. Είκοσι δύο (22) ανώτατοι Γερμανοί αξιωματούχοι παραπέμφθηκαν και δικάστηκαν ενώπιόν του²⁰. Από αυτούς, δώδεκα (12) καταδικάστηκαν εις θάνατον, τέσσερις (4) σε ισόβια κάθειρξη και οι υπόλοιποι σε πρόσκαιρη κάθειρξη²¹. Παράλληλα, έξι (6) οργανώσεις της ναζιστικής Γερμανίας κρίθηκαν από το Δικαστήριο ως παράνομες και τα μέλη τους καταδικάστηκαν σε φυλάκιση για τη συμμετοχή τους σ' αυτές²².

Λίγο αργότερα από αυτό της Νυρεμβέργης και συγκεκριμένα στις 19 Ιανουαρίου 1946, συστάθηκε το **Στρατιωτικό Δικαστήριο του Τόκιο (International Military Tribunal for the Far East)** με απόφαση του Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή των Συμμαχικών Δυνάμεων στην Άπω Ανατολή Στρατηγού Douglas MacArthur, κατόπιν σχετικής εντολής που αυτός είχε λάβει από τους Συμμάχους. Το Δικαστήριο συστάθηκε, για να «*απονεμηθεί αυστηρή δικαιοσύνη και για τους εγκληματίες*

¹⁷ Χορτάτου 1999, σσ. 17-18 και Van den Wyngaert 1996, σ. 420.

¹⁸ Χορτάτου 1999, σσ. 17-18.

¹⁹ Χορτάτου ό.π., σσ. 17-18 και Van den Wyngaert 1996, σ. 420.

²⁰ von Hebel 1999, σσ. 19-21.

²¹ Παπαχαλαράμπος 2001, σ. 865.

²² von Hebel 1999, σ. 19.

πολέμου στην Ιαπωνία»²³. Το Καταστατικό της ίδρυσής του εκπονήθηκε στα πρότυπα του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης.

Έδρα του ήταν η πρωτεύουσα της Ιαπωνίας, το Τόκιο. Η σύνθεση του Δικαστηρίου αποτελείτο από έντεκα (11) Δικαστές, καταγόμενους από τις χώρες με τις οποίες η Ιαπωνία είχε εμπλακεί σε πόλεμο, και έναν Εισαγγελέα, από τις Ηνωμένες Πολιτείες, του οποίου το έργο επιβοηθητικά θα συνέδραμαν δέκα (10) βοηθοί – Εισαγγελείς²⁴. Στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ενέπιπταν ίδιες πράξεις με εκείνες του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης (εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου).

Το Στρατιωτικό Δικαστήριο του Τόκιο συνεδρίασε από την 29^η Απριλίου 1946 έως και τη 12^η Νοεμβρίου 1948. Παραπέμφθηκαν και δικάστηκαν από αυτό είκοσι οκτώ (28) άτομα, μεταξύ των οποίων ο Πρωθυπουργός της Ιαπωνίας Τοιο και οι Υπουργοί Εξωτερικών Hirota, Shigemitsu και Togo. Από αυτούς, οι επτά (7) κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν σε θάνατο (Τοιο, Hirota και πέντε Στρατηγοί) και οι υπόλοιποι σε ισόβια κάθειρξη²⁵. Αξίζει να σημειώσουμε ότι η ετυμηγορία του Δικαστηρίου αναγιγνώσκετο από την 4^η έως και τη 12^η Νοεμβρίου του 1948²⁶.

Συνοψίζοντας τις παρατηρήσεις μας για τα δύο ad hoc Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, θα λέγαμε ότι, παρόλο που αυτά συστάθηκαν με διεθνείς πράξεις²⁷ και παρουσιάζονταν ως διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, στην ουσία ήταν διασυμμαχικά Δικαστήρια, που ίδρυσαν οι Σύμμαχοι–νικητές του Πολέμου για να δικάσουν τους υπεύθυνους για τον Πόλεμο, αντί να αναλάβουν το καθήκον αυτό τα εθνικά Δικαστήρια της κάθε νικήτριας χώρας²⁸. Χαρακτηριστικά, στο Καταστατικό του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, αναφέρεται ότι: «...τα συμβαλλόμενα Κράτη (με τη Συμφωνία του Λονδίνου) δημιούργησαν αυτό το Δικαστήριο και καθόρισαν το εφαρμοστέο δίκαιο και τον Κανονισμό του. Με αυτόν τον τρόπο, έκαναν από κοινού ό,τι θα έκανε το καθένα μόνο του»²⁹.

Αυτό ήταν, άλλωστε και ένα από τα βασικότερα σημεία για τα οποία ασκήθηκε κριτική στα δύο αυτά Δικαστήρια. Συγκεκριμένα, χαρακτηρίστηκαν ως «Δικαστήρια

²³ von Hebel 1999, σ. 21.

²⁴ von Hebel 1999, ό.π.

²⁵ Παπαχαράλαμπος 2001, σ. 872.

²⁶ von Hebel 1999, σσ. 21-22.

²⁷ Και το Δικαστήριο του Τόκιο θεωρείται ότι συστάθηκε με διεθνή πράξη, καθώς η απόφαση του Ανώτατου Διοικητή των Συμμαχικών Δυνάμεων στην Άπω Ανατολή θεωρείται πράξη που έλκει το κύρο της από διεθνή δικαιοπραξία, βλ. Μαρούδα 2001, σ. 48, υποσ. 58.

²⁸ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 16.

των νικητών», ως Δικαστήρια με χαρακτήρα περισσότερο στρατιωτικού και λιγότερο τακτικού ποινικού Δικαστηρίου, που επέβαλαν την ισχύ των νικητών του Πολέμου στους ηττημένους. Το γεγονός ότι συγκροτήθηκαν, προκειμένου να καλύψουν εκ των υστέρων τις ανάγκες τιμωρίας των εγκλημάτων που διαπράχθησαν στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τα εξέθεσε στην κριτική ότι αποτελούσαν όργανα σκοπιμότητας της διεθνούς πολιτικής των νικητών, προκειμένου να τιμωρήσουν τους ηττημένους του Πολέμου³⁰.

Εκτός, όμως, από την κριτική που ασκήθηκε για τον τρόπο συγκρότησής τους, τα δύο αυτά Δικαστήρια επικρίθηκαν και για τις ρυθμίσεις που περιείχονταν στα Καταστατικά της ίδρυσής τους. Συγκεκριμένα, η γενικόλογη και αόριστη περιγραφή των ποινικών υποστάσεων των τιμωρούμενων εγκλημάτων, ο δραστικός περιορισμός των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων και η έλλειψη επαρκών οικονομικών εγγυήσεων για τη δίκαιη διεξαγωγή της δίκης ενώπιόν τους, αμφισβήτησαν έντονα το κύρος τους³¹.

Εντούτοις, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι τα Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο συνέβαλαν, για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο, **στην αναγνώριση ατομικής ποινικής ευθύνης για εγκλήματα πολέμου**³². Μέχρι τότε υποκείμενα του διεθνούς δικαίου ήταν μόνο τα Κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί³³. Η σύσταση και η λειτουργία των δύο αυτών Δικαστηρίων άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο στην εξέλιξη του διεθνούς ποινικού δικαίου: αποδόθηκαν ευθύνες για τα εγκλήματα τις θηριωδίες του Πολέμου σε φυσικά πρόσωπα³⁴.

Τέλος, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι, παρά τις οποίες ελλείψεις είχαν, τα εν λόγω Δικαστήρια έθεσαν και εφάρμοσαν για πρώτη φορά ορισμένες αρχές για την τιμωρία των υπευθύνων εγκλημάτων πολέμου³⁵ και προσδιόρισαν νέες κατηγορίες εγκλημάτων που τιμωρούνταν από το διεθνές δίκαιο ως εγκλήματα πολέμου, δίνοντας έτσι σημαντική ώθηση στην εξέλιξη του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Ιδιαίτερα τόσο στο Καταστατικό όσο και από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης διαχωρίστηκε το διεθνές έγκλημα το σχετιζόμενο με τον Πόλεμο σε τρεις κατηγορίες: στα εγκλήματα κατά της ειρήνης, στα εγκλήματα πολέμου και στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Η πρώτη κατηγορία εγκλημάτων δεν

²⁹ Μαρούδα 2001, σ. 49.

³⁰ Κιούπη 2000, σ. 871.

³¹ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 16.

³² Δούση/Παπατόλιας 2004, ό.π. και για περαιτέρω ανάλυση βλ. Wright 1947, σσ. 38-72.

³³ Παπαχαλαράμπος 2001, σ. 872.

³⁴ Μπαντέκα 1999, σ. 1139.

³⁵ Μαρούδα 2001, σ. 52, υποσ. 74.

ξαναφάνηκε έκτοτε στο διεθνές προσκήνιο, ενώ η δεύτερη και η τρίτη κατηγορία αποτέλεσαν το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε όλο το μετέπειτα οικοδόμημα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου³⁶.

Επίσης, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου προέβη, περί τα τέλη του 1946, στην κατάρτιση ενός καταλόγου με τις λεγόμενες *επτά (7) αρχές της Νυρεμβέργης* έχοντας ως βάση το Καταστατικό αλλά και τη Νομολογία του Δικαστηρίου. Αυτές ήταν: η αναγνώριση προσωπικής ευθύνης για την τέλεση εγκλημάτων πολέμου, το μη παραδεκτό της επιφύλαξης λόγω αντίθετης εθνικής νομοθεσίας, η άρση της ασυλίας των Αρχηγών κρατών και των Κυβερνήσεων, ο υπολογισμός της υπακοής σε διαταγές ανωτέρου όχι ως απαλλαγή από την ευθύνη αλλά ως ελαφρυντική περίπτωση, η αρχή της δίκαιη δίκης, η κατηγοριοποίηση των εγκλημάτων πολέμου, των εγκλημάτων κατά της ειρήνης και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και η θέσπιση του τιμωρητού της συνέργειας. Οι αρχές αυτές σήμερα θεωρούνται ότι αντανakλούν εθιμικό δίκαιο.

³⁶ Γάγγας 1999, σ. 741.

1.3 Τα ad hoc Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα-Κριτική

1.3.1 Το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία

Το Διεθνές ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία ιδρύθηκε το 1993 από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να δώσει μια δικαιική απάντηση στις σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που έλαβαν χώρα από το 1991 και εξής στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Σε αντίθεση με τα Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, που συστάθηκαν, όπως είδαμε ανωτέρω, με διακρατικές-διασυμμαχικές συμφωνίες, το Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία συστάθηκε κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών³⁷. Ας δούμε, όμως, αναλυτικά το χρονικό της σύστασής του.

Προτού προβεί στη σύσταση του Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία, το Συμβούλιο Ασφαλείας φαίνεται πως εξάντλησε όλα τα μέσα που διέθετε βάσει του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Αρχικά, καταδίκασε τις εκτεταμένες παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου μέσω της πρακτικής των εθνικών εκκαθαρίσεων και ζήτησε από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να σταματήσουν τη συγκεκριμένη πρακτική (Απόφαση 713/1991). Παράλληλα, προσπάθησε να διευκολύνει τις ειρηνευτικές διαδικασίες, καλώντας τον Γενικό Γραμματέα να προσφέρει τις υπηρεσίες του, ενώ στη συνέχεια επέβαλε αρχικά αποκλεισμό (embargo) όπλων και αργότερα οικονομικό αποκλεισμό στην περιοχή (Απόφαση 724/1991, 752/1992, 757/1992, 758/1992, 762/1992)³⁸.

Οι προσπάθειες, όμως, αυτές δεν τελεσφόρησαν και το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφάσισε να εντείνει τη δράση του. Στις 13 Ιουλίου 1992, με την 764/1992 Απόφασή του, κατήγγειλε τις παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που λάμβαναν χώρα στην περιοχή και τόνισε ότι *«όσοι διέπραξαν ή διέταξαν τη διάπραξή τους είναι ατομικά υπεύθυνοι»*.³⁹ Υπό το φως αυτών των εξελίξεων, στις 10 Αυγούστου 1992, ο Πρόεδρος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης Αλία Ιζετμπέγκοβιτς, με επιστολή του προς το Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, επικαλούμενος την

³⁷ Το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών αφορά στις ενέργειες στις οποίες μπορεί να προβεί το Συμβούλιο Ασφαλείας σε περίπτωση απειλής εναντίον της ειρήνης, διαταράξεως της ειρήνης και επιθετικών πράξεων.

³⁸ Μαρούδα 2001, σ. 62.

³⁹ Μαρούδα 2001, ό.π.

αδυναμία της χώρας του να προσαγάγει σε δίκη ενώπιον των εθνικών της Δικαστηρίων όσους ευθύνονταν για παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στο έδαφός της, προτείνει τη δημιουργία ενός Διεθνούς Δικαστηρίου⁴⁰.

Αμέσως μετά την επιστολή Ιζεμπέγκοβιτς, το Συμβούλιο Ασφαλείας, με την 771 Απόφασή του, ζήτησε από τα Κράτη και τους Διεθνείς Οργανισμούς να υποβάλουν στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών «*θεμελιωμένες πληροφορίες για παραβιάσεις διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στην περιοχή*» και, παράλληλα, ίδρυσε μια *Επιτροπή Εμπειρογνομόνων*, έργο της οποίας θα ήταν να διερευνήσει τις παραβάσεις που έλαβαν χώρα στην περιοχή και να υποβάλει τα σχετικά αποτελέσματα στον Γενικό Γραμματέα, προκειμένου να ληφθούν τα αναγκαία μέτρα⁴¹.

Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν ήταν συγκλονιστικά. Οι εκθέσεις των Κρατών και των Διεθνών Οργανισμών, καθώς και τα στοιχεία που συγκέντρωσε η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων υποβλήθηκαν στις αρχές του 1993, στον Γενικό Γραμματέα σε ένα κείμενο εξήντα πέντε χιλιάδων (65.000) σελίδων. Το κείμενο αναφερόταν σε μαζικές εκτελέσεις αμάχων, δολοφονίες, βιασμούς, εθνικές εκκαθαρίσεις, βασανισμούς και αυθαίρετες συλλήψεις, ενώ όλες οι επιμέρους εκθέσεις κατέληγαν στη διαπίστωση της ανάγκης τιμωρίας των υπευθύνων για τις ως άνω παραβάσεις από ένα ειδικά για το σκοπό αυτό Δικαστήριο⁴².

Κατόπιν αυτών των εξελίξεων, στις 22 Φεβρουαρίου του 1993, το Συμβούλιο Ασφαλείας με την **808/1993** Απόφασή του διαπίστωνε την «*ανάγκη σύστασης ενός Διεθνούς Δικαστηρίου για την τιμωρία των προσώπων που υπέπεσαν σε σοβαρές παραβάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας από το 1991 και μετά*». Με την ίδια απόφαση ζητούσε από τον Γενικό Γραμματέα να υποβάλει στο Συμβούλιο, το γρηγορότερο δυνατό, έκθεσή του για τη σύσταση του Δικαστηρίου⁴³.

Πράγματι, στις 3 Μαΐου 1993, ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών υπέβαλε στο Συμβούλιο Ασφαλείας την έκθεσή του, στην οποία περιλαμβάνονταν και το Καταστατικό ίδρυσης του Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία. Λίγες ημέρες αργότερα, στις **25 Μαΐου 1993**, το Συμβούλιο Ασφαλείας, με την **827/1993** Απόφασή του, υιοθέτησε ομόφωνα και χωρίς τροποποιήσεις το προτεινόμενο αυτό Καταστατικό και ίδρυσε, στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων

⁴⁰ Βασιλακάκης 1995, σ. 1251.

⁴¹ Μαρούδα 2001, σσ. 62-63.

⁴² Μαρούδα 2001, σ. 63.

⁴³ Jones/Powles 2003, σ. 3.

Εθνών, το **Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY)**⁴⁴. Το Συμβούλιο δικαιολόγησε την Απόφασή του για την ίδρυση του Δικαστηρίου υποστηρίζοντας ότι οι ολοένα και αυξανόμενες παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στην περιοχή, αποτελούσαν σημαντική απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και έπρεπε πλέον να δοθεί ένα τέλος⁴⁵. Έπρεπε, λοιπόν, **να τεθεί σε εφαρμογή** το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Έτσι, συστάθηκε το Δικαστήριο, ως εξαναγκαστικό μέτρο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη, αποτελώντας ένα δικαιοδοτικής φύσης βοηθητικό όργανο του Συμβουλίου Ασφαλείας⁴⁶. Σύμφωνα με το Καταστατικό του, το Δικαστήριο θα είχε διπλό ρόλο: αφενός *κατασταλτικό*, για να προσάγονται ενώπιόν του οι υπεύθυνοι για σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, οι οποίες διαπράχθηκαν στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας από το 1991 και μετά, και αφετέρου *προληπτικό*, για να συμβάλει στην αποτροπή τέλεσης νέων εγκλημάτων και την αποκατάσταση και διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή⁴⁷.

Το Δικαστήριο συγκροτήθηκε σε σώμα⁴⁸ το Νοέμβριο του 1993 στη Χάγη. Σύμφωνα με το Καταστατικό, εμπίπτουν αντίστοιχα στη χρονική (*ratione temporis*) και τοπική (*ratione loci*) αρμοδιότητά του, τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά την 1^η Ιανουαρίου 1993⁴⁹ στην Επικράτεια της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, συμπεριλαμβανομένου του εδάφους, των χωρικών υδάτων και του εναερίου χώρου της⁵⁰. Στην καθ' ύλην αρμοδιότητα (*ratione materiae*) του Δικαστηρίου, σύμφωνα με τα άρθρα 2-5 του Καταστατικού, υπάγονται τέσσερις κατηγορίες εγκλημάτων: οι σοβαρές παραβιάσεις του δικαίου της Γενεύης, οι παραβιάσεις των νόμων και των εθίμων του πολέμου, το έγκλημα της γενοκτονίας και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας⁵¹.

⁴⁴ Στην 827/1993 Απόφαση του Συμβουλίου αναφερόταν ότι: «*οι εκθέσεις για την κατάσταση στην πρώην Γιουγκοσλαβία έκαναν λόγο για μαζικές εκτελέσεις, μαζικές και συστηματικές κρατήσεις, βιασμούς γυναικών και εθνικές εκκαθαρίσεις ... όλα αυτά συνιστούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών*», βλ. Jones/Powles 2003, σ. 3.

⁴⁵ von Hebel 1999, σ. 28.

⁴⁶ Μαρούδα 2001, σ. 64.

⁴⁷ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 18.

⁴⁸ Αποτελούνταν από δύο Τριμελή Πρωτοβάθμια Τμήματα, ένα Πενταμελές Εφετείο και την Εισαγγελία. Τα μέλη του ήταν ανεξάρτητα, με τετραετή θητεία και με δυνατότητα επανεκλογής τους, βλ. von Hebel 1999, σ. 29.

⁴⁹ Αναγνωστόπουλος 1998, σ. 306.

⁵⁰ Μαρούδα 2001, σ. 64.

⁵¹ Παπαθεοδώρου 1998, σ. 1045.

Σύμφωνα με το Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, επειδή αφενός το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν αποτελεί νομοθετικό όργανο και επειδή αφετέρου έπρεπε να ληφθεί υπόψη η θεμελιώδης αρχή του

1.3.2 Το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα

Μετά τα όσα συνέβησαν στο έδαφος της Ρουάντα το 1994 συστάθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας, το Νοέμβριο του ίδιου έτους, το δεύτερο ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο στα πρότυπα του Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία, επίσης υπό το πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Ας δούμε, όμως, την πορεία των γεγονότων που οδήγησαν στην ίδρυση του Δικαστηρίου, καθώς και τις βασικές αρχές λειτουργίας του.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στη Ρουάντα κατοικούσαν τρεις πληθυσμιακές ομάδες: οι Τούτσι, που ήταν κυρίως κτηνοτρόφοι και αποτελούσαν περίπου το 15% του πληθυσμού της χώρας, οι Χούτου, που ήταν γεωργοί και αποτελούσαν την πλειοψηφία των κατοίκων (περίπου το 85% του πληθυσμού) και οι πυγμαίοι Τούα (μόλις το 1% του πληθυσμού). Παρόλο που η ομάδα των Τούτσι αποτελούσε τη μειοψηφία του πληθυσμού της Ρουάντα, από αυτήν προέρχονταν ο μονάρχης και η πλειοψηφία των αρχηγών, ενώ οι Χούτου βρισκόνταν μακριά από τα κέντρα εξουσίας⁵².

Η γερμανική και αργότερα η βέλγικη αποικιοκρατία που ακολούθησαν (1910-1962) διατήρησαν τις δομές της μοναρχίας των Τούτσι και έκαναν ακόμη πιο αυστηρές τις διακρίσεις μεταξύ των δύο ομάδων, θεσμοθετώντας και ενισχύοντας την κυριαρχία της μειοψηφίας στη χώρα⁵³. Το 1962, όταν η Ρουάντα απέκτησε τυπικά την ανεξαρτησία της, σημειώθηκε μια ευρείας έκτασης εξέγερση των καταπιεσμένων Χούτου, ενώ μετά τις εκλογές που ακολούθησαν οι Χούτου βρέθηκαν για πρώτη φορά στην ιστορία της Ρουάντα στην εξουσία.

Οι Τούτσι δε δέχθηκαν εύκολα την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού στη χώρα. Έντονα ξεσπάσματα βίας ανάμεσα στις δυο ομάδες άρχισαν να πλήττουν ολόκληρη την επικράτεια. Μόνο την περίοδο 1961-1963, είκοσι χιλιάδες (20.000) άνθρωποι και

Ποινικού Δικαίου *nullum crimen nulla poena sine lege*, το Δικαστήριο θα εφαρμόζε μόνο όσες διατάξεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου προϋπήρχαν της τέλεσης των αδικημάτων που θα δικάζε. Επομένως, θα δικάζε εφαρμόζοντας τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, τη Σύμβαση της Χάγης του 1907, τη Σύμβαση για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας και τον Χάρτη της Νυρεμβέργης, βλ. Μαρούδα 2001, σ. 75 και υποσ. 164.

⁵² Χουλιάρας 1997, σσ. 60-61.

⁵³ Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι Γερμανοί και οι Βέλγοι αποικιοκράτες, επηρεασμένοι από τις επικρατούσες τότε στην Ευρώπη ρετσιστικές θεωρίες, πίστευαν ότι οι Τούτσι προέρχονταν από την Αίγυπτο και ότι, σε αντίθεση με τους νεγροειδείς Χούτου, αποτελούσαν «ανώτερη φυλή». Αντίθετα οι Μπαντού Χούτου, θεωρήθηκαν ανίκανοι να παίξουν οποιοδήποτε ηγετικό ή διοικητικό ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας, βλ. Χουλιάρας 1997, σσ. 61-62.

από τις δύο ομάδες θανατώθηκαν, ενώ πάνω από τριακόσιες χιλιάδες (300.000) Τούτσι αναγκάστηκαν να φύγουν ως πρόσφυγες σε γειτονικές χώρες (Μπουρούντι, Ουγκάντα)⁵⁴.

Σύντομα, στα τέλη του 1963, οι Τούτσι που είχαν καταφύγει στο Μπουρούντι⁵⁵ ίδρυσαν αντάρτικο, ενώ, το 1979, ίδρυσαν αντάρτικο και οι Τούτσι της Ουγκάντα (το λεγόμενο «Πατριωτικό Μέτωπο της Ρουάντα»-«Rwandan Patriotic Front»). Τον Οκτώβριο του 1990, η ηγεσία του Μετώπου αποφάσισε να δράσει και διέταξε τις δυνάμεις της οργάνωσης (περίπου δύο χιλιάδες πεντακόσιους άνδρες) να εισβάλουν στη Ρουάντα. Ο στρατός της χώρας, με τη υποστήριξη της Γαλλίας και του Ζαΐρ, κατάφερε να τους αποκρούσει. Μετά από αυτά τα γεγονότα, οι χώρες της περιοχής, φοβούμενες τη γενίκευση της συγκρούσεως, κάλεσαν τις δύο πλευρές σε διαπραγματεύσεις στην πόλη Arusha της Τανζανίας. Τελικά, τον Αύγουστο του 1993, επήλθε συμφωνία ανάμεσα στην κυβέρνηση της Ρουάντα και το Μέτωπο για την από κοινού συμμετοχή τους σε μια μεταβατική αρχή⁵⁶.

Στις αρχές του 1994 η Ρουάντα, παρά τη συμφωνία της Arusha, ήταν πολιτικά διαιρεμένη. Από τη μια πλευρά βρίσκονταν η Κυβέρνηση των Χούτου, η Αστυνομία, η προεδρική φρουρά και ο στρατός και από την άλλη το Πατριωτικό Μέτωπο των Τούτσι και τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Στις 6 Απριλίου 1994, ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης των Χούτου, σε επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Τανζανία και υπό το βάρος διεθνών πιέσεων⁵⁷, δεσμεύτηκε να υποχωρήσει και να τηρήσει τη συμφωνία της Arusha. Την ίδια νύχτα, το αεροσκάφος που τον μετέφερε πίσω στη Ρουάντα καταρρίφθηκε⁵⁸ και όλοι οι επιβαίνοντες, συμπεριλαμβανομένου και του Προέδρου του Μπουρούντι που επίσης επέβαινε στο αεροσκάφος, σκοτώθηκαν⁵⁹.

Λίγες ώρες μετά το συμβάν, στη Ρουάντα ξέσπασαν έντονες ταραχές. Οι εξτρεμιστές Χούτου οργάνωσαν μια ευρείας έκτασης επίθεση, με σκοπό την ολοκληρωτική εξόντωση όσων πολιτών της Ρουάντα ανήκαν στη φυλή Τούτσι.

⁵⁴ Χουλιάρας 1997, σσ. 63-64.

⁵⁵ Στο Μπουρούντι, σε αντίθεση με τη Ρουάντα, την εξουσία κατείχαν οι Τούτσι, γεγονός που διευκόλυε τη δημιουργία του αντάρτικου από τους Τούτσι πρόσφυγες της Ρουάντα.

⁵⁶ Χουλιάρας 1997, σσ. 63-64.

⁵⁷ Κυρίως από τις Η.Π.Α., το Βέλγιο και την Παγκόσμια Τράπεζα, που απείλησαν τον Πρόεδρο της Ρουάντα ότι θα διέκοπταν τη βοήθεια που έδιναν στη χώρα αν η Κυβέρνηση δεν προέβαινε στη συμφωνία, βλ. Χουλιάρας 1997, σ. 70.

⁵⁸ Δεν έχει ακόμη διευκρινισθεί ποιοί κατέρριψαν το αεροσκάφος του Προέδρου της Ρουάντα. Εντούτοις, φαίνεται ότι πιθανόν το κατέρριψαν μέλη της προεδρικής φρουράς που θεώρησαν την υποχώρηση του Προέδρου στην Arusha ως «προδοσία», βλ. Χουλιάρας 1997, σ. 66.

⁵⁹ Χουλιάρας 1997, σ. 66.

Υπολογίζεται ότι μέχρι τον Ιούλιο του 1994 που σχηματίστηκε η νέα Κυβέρνηση, πεντακόσιες χιλιάδες με ένα εκατομμύριο Τούτσι σφαγιάστηκαν από τους εξτρεμιστές Χούτου (η λεγόμενη «γενοκτονία των Τούτσι»)⁶⁰. Η μαζική συμμετοχή του πληθυσμού της χώρας και ο τρόπος που πραγματοποιήθηκαν οι σφαγές κάνουν τη γενοκτονία των Τούτσι τραγική: τα θύματα της γενοκτονίας σφαγιάστηκαν με μασέτες (μεγάλα μαχαίρια) και γκλομπς. Ίσως, όμως, αυτό που κάνει τη γενοκτονία των Τούτσι απίστευτη είναι το μικρό διάστημα στο οποίο διαπράχθηκε: μέσα σε εκατό ημέρες σφαγιάστηκε το 10% του πληθυσμού της χώρας⁶¹!

Το γεγονός αυτό προκάλεσε την έντονη αντίδραση του Συμβουλίου Ασφαλείας, το οποίο, μετά από μια σειρά εκθέσεων για την κατάσταση στη Ρουάντα και, αφού διαπίστωσε ότι *«στο έδαφος της Ρουάντα έλαβε χώρα γενοκτονία, αλλά και άλλες συστηματικές, ευρείας έκτασης και κατάφορες παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου»*, έθεσε πάλι σε εφαρμογή το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και **με την 955/1994 Απόφασή του στις 8 Νοεμβρίου του 1994, ίδρυσε το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ICTR)**⁶².

Το Καταστατικό του Δικαστηρίου εκπονήθηκε στα πρότυπα του Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία. Έδρα του Δικαστηρίου ήταν η Arusha. Σύμφωνα με το Καταστατικό, στην τοπική (*ratione loci*) και χρονική (*ratione temporis*) αρμοδιότητά του, ενέπιπταν τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφος της Ρουάντα ή από υπηκόους της σε γειτονικά Κράτη κατά τη διάρκεια του 1994. Στην καθ' ύλην αρμοδιότητα (*ratione materiae*) του Δικαστηρίου, περιλαμβάνονταν τρεις κατηγορίες εγκλημάτων: η γενοκτονία, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και οι παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II του 1977 για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ενόπλων συρράξεων⁶³.

⁶⁰ von Hebel 1999, σ. 31 και Κανέλη 1994, σς. 33-34.

⁶¹ Πριν από τη γενοκτονία των Τούτσι, ο πληθυσμός της Ρουάντα ανερχόταν σε οκτώ εκατομμύρια πεντακόσιες χιλιάδες (8.500.000) κατοίκους. Η χώρα είχε τη μεγαλύτερη πυκνότητα πληθυσμού στην Αφρική (τριακόσιοι τριάντα κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο), βλ. Χουλιάρας 1997, σσ. 66-67.

⁶² Jones/Powles 2003, σ. 4.

⁶³ Περράκης 2000, σ. 41.

1.3.3 Κριτική

Είδαμε, λοιπόν, το γενικό πλαίσιο της ίδρυσης και λειτουργίας των δύο αυτών αδικαστηρίων, τα οποία είχαν ως βασικό κοινό τους σημείο ότι συστάθηκαν από το Συμβούλιο Ασφαλείας, υπό το πρίσμα του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και όχι με βάση κάποια συνθήκη μεταξύ Κρατών. Ο ιδιότυπος αυτός τρόπος σύστασής τους, έγινε το επίκεντρο της κριτικής που ασκήθηκε στα δύο αυτά Δικαστήρια από τους πρώτους κιόλας μήνες λειτουργίας τους. Ειδικότερα, η κριτική εστιάστηκε γύρω από το κατά πόσο ήταν αρμόδιο το Συμβούλιο Ασφαλείας, βάσει του Κεφαλαίου VII του Χάρτη, να συστήσει ένα επικουρικό όργανο με δικαστικές εξουσίες. Με άλλα λόγια, αμφισβητήθηκε το κατά πόσο ήταν νόμιμη η συγκρότηση των Δικαστηρίων από το Συμβούλιο.

Με το θέμα αυτό ασχολήθηκε το ίδιο το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία στην πρώτη κιόλας απόφαση που εξέδωσε, για την Υπόθεση Dusco Tadic⁶⁴. Ο συνήγορος υπεράσπισης του Tadic με προδικαστική ένστασή του πρότεινε αναρμοδιότητα του Δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας για την ίδρυση του Δικαστηρίου ήταν παράνομη, καθώς η ίδρυση του Δικαστηρίου δεν ενέπιπτε στις αρμοδιότητες του Συμβουλίου.

Στην πρωτόδικη απόφασή του, το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση, υποστηρίζοντας ότι δεν έχει δικαιοδοσία δικαστικού ελέγχου των πράξεων του Συμβουλίου Ασφαλείας, αφενός διότι αυτό δεν περιλαμβάνεται στην καθ' ύλην, τοπική και χρονική αρμοδιότητά του, όπως αυτή προβλέπεται στο Καταστατικό του, και αφετέρου επειδή κάτι τέτοιο είναι ζήτημα πολιτικό και άρα δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου⁶⁵. Αποφάνθηκε, λοιπόν, ότι ήταν αναρμόδιο να κρίνει

⁶⁴ Κατά του Dusco Tadic εκδόθηκε κατηγορητήριο τον Φεβρουάριο του 1995 για σοβαρές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων του πολέμου, καθώς και για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εξαιτίας της συμμετοχής του σε βιασμό, φόνο, βάνανση μεταχείριση και βασανισμό Βοσνίων Μουσουλμάνων και Κροατών κρατουμένων στο στρατόπεδο συγκέντρωσης της Omarska. Το κατηγορητήριο περιείχε αρχικά 132 πράξεις, ενώ αργότερα οι υπό κατηγορία πράξεις μειώθηκαν σε 36 και τελικώς σε 34. Οι πράξεις αυτές φέρονταν να έχουν τελεστεί από τον Dusco Tadic και τον συγκατηγορούμενό του Goran Bogonjica. Οι δύο κατηγορούμενοι αρχικά παραπέμφθηκαν από κοινού, αλλά τελικά δικάστηκαν χωριστά. Η δίκη του Tadic κράτησε έξι (6) μήνες, ενώ κατά τη διάρκειά της εξετάστηκαν 125 μάρτυρες. Τελικά, ο Tadic απαλλάχθηκε για τις 20 από τις αποδιδόμενες σ' αυτόν κατηγορίες, λόγω της έλλειψης επαρκών αποδεικτικών στοιχείων. Βάσει της πρωτόδικης απόφασης που εκδόθηκε στις 14 Ιουλίου 1997, του επιβλήθηκε συνολική ποινή είκοσι (20) ετών, βλ. Πυρομάλλης 1998, σσ. 306-309 και Βούλγαρη 2000, σσ. 118-119, 128.

⁶⁵ Μαρούδα 2001, σ. 108.

τη νομιμότητα της συγκρότησής του από το Συμβούλιο Ασφαλείας και προχώρησε στη συζήτηση της υπόθεσης⁶⁶.

Η ένσταση αναρμοδιότητας προτάθηκε από την υπεράσπιση του Tadic και στο δεύτερο βαθμό της διαδικασίας. Το Εφετείο διαφώνησε με τη θέση του Πρωτοβάθμιου τμήματος και επεσήμανε ότι στο διεθνές δίκαιο η έννοια της δικαιοδοσίας θα πρέπει να ερμηνεύεται με ευρύτητα, οπότε, στην ουσία, το ζήτημα της νόμιμης σύστασης του Δικαστηρίου θα έπρεπε να αποτελεί τον πυρήνα της δικαιοδοσίας του⁶⁷. Θεώρησε, λοιπόν, ότι ήταν αρμόδιο να αποφανθεί για τη νομιμότητα της συγκρότησής του.

Επί της ουσίας, απέρριψε την ένσταση, υποστηρίζοντας ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας νόμιμα συνέστησε το Δικαστήριο, σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του Χάρτη⁶⁸, επειδή, όπως και στην περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις του Κεφαλαίου VII (διατάραξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, λόγω απειλής κατά της ειρήνης, διατάραξης της ειρήνης ή επιθετικής πράξης) και άρα ορθά παρενέβη το Συμβούλιο.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το εν λόγω Κεφάλαιο του Χάρτη, οι δυνατότητες που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σε αυτές τις περιπτώσεις είναι τρεις: η λήψη ασφαλιστικών μέτρων (άρθρο 40 του Χάρτη), η επιβολή μέτρων που δε συνεπάγονται τη χρήση βίας και που μπορεί να περιλαμβάνουν οικονομικά ή πολιτικά μέτρα (άρθρο 41) και η εξουσιοδότηση για χρήση ένοπλης βίας (άρθρο 42). Το Δικαστήριο, κάνοντας γραμματική ερμηνεία του άρθρου 41, αποφάνθηκε ότι η σύστασή του εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου αυτού, εφόσον η έννοια «μέτρα που δε συνεπάγονται τη χρήση βίας» είναι ευρύτατα διατυπωμένη και θα μπορούσε να περιλαμβάνει, ως ένα από αυτά τα μέτρα, τη σύσταση ενός δικαιοδοτικού οργάνου⁶⁹.

Πέρα, όμως, από τη νομιμότητα της συγκρότησής τους από το Συμβούλιο Ασφαλείας, επί της οποίας, όπως είδαμε, αποφάνθηκαν τα ίδια τα Δικαστήρια, ασκήθηκε κριτική και για τον συνολικό τρόπο σύστασης και λειτουργίας αυτών των *ad hoc* Δικαστηρίων. Οι διατυπωθείσες κριτικές περιστράφηκαν κυρίως γύρω από την προσωρινότητα της λειτουργίας τους και τον συναφή με αυτή κίνδυνο μιας ελειμματικής και αποσπασματικής απονομής της δικαιοσύνης⁷⁰. Τα εν λόγω Δικαστήρια χαρακτηρίστηκαν ως «ως *ad hoc* θεσμικά μορφώματα» με περιορισμένη

⁶⁶ Jones/Powles 2003, σ. 5.

⁶⁷ Μαρούδα 2001, σ. 108.

⁶⁸ Jones/Powles 2003, σ. 6.

⁶⁹ Μαρούδα 2001, σ. 110-111.

⁷⁰ Παπαθεοδώρου 1998, σ. 1045.

δικαιοδοσία που ιδρύθηκαν «*επί τούτοις*», προκειμένου να δικάσουν μια συγκεκριμένη δέσμη εγκλημάτων, που διαπράχθηκαν σε ορισμένο τόπο και χρόνο⁷¹.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη φάση της λειτουργίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία, η παραπομπή ως κατηγορουμένων αποκλειστικά Σερβοβοσνίων επέτρεψε να αμφισβητηθεί, ιδίως από τη Σερβική πλευρά, η αμεροληψία του. Ωστόσο, στη συνέχεια, τόσο η επίλυση αρκετών αμφισβητούμενων ζητημάτων στην «πιλοτική» υπόθεση Tadic όσο και η μεταγενέστερη παραπομπή στο Δικαστήριο Κροατών συνδεδεμένων στενά με το καθεστώς του Ζάγκρεμπ (όπως λ.χ. η παραπομπή του επιχειρηματία Czermek) ενίσχυσαν σημαντικά την αξιοπιστία του Δικαστηρίου⁷².

Πάντως, ανεξάρτητα από την κριτική που έχει ασκηθεί ως προς τη **νομιμότητα της σύστασης και τον προσωρινό χαρακτήρα** των Δικαστηρίων, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα εν λόγω Δικαστήρια προχώρησαν ένα βήμα πιο πέρα από τα Διασυμμαχικά Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, αναφορικά με την απονομή Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης για τις σοβαρές παραβιάσεις του Ανθρωπιστικού Δικαίου.

Ειδικότερα, οι εγγυήσεις για το σεβασμό στην αρχή της δίκαιης δίκης και τα δικαιώματα των κατηγορουμένων που προβλέπονται στα Καταστατικά των Δικαστηρίων εξασφαλίζουν κάποια minimum standards⁷³ για τη νομιμότητα της διαδικασίας ενώπιόν τους. Παράλληλα, οι διατάξεις των Καταστατικών τους για την ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων, για την προστασία των μαρτύρων και για την αποζημίωση των θυμάτων αλλά και οι εγγυήσεις ανεξαρτησίας των Δικαστών τα διαφοροποιούν ουσιαστικά από τα «Στρατιωτικά Δικαστήρια των νικητών» και τους δίνουν το χαρακτήρα του τακτικού ποινικού Δικαστηρίου⁷⁴.

Από την επισκόπηση που προηγήθηκε, είδαμε κάποια βασικά σημεία για τη συγκρότηση και τη λειτουργία των ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, που συστάθηκαν προκειμένου να δικάσουν τους υπεύθυνους για τις σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Εντοπίσαμε κάποια από τα θετικά σημεία της προσφοράς τους, αλλά και κάποια από τα βασικά σημεία της κριτικής που ασκήθηκε στα προσωρινά αυτά δικαιοδοτικά όργανα. Τα κενά που παρουσιάζονται από τη λειτουργία τους είναι πιθανό ότι θα καλυφθούν μόνο με την ίδρυση ενός μόνιμου διεθνούς δικαστικού οργάνου.

⁷¹ Δούση/Παπατόλιας 2001, σ. 19.

⁷² Βασιλακάκης 2000, σ. 78.

⁷³ Αναγνωστόπουλος 1998, 305.

⁷⁴ Δούση/ Παπατόλιας 2001, σ. 19.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ (15 ΙΟΥΝΙΟΥ-17 ΙΟΥΛΙΟΥ 1998)-Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, άρχισε να προβάλεται έντονα στους κόλπους του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το ηθικο-πολιτικό αίτημα για τη δημιουργία ενός μόνιμου διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου, που θα ήταν αρμόδιο να δικάζει τις σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.

Το 1992, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, με το υπ' αριθμ. 47/33 ψήφισμά της, ανέθεσε στην **Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου (International Law Commission)**⁷⁵ την προπαρασκευή και επεξεργασία ενός σχεδίου Καταστατικού για ένα μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου ολοκλήρωσε το έργο της το Δεκέμβριο του 1994⁷⁶. Λίγο αργότερα, στις αρχές του 1995, η Γενική Συνέλευση, με το υπ' αριθμ. 49/53 ψήφισμά της, συνέστησε μια **ad hoc Επιτροπή (Ad Hoc Committee on the Establishment of an International Criminal Court)**⁷⁷, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι όλων των Κρατών-μελών των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου αυτή να μελετήσει λεπτομερώς το ως άνω σχέδιο Καταστατικού, που είχε εκπονήσει η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου και να σημειώσει τις παρατηρήσεις της⁷⁸.

Την ad hoc Επιτροπή διαδέχθηκε μια νέα **προπαρασκευαστική Επιτροπή (Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court)**, που συστάθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, με το υπ' αριθμ. 50/46 ψήφισμά της, λίγους μήνες αργότερα και, συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 1995⁷⁹. Έργο της νέας προπαρασκευαστικής Επιτροπής ήταν να μελετήσει εις βάθος το ήδη εκπονηθέν σχέδιο Καταστατικού και, σε αμέσως επόμενο βήμα, να συντάξει ένα σχέδιο Διεθνούς Συμβάσεως για την ίδρυση του Δικαστηρίου.

⁷⁵ Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου είναι ένα επικουρικό όργανο της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο ιδρύθηκε με την GA Res 174 (II) στις 21 Νοεμβρίου του 1947, προκειμένου να πραγματεύεται τα απαραίτητα σχέδια για τη διαμόρφωση, την κωδικοποίηση και την προοδευτική ανάπτυξη του Διεθνούς Δικαίου. Αποτελείται από 34 μέλη που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση για πέντε χρόνια. Τα μέλη της θεωρούνται πρόσωπα αναγνωρισμένης ικανότητας, που εκπροσωπούν τα βασικότερα νομικά συστήματα, βλ. Χατζηκωνσταντίνου 2000, σ. 97.

⁷⁶ Triffterer 1999, σ. 2.

⁷⁷ Bassiouni 1999, σ. XIX.

⁷⁸ Χορτάτου 1999, σ. 22.

⁷⁹ Bassiouni 1999, σ. XIX.

Η δημιουργηθείσα προπαρασκευαστική Επιτροπή συνεδρίασε για πρώτη φορά στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών, τη Νέα Υόρκη, τον Μάρτιο-Απρίλιο του 1996, ενώ η δεύτερη σύνοδός της έλαβε χώρα επίσης στη Νέα Υόρκη τον Αύγουστο του ίδιου έτους⁸⁰. Κατά το μήνα Δεκέμβριο του ίδιου έτους (1996), η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, με το υπ' αριθμ. 51/57 ψήφισμά της, ανανέωσε την εντολή της προς την εν λόγω προπαρασκευαστική Επιτροπή και, παράλληλα, έθεσε το 1998 ως έτος για τη σύγκληση Διεθνούς Διασκέψεως των Κρατών-μελών των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να εγκριθεί το επεξεργασθέν από την προπαρασκευαστική Επιτροπή σχέδιο καταστατικού και να ιδρυθεί το Δικαστήριο⁸¹. Στο διάστημα που ακολούθησε μέχρι το 1998, έλαβαν χώρα στη Νέα Υόρκη άλλες τέσσερις σύνοδοι της προπαρασκευαστικής Επιτροπής (το Φεβρουάριο 1997, τον Αύγουστο 1997, το Δεκέμβριο 1997 και τον Απρίλιο 1998)⁸².

Τελικά, ύστερα από την όλη διαπραγματευτική δοκιμασία των έξι ετών (1992-1998), η οποία εκτυλίχθηκε στο πλαίσιο των τριών Επιτροπών που λειτούργησαν διαδοχικά, το τελικό σχέδιο Καταστατικού⁸³ υποβλήθηκε από την προπαρασκευαστική Επιτροπή στη **Διπλωματική Διάσκεψη των Κρατών - μελών Ηνωμένων Εθνών που συγκλήθηκε στη Ρώμη από τις 15 Ιουνίου έως και τις 17 Ιουλίου 1998**. Κύριο αντικείμενο της Διάσκεψης ήταν να μελετήσει το υποβληθέν σ' αυτή σχέδιο Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και να επιδιώξει τη διαμόρφωση κοινά αποδεκτών θέσεων για τα ζητήματα που δεν είχαν επιλυθεί κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο της επεξεργασίας του, προκειμένου να υιοθετηθεί το οριστικό κείμενο⁸⁴.

Στη Διάσκεψη της Ρώμης έλαβαν μέρος αντιπροσωπείες από 160 Κράτη και, ως παρατηρητές, εκπρόσωποι από 17 διακυβερνητικές οργανώσεις, 14 ειδικευμένους φορείς των Ηνωμένων Εθνών και 250 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις⁸⁵. Ειδικά η παρουσία των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στις εργασίες της Συνέλευσης ήταν εξαιρετικά σημαντική, καθώς επεσήμαιναν ορισμένα θέματα για τα οποία θα έπρεπε να υπάρξει ρύθμιση στο Καταστατικό, όπως για την προστασία των παιδιών, την απαγόρευση της σεξουαλικής βίας, της υποχρεωτικής κήσης και της εξαναγκαστικής

⁸⁰ Χορτάτου 1999, σ. 23.

⁸¹ Χορτάτου 1999, ό.π.

⁸² ό.π.

⁸³ Το τελικό αυτό σχέδιο Καταστατικού αποτελούνταν από 116 άρθρα, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι περιείχε 1.300 σημεία (λέξεις, προτάσεις) για τα οποία δεν είχε επιτευχθεί συμφωνία από την προπαρασκευαστική Επιτροπή και τα οποία θα έπρεπε να συζητηθούν κατά τη διάρκεια της Διεθνούς Διασκέψης που θα ακολουθούσε, βλ. Bassiouni 1999, σ. XIX.

⁸⁴ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 20.

στείρωσης, ενώ, παράλληλα, τόνιζαν την σημασία της ανεξαρτησίας της Εισαγγελικής Αρχής στο συσταθσόμενο Δικαστήριο⁸⁶.

Πρόεδρος της Διάσκεψης ορίστηκε ο Ιταλός εκπρόσωπος Giovanni Conso, ενώ Αντιπρόεδροι ορίστηκαν οι εκπρόσωποι τριάντα (30) Κρατών: Αλγερίας, Κένυας, Νιγηρίας, Αιγύπτου, Τανζανίας, Ιαπωνίας, Κίνας, Ινδιών, Μπουρκίνα Φάσο, Γκαμπόν, Μαλάουι, Σαμόα, Πακιστάν, Μπαγκλαντές, Ιράν, Νεπάλ, Κόστα Ρίκα, Τρινιντάντ και Τομπάγκο, Ρωσίας, Σλοβακίας, Π.Γ.Δ.Μ., Χιλής, Κολομβίας, Ουρουγουάης, Αυστρίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Σουηδίας, Ηνωμένου Βασιλείου και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Ο Philippe Kirsch, Καναδός εκπρόσωπος, ορίστηκε Πρόεδρος της Επιτροπής της Ολομέλειας της Διάσκεψης, ενώ Εισηγητής ορίστηκε ο Ιάπωνας εκπρόσωπος Yasumasa Nagamine. Τέλος, ο βοηθός Γενικός Γραμματέας και Νομικός Σύμβουλος των Ηνωμένων Εθνών, Αμερικανός Hans Corell, ορίστηκε ως αντιπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών στη Διάσκεψη⁸⁷.

Οι διαπραγματεύσεις: Οι διαπραγματεύσεις κατά τη Διάσκεψη της Ρώμης διεξήχθησαν σε πολλά επίπεδα (Ολομέλεια, ομάδες εργασίας, άτυπες διαβουλεύσεις), κράτησαν πέντε εβδομάδες και ήταν έντονες και εξαντλητικές⁸⁸. Οι κυριότερες διαφωνίες μεταξύ των αντιπροσωπιών των Κρατών-μελών συνοψίζονταν γύρω από τα εξής θέματα⁸⁹:

- Ποιά εγκλήματα θα εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου και πώς αυτά τα εγκλήματα θα έπρεπε να οριστούν στο τελικό κείμενο του Καταστατικού.
- Εάν τα Κράτη-μέλη που θα υπογράψουν το Καταστατικό, θα εμπίπτουν αυτομάτως στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου για τα εγκλήματα που θα αναφέρονται στο Καταστατικό ή θα επιλέγουν κάθε φορά εάν μια υπόθεση που τα αφορά θα εκδικάζεται από το Δικαστήριο.
- Εάν ο Εισαγγελέας θα μπορεί να κινεί ποινικές διώξεις, και εάν το κάνει αυτό, ποιές εγγυήσεις θα υπάρχουν για την αντικειμενικότητά του.
- Ποιά θα είναι η σχέση του Δικαστηρίου με το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

⁸⁵ Shelton 2000, σ. XIV.

⁸⁶ Arsanjani 1999, σ. 23.

⁸⁷ Χορτάτου 1999, σ. 23.

⁸⁸ Δούση/ Παπατόλιας 2004, σ. 20.

⁸⁹ Kirsch 1999, σελ. 2-3.

- Εάν η θανατική ποινή θα προβλέπεται στο τελικό κείμενο του Καταστατικού.

Τα παραπάνω κύρια σημεία αντιπαράθεσης είχαν ως αποτέλεσμα να διαφανούν, από την έναρξη κιόλας των διαπραγματεύσεων, δύο αντίθετες τάσεις μεταξύ των Κρατών που συμμετείχαν στη Διάσκεψη. Στη μια πλευρά σχηματίστηκε μια ισχυρή ομάδα εξήντα (60) Κρατών (η λεγόμενη «**Like-Minded Group**»), που υποστήριζε τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου και ισχυρού Δικαστηρίου. Στην ομάδα αυτή περιλαμβάνονταν τα περισσότερα από τα Ευρωπαϊκά Κράτη, εκτός της Γαλλίας, αρκετές από τις Αφρικανικές και τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και ο Καναδάς και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που συμμετείχαν στη Διάσκεψη⁹⁰.

Στον αντίποδα τάχθηκε η ομάδα των διαφωνούντων (η λεγόμενη «**Non – Aligned Movement**»), η οποία αν και μειοψηφία, έφερνε σημαντικά εμπόδια στην επίτευξη συμφωνίας⁹¹. Η βασική θέση της ομάδας των διαφωνούντων ήταν ότι θα έπρεπε να συσταθεί ένα Δικαστήριο με περιορισμένη δικαιοδοσία, το οποίο θα ενεργοποιούνταν κάθε φορά κατόπιν ειδικής συγκατάθεσης των ενδιαφερόμενων μερών⁹². Στην ομάδα των διαφωνούντων συγκαταλέγονταν τα περισσότερα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (μεταξύ των οποίων την εντονότερη αντίδραση προέβλεπαν οι Η.Π.Α), κάποιες Ασιατικές χώρες (Κίνα, Ινδία), το Ισραήλ και το Μεξικό⁹³.

Οι αντιπαράθεσεις μεταξύ των δύο πλευρών ήταν τόσο έντονες που μέχρι και την τελευταία ημέρα της Διάσκεψης επικρατούσε ένα κλίμα αβεβαιότητας ως προς την έκβαση των εργασιών της⁹⁴. Παρόλο που τα συμμετέχοντα Κράτη έδειχναν να συμφωνούν για τη σύσταση του Δικαστηρίου, τα βασικά σημεία αντιπαράθεσεων που αναφέραμε ανωτέρω καθιστούσαν ανέφικτη την επίτευξη συμφωνίας στο τελικό κείμενο του Καταστατικού.

Γρήγορα έγινε αντιληπτή η ανάγκη επίτευξης συμβιβασμού μεταξύ των δύο πλευρών, προκειμένου να μη ναυαγήσει το όλο εγχείρημα. Μέχρι και την τελευταία ημέρα της Διάσκεψης το Προεδρείο προσπαθούσε να ενθαρρύνει τις αντιπροσωπείες των Κρατών να υποστηρίξουν το τελικό κείμενο. Ενώπιον της Ολομέλειας της Διάσκεψης και μέσα σε πνεύμα έντονων διαβουλεύσεων και συναισθηματικής φόρτισης, ο Ολλανδός Adriaan Bos, Πρόεδρος της ad hoc

⁹⁰ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 21.

⁹¹ Kirsch 1999, σελ. 3.

⁹² Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 22.

⁹³ Δούση/Παπατόλιας 2004, ό.π.

⁹⁴ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 21.

Επιτροπής (ad hoc Committee) και της προπαρασκευαστικής Επιτροπής (Preparatory Committee) για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, προσπαθούσε να κερδίσει τη συναίνεση των διαφωνούντων, λέγοντας ότι «είναι ανάγκη να ενεργοποιηθεί επιτέλους ένας θεσμός που θα δώσει στην ανθρωπότητα την επλίδα πως όλοι αυτοί που παραβιάζουν τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα θα παραπέμπονται ενώπιον της δικαιοσύνης»⁹⁵.

Εντέλει, οι πυρετώδεις διαβουλεύσεις των πέντε εβδομάδων που προηγήθηκαν οδήγησαν στην τελική υπερψήφιση του Καταστατικού από τη Διπλωματική Διάσκεψη της Ρώμης. Το τελικό κείμενο του Καταστατικού για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο υιοθετήθηκε με τη μορφή διεθνούς Συνθήκης στις 17 Ιουλίου 1998. Εκατόν είκοσι (120) Κράτη ψήφισαν υπέρ της δημιουργίας του Δικαστηρίου, επτά (7) ψήφισαν κατά (Η.Π.Α, Κίνα, Λιβύη, Ιράκ, Ισραήλ, Κατάρ και Υεμένη), ενώ είκοσι ένα (21) Κράτη, (στην πλειονότητά τους τα Αραβικά), απείχαν από την ψηφοφορία⁹⁶.

Κλείνοντας τις εργασίες της, η Διπλωματική Διάσκεψη της Ρώμης όρισε ότι το Καταστατικό του Δικαστηρίου θα ετίθετο σε ισχύ εξήντα (60) ημέρες μετά την κύρωσή του από εξήντα (60) Κράτη⁹⁷. Πράγματι, το Καταστατικό τέθηκε σε ισχύ τέσσερα χρόνια αργότερα, την 1^η Ιουλίου 2002, όταν δηλαδή συμπληρώθηκε ο απαιτούμενος αριθμός των εξήντα (60) επικυρώσεων⁹⁸. Αξίζει να σημειώσουμε ότι, από τη χώρα μας κυρώθηκε με το ν. 3003/2002⁹⁹.

Όπως θα δούμε και στα επόμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας, το τελικό κείμενο του Καταστατικού, σε αρκετά σημεία του, υπήρξε αποτέλεσμα εκατέρωθεν συμβιβασμών μεταξύ των δύο πλευρών. Παρά τις ενστάσεις, μετά το πέρας των διαβουλεύσεων ήταν διάχυτη η ελπίδα στους κόλπους του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών πως η ίδρυση του Δικαστηρίου έθετε τις βάσεις οργάνωσης και λειτουργίας ενός υπερκρατικού θεσμού για την πρόληψη και καταστολή σοβαρών εγκλημάτων κατά των διεθνώς αναγνωρισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁰⁰. Χαρακτηριστική ήταν η δήλωση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Kofi Annan, αμέσως μετά την ψήφιση του Καταστατικού από τα Κράτη – Μέλη: «*Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο θα αποτελέσει ένα δώρο για τις μελλοντικές γενιές!*».

⁹⁵ Kirsch 1999, σ. 2-3.

⁹⁶ Γάγγας, 1999, σ. 482.

⁹⁷ Παπαθεοδώρου 1998, σ. 1045 και Κιούπης 2000, σ. 870.

⁹⁸ Δούση/ Παπατόλιας 2004, σ. 23.

⁹⁹ Κώδικας Νομικού Βήματος 2002, σσ. 663-711.

¹⁰⁰ Παπαθεοδώρου 1998, σ. 1045.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

3.1 Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, όπως εκπονήθηκε και υιοθετήθηκε κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη των Ηνωμένων Κρατών στη Ρώμη, αποτελείται από ένα Προοίμιο, στο οποίο αναφέρεται, συνοπτικά, η νομιμοποιητική βάση της ίδρυσης του Δικαστηρίου από τα Κράτη Μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, και από το Κυρίως Μέρος, δηλαδή το κείμενο του Καταστατικού, στο οποίο ρυθμίζονται τα σχετικά με την ίδρυση, την οργάνωση και τη λειτουργία του νεοσύστατου θεσμού.

Σύμφωνα με το Προοίμιο του Καταστατικού, νομιμοποιητική βάση για την ίδρυση του Δικαστηρίου αποτέλεσε το γεγονός ότι, *«κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, εκατομμύρια παιδιά, γυναίκες και άνδρες υπήρξαν θύματα ιδιαίτερως σοβαρών εγκλημάτων (γενοκτονιών, μαζικών εκτελέσεων, βιασμών, βομβαρδισμών, βασανιστηρίων) που απειλούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και πληγώνουν βαθιά τη συνείδηση της ανθρωπότητας»*. Και συνεχίζει το προοίμιο του Καταστατικού *«επειδή τέτοια εγκλήματα, που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της, δεν πρέπει να μείνουν ατιμώρητα, αποφασίστηκε, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, η ίδρυση ενός μόνιμου και ανεξάρτητου Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, με δικαιοδοσία επί των σοβαρών αυτών εγκλημάτων, που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα, στο σύνολό της»*.

Μετά το Προοίμιο, ακολουθεί το Κείμενο του Καταστατικού που αποτελείται από δέκα τρία (13) κεφάλαια, τα οποία περιλαμβάνουν εκατόν είκοσι οκτώ (128) άρθρα και διαρθρώνονται ως ακολούθως: **Κεφάλαιο 1^ο: Ίδρυση του Δικαστηρίου** (άρ. 1-4), **Κεφάλαιο 2^ο: Δικαιοδοσία, παραδεκτό και εφαρμοστέο δίκαιο** (άρ. 5-21), **Κεφάλαιο 3^ο: Γενικές Αρχές Ποινικού Δικαίου** (άρ. 22-33), **Κεφάλαιο 4^ο: Σύνθεση και διοίκηση του Δικαστηρίου** (άρ. 34-52), **Κεφάλαιο 5^ο: Ανάκριση και δίωξη** (άρ. 53-61), **Κεφάλαιο 6^ο: Η δίκη** (άρ. 62-76), **Κεφάλαιο 7^ο: Ποινές** (άρ. 77-80), **Κεφάλαιο 8^ο: Έφεση και Αναθεώρηση** (άρ. 81-85), **Κεφάλαιο 9^ο: Διεθνής Συνεργασία και Δικαστική Συνδρομή** (άρ. 86-102), **Κεφάλαιο 10^ο: Εκτέλεση** (άρ. 103-111), **Κεφάλαιο 11^ο: Συνέλευση των Κρατών – Μερών** (άρ. 112), **Κεφάλαιο 12^ο: Χρηματοδότηση** (άρ. 113-118), **Κεφάλαιο 13^ο: Τελικές Διατάξεις** (άρ. 119-

128)¹⁰¹. Τα σημαντικότερα σημεία του Καταστατικού θα παρουσιάσουμε στα επόμενα κεφάλαια, στο μέτρο που αφορούν την παρούσα εργασία.

¹⁰¹ Ολόκληρο το κείμενο του Καταστατικού μεταφρασμένο στην Ελληνική, όπως αυτό κυρώθηκε με το Νόμο 3003/8-4-2002, βρίσκεται στον Κώδικα Νομικού Βήματος, 2002, σσ. 663-711.

3.2 Οι βασικές αρχές λειτουργίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Οι βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, διαμορφώνοντας τη νομική φύση του νεοσύστατου αυτού θεσμού, καθιερώνονται στο Προοίμιο και στο πρώτο άρθρο του Καταστατικού του και είναι: η αρχή της ανεξαρτησίας, η αρχή της μονιμότητας, η αρχή της ειδικότητας της δικαιοδοσίας και η αρχή της συμπληρωματικότητας του Δικαστηρίου. Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο του Καταστατικού του: *«Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο θα αποτελεί έναν **ανεξάρτητο και μόνιμο** θεσμό, θα δύναται να ασκεί τη **δικαιοδοσία** του επί προσώπων **σε σχέση με τα σοβαρότερα εγκλήματα** που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα, όπως **καθορίζονται στο παρόν Καταστατικό**, και θα είναι **συμπληρωματικό** της δικαιοδοσίας των εθνικών ποινικών Δικαστηρίων.*

ι) Η αρχή της ανεξαρτησίας

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο αποτελεί ένα *ανεξάρτητο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο*. Πρέπει να τονίσουμε ότι, παρόλο που το Δικαστήριο συστάθηκε υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, κατά τις εργασίες της Διασκέψεως της Ρώμης, εντούτοις αυτό δεν αποτελεί όργανο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (όπως, για παράδειγμα, το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών, που εδρεύει στη Χάγη), αλλά *ανεξάρτητο διεθνή θεσμό*, ο οποίος θα συνεργάζεται με τα Ηνωμένα Έθνη βάσει ειδικής συμφωνίας συνεργασίας¹⁰².

Ας σημειωθεί ότι, κατά τις εργασίες της Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (Preparatory Committee), το 1996, είχαν προταθεί τέσσερις πιθανές εκδοχές για τη σχέση του Δικαστηρίου, που επρόκειτο να ιδρυθεί, με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Συγκεκριμένα, είχε προταθεί ότι, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο θα μπορούσε να αποτελέσει:

α) είτε ένα από τα κύρια δικαιοδοτικά όργανα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών όπως και το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο εκδικάζει διαφορές μεταξύ Κρατών και εκδίδει γνωμοδοτήσεις για νομικά ζητήματα σχετιζόμενα με τη λειτουργία του Οργανισμού,

β) είτε ένα επικουρικό δικαιοδοτικό όργανο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών,

γ) ή έναν ανεξάρτητο από τα Ηνωμένα Έθνη Διεθνή Οργανισμό,

δ) ή έναν ανεξάρτητο διεθνή θεσμό, που θα ιδρυόταν βάσει μιας διεθνούς Συνθήκης, συναπτομένης υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών¹⁰³.

¹⁰² Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 25.

¹⁰³ Χορτάτου 1999, σ. 43-44.

Τελικά, επικράτησε η τελευταία θέση και αποφασίστηκε να ιδρυθεί το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ως ανεξάρτητος διεθνής θεσμός βάσει μιας διεθνούς Συνθήκης που θα υπαγραφόταν από τα Κράτη Μέρη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

ii) Η αρχή της μονιμότητας

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι ένα *μόνιμο δικαιοδοτικό όργανο*, η συγκρότηση του οποίου σηματοδοτεί το τέλος της εποχής των ad hoc ποινικών Δικαστηρίων. Σε αντίθεση με τα ad hoc ποινικά Δικαστήρια, που επικρίθηκαν, όπως είδαμε, για την ευκαιριακή συγκρότησή τους, με κίνδυνο την επιλεκτική τοποθέτηση Δικαστών, την αναδρομική εφαρμογή ποινικών νόμων, τον δραστικό περιορισμό των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων και την απονομή του «δικαίου των νικητών», το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο διαθέτει καθορισμένα όργανα, παρέχει σαφείς εγγυήσεις ανεξαρτησίας των Δικαστών και εφαρμόζει ορισμένους, ήδη ισχύοντες, κανόνες ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου¹⁰⁴.

iii) Η αρχή της ειδικότητας της δικαιοδοσίας

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι ένα «*ειδικής*» δικαιοδοσίας Δικαστήριο. Σύμφωνα με το Προοίμιο και το άρθρο 5 του Καταστατικού του, η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, προσδιορίζεται ως «*ειδική*», καλύπτει δηλαδή μόνο συγκεκριμένες κατηγορίες εγκλημάτων. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Καταστατικού, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο να δικάσει: το έγκλημα της γενοκτονίας, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τα εγκλήματα πολέμου και το έγκλημα της επίθεσης¹⁰⁵. Οι υποστάσεις των εν λόγω εγκλημάτων, που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, περιγράφονται στα άρθρα 5 – 8 του Καταστατικού. (Αναλυτικά, η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου περιγράφεται στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης).

iv) Η αρχή της συμπληρωματικότητας

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι ένα δικαιοδοτικό όργανο που λειτουργεί **συμπληρωματικά** σε σχέση με τα εθνικά ποινικά δικαστήρια. Η αρχή της συμπληρωματικότητας του Δικαστηρίου (*complementarity*) καθιερώνεται μεν ρητά στο προοίμιο, αλλά και στο άρθρο 1 του Καταστατικού, όπου αναφέρεται ότι: «*Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο θα είναι συμπληρωματικό της δικαιοδοσίας των εθνικών ποινικών*

¹⁰⁴ Κιούπης 2000, σ. 871.

¹⁰⁵ Σχετικά με το έγκλημα της επίθεσης (βλ. 4.1.1 της παρούσας εργασίας) το Δικαστήριο δεν μπορεί ακόμα να ασκήσει τη δικαιοδοσία του επ' αυτού, επειδή δεν έχει ακόμη επιτευχθεί συμφωνία για τον ορισμό του εγκλήματος.

δικαστηρίων». Το περιεχόμενό της, όμως, εξειδικεύεται κυρίως στα άρθρα 17 και 18 του Καταστατικού¹⁰⁶.

Ο συμπληρωματικός αυτός χαρακτήρας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου έναντι των εθνικών ποινικών δικαστηρίων είναι αποτέλεσμα πιέσεων από πολλά Κράτη, κατά τη διάρκεια των εργασιών της Διάσκεψης της Ρώμης. Ορισμένα Κράτη δηλαδή, εξέφρασαν έντονα την αντίθεσή τους στη δημιουργία ενός δικαιοδοτικού θεσμού που θα προσέβαλε ευθέως την κυριαρχία τους¹⁰⁷. Έτσι, ως προϊόν συμβιβασμού μεταξύ των διαμετρικά αντίθετων απόψεων που εκφράστηκαν και προκειμένου να μη ναυαγήσει το όλο εγχείρημα της επίτευξης συμφωνίας, υιοθετήθηκε η αρχή της συμπληρωματικότητας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκε ένα διεθνές δικαιοδοτικό όργανο με συμπληρωματικό χαρακτήρα, ενώ, παράλληλα, διατηρήθηκε η προτεραιότητα των εθνικών δικαιοδοσιών¹⁰⁸. Ας δούμε, όμως, πώς εξειδικεύεται στα άρθρα 17 και 18 του Καταστατικού η αρχή της συμπληρωματικότητας.

Σύμφωνα με την αρχή της συμπληρωματικότητας, τα εθνικά ποινικά δικαστήρια των Κρατών θα έχουν, έναντι του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, την προτεραιότητα να εκδικάσουν μια υπόθεση που εμπίπτει στη δικαιοδοσία τους. Με άλλα λόγια, τα εθνικά ποινικά δικαστήρια θα θεωρούνται *a priori* αρμόδια να ασκήσουν τη δικαιοδοσία τους¹⁰⁹, η οποία δεν θα μπορεί να παρακαμφθεί ή να αντικατασταθεί από τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 17 του Καταστατικού, όπου ορίζονται οι προϋποθέσεις παραδεκτού για την εξέταση μιας υπόθεσης από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, επεξηγείται και η αρχή της συμπληρωματικότητας του Δικαστηρίου. Σχετικά, αναφέρεται ότι το Δικαστήριο θα είναι *αναρμόδιο* να ερευνήσει μια υπόθεση εάν α) η εν λόγω υπόθεση ήδη ερευνάται από τα εθνικά Δικαστήρια του Κράτους που έχει δικαιοδοσία επ' αυτής (άρ. 17 παρ. 1α), β) το Κράτος που έχει δικαιοδοσία επί της υποθέσεως έχει αποφασίσει να μην ασκήσει δίωξη κατά κάποιου συγκεκριμένου προσώπου (άρ. 17 παρ. 1β) και γ) τα εθνικά Δικαστήρια του Κράτους που έχει δικαιοδοσία επί της υποθέσεως έχουν ήδη δικάσει το εν λόγω πρόσωπο (άρ. 17 παρ. 1γ).

Ωστόσο, είναι δυνατή εξαίρεση στην ως άνω ρητά καθιερούμενη στο Καταστατικό αρχή της συμπληρωματικότητας του Δικαστηρίου μπορεί να χωρέσει, στην περίπτωση που τα αρμόδια εθνικά ποινικά δικαστήρια παρουσιάζονται ***απρόθυμα ή***

¹⁰⁶ Triffterer 1999, σ. 59.

¹⁰⁷ Φαρσεδάκης 2002, σ. 777.

¹⁰⁸ Συμεωνίδου-Καστανίδου 2003, σ. 95.

¹⁰⁹ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 26.

αδυνατούν να εκδικάσουν την υπόθεση που εμπίπτει στη δικαιοδοσία τους (άρθρο 17, παρ. 1). Στην περίπτωση, λοιπόν, που το ΔΠΔ διαπιστώσει απροθυμία ή αδυναμία των εθνικών ποινικών δικαστηρίων να εκδικάσουν μια υπόθεση επί της οποίας έχουν αρμοδιότητα, η αρχή της συμπληρωματικότητας του ΔΠΔ κάμπτεται, η αρχή της προτεραιότητας των εθνικών δικαιοδοσιών υποχωρεί και το ΔΠΔ επιλαμβάνεται της υποθέσεως. Μάλιστα, στην παράγραφο 2 του άρθρου 17, ορίζονται και τα επιμέρους κριτήρια, με βάση τα οποία διαπιστώνεται η απροθυμία ή αδυναμία ενός Κράτους να ασκήσει τη δικαιοδοσία του.

Σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά, *απροθυμία* ενός Κράτους να επιληφθεί μιας υποθέσεως μπορεί να διαπιστωθεί στις ακόλουθες τρεις περιπτώσεις: α) όταν η διαδικασία ενώπιον των εθνικών ποινικών δικαστηρίων του Κράτους διεξάγεται απλά και μόνο για να προστατευθεί κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο από τον καταλογισμό ποινικής ευθύνης, β) όταν υπάρχει αδικαιολόγητη καθυστέρηση στην όλη διαδικασία, η οποία είναι ασυμβίβαστη με την πρόθεση να αχθεί κάποιο πρόσωπο ενώπιον της δικαιοσύνης, γ) όταν η όλη διαδικασία ενώπιον των εθνικών ποινικών δικαστηρίων δεν διεξήχθη ή δεν διεξάγεται αμερόληπτα (άρθρο 17, παρ. 2).

Παράλληλα, *αδυναμία* των εθνικών ποινικών δικαστηρίων να δικάσουν ένα έγκλημα θεωρείται πως υπάρχει στις περιπτώσεις που, λόγω πλήρους ή ουσιαστικής κατάρρευσης ή μη ύπαρξης του εθνικού του δικαστικού συστήματος, το Κράτος δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσει την παρουσία του κατηγορουμένου ή να συλλέξει τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία και μαρτυρίες ή να φέρει σε πέρας τη διαδικασία (άρθρο 17, παρ. 2).

Κάπως έτσι, λοιπόν, διαμορφώνεται το περιεχόμενο της αρχής της συμπληρωματικότητας. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειώσουμε ότι η υιοθέτηση στο Καταστατικό της αρχής αυτής είναι ένα από τα βασικά σημεία που το διαφοροποιεί από τα δύο *ad hoc* Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια για την πρώτη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, στα Καταστατικά των οποίων καθιερωνόταν η "*αρχή της προτεραιότητας*". Συνέπεια της αρχής της προτεραιότητας ήταν ότι τα εν λόγω Δικαστήρια μπορούσαν να επιληφθούν μιας υποθέσεως εξ αρχής ή να παρέμβουν σε κάθε στάση της ποινικής δίωξης ενώπιον του εθνικών δικαστηρίων και να ζητήσουν την παράπομπή της υπόθεσης ενώπιόν τους.

Αντίθετα, με βάση την αρχή της συμπληρωματικότητας, όπως ανωτέρω είδαμε, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο δεν έχει προτεραιότητα έναντι των εθνικών ποινικών δικαστηρίων. Αρμόδια θεωρούνται τα εθνικά ποινικά δικαστήρια, ενώ το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο θα ενεργοποιείται μόνο στις περιπτώσεις που, σύμφωνα με το άρθρο 17 του Καταστατικού, τα Κράτη παρουσιάζονται απρόθυμα ή αδυνατούν να

δικάσουν μια υπόθεση που εμπίπτει στη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων τους¹¹⁰.

¹¹⁰ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ – ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

4.1 Το πεδίο αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

4.1.1 Η *ratione materiae* (καθ' ύλην) αρμοδιότητα του Δικαστηρίου

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Καταστατικού, στο οποίο καθιερώνεται, όπως είδαμε ανωτέρω, η αρχή της ειδικότητας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, η καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου καλύπτει ένα «σκληρό πυρήνα»¹¹¹ εγκλημάτων που το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει ως «τα σοβαρότερα εγκλήματα, που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της» (άρθρο 5 του Καταστατικού). Τα εγκλήματα αυτά είναι:

- α) Το έγκλημα της γενοκτονίας (*The Crime of Genocide*).**
- β) Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (*Crimes against Humanity*).**
- γ) Τα εγκλήματα πολέμου (*War Crimes*).**
- δ) Το έγκλημα της επίθεσης (*The Crime of Aggression*).**

Αναφορικά με το έγκλημα της επίθεσης, πρέπει να σημειώσουμε ότι η υπαγωγή του στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου έχει, προς το παρόν, μόνο συμβολική αξία, δεδομένου ότι μέχρι το τέλος των διαπραγματεύσεων στη Ρώμη, δεν επιτεύχθηκε συμφωνία για τον ορισμό του. Αποφασίστηκε, λοιπόν, ότι αυτό το έγκλημα θα συμπεριληφθεί μόνο τυπικά στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου. Όταν υιοθετηθεί διάταξη, σύμφωνα με τα άρθρα 121 και 123 του Καταστατικού¹¹², που θα ορίζει το έγκλημα και θα θέτει τους όρους υπό τους οποίους το Δικαστήριο μπορεί να ασκήσει δικαιοδοσία (αναβλητική αίρεση του άρθρου 5 του Καταστατικού), τότε αυτό θα πράξει ανάλογα.

Η λύση αυτή που υιοθετήθηκε στη Ρώμη για το έγκλημα της επίθεσης είναι φανερό ότι μειώνει το βεληνεκές της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου¹¹³. Προέκυψε, όμως, ως ένας ακόμη συμβιβασμός, προκειμένου το όλο εγχείρημα της σύστασης του Δικαστηρίου να μην πέσει στο κενό. Από τη μια υπήρχαν τα Κράτη που πρότειναν τη υπαγωγή του εγκλήματος στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου και από την άλλη τα Κράτη που πρότειναν την ολοκληρωτική εξαίρεση του εγκλήματος από την

¹¹¹ Γάγγας 1999, σ. 483.

¹¹² Στα άρθρα 121 και 123 του Καταστατικού προβλέπεται η δυνατότητα τροποποίησης του Καταστατικού μέσω της διαδικασίας αναθεώρησής του.

¹¹³ Μιχαλοπούλου 1998, σ. 1340.

καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, με το αιτιολογικό ότι, αφενός το έγκλημα δεν έχει επακριβώς οριστεί και ότι, αφετέρου, είναι ένα έγκλημα που αφορά περισσότερο τα Κράτη και λιγότερο τα φυσικά πρόσωπα και, ως τέτοιο, δε θα έπρεπε να εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου¹¹⁴. Τελικά, υιοθετήθηκε, ως «συμβιβαστική φόρμουλα»¹¹⁵, η ενδιάμεση λύση της τυπικής συμπερίληψης του εγκλήματος στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, προκειμένου να οριστεί επακριβώς αυτό στο μέλλον, οπότε το Δικαστήριο θα ασκεί πλέον και ουσιαστική δικαιοδοσία και επ' αυτού.

Αντίθετα με το έγκλημα της επίθεσης, οι τρεις πρώτες κατηγορίες εγκλημάτων που εμπίπτουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου), προσδιορίζονται με εξαιρετικά αναλυτικό τρόπο στα άρθρα 6-8 του Καταστατικού. Από πλευράς ουσιαστικού Ανθρωπιστικού Δικαίου, τα άρθρα αυτά αποτελούν, ίσως, το πιο σημαντικό μέρος του Καταστατικού, καθώς δεν αναλύουν μόνο τα εγκλήματα που εμπίπτουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, αλλά αποτελούν και μια αποτύπωση σε συμβατικό κείμενο βασικών αρχών του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου¹¹⁶. Ας δούμε, στο σημείο αυτό, το περιεχόμενο του κάθε εγκλήματος, όπως αποτυπώνεται στο κείμενο του Καταστατικού.

α) Το έγκλημα της γενοκτονίας (άρθρο 6 του Καταστατικού)

Το άρθρο 6 του Καταστατικού, που προσδιορίζει την έννοια του εγκλήματος της γενοκτονίας, στην ουσία επαναλαμβάνει κατά λέξη τον ορισμό της γενοκτονίας, όπως αυτός διατυπώθηκε στο Άρθρο II της «Συμβάσεως για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας» που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 9 Δεκεμβρίου του 1948¹¹⁷.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Καταστατικού, «γενοκτονία» αποτελεί οποιαδήποτε από τις ειδικά απαριθμούμενες στο Καταστατικό πράξεις, οι οποίες διαπράττονται με την πρόθεση καταστροφής, εν όλω ή εν μέρει, μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας. Αυτές οι πράξεις είναι:

α) Η ανθρωποκτονία από πρόθεση μελών της ομάδας,

β) Η πρόκληση βαρείας σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας,

γ) Η από πρόθεση επιβολή επί της ομάδας συνθηκών ζωής υπολογισμένων να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της εν όλω ή εν μέρει,

¹¹⁴ Meron 1999 σσ. 47-48.

¹¹⁵ Γάγγας 1999, σ. 483.

¹¹⁶ Meron 1999, σ. 48.

¹¹⁷ Schabas 1999, σ. 107.

δ) Η επιβολή μέτρων που σκοπεύουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εντός της ομάδας και

ε) Η βίαιη μεταφορά παιδιών της ομάδας σε άλλη ομάδα.

Με την άνω διάταξη προστατεύονται τα μέλη μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, αλλά και ολόκληρη η ομάδα, ως σύνολο (κατά τη διατύπωση του κειμένου στην Αγγλική γλώσσα «*as such*»). Κοινό χαρακτηριστικό των μελών των προστατευόμενων με τη διάταξη ομάδων είναι ότι δεν επέλεξαν τα ίδια τα άτομα να είναι μέλη της ομάδας. Γεννήθηκαν μέσα στις ομάδες και γι' αυτό πρέπει να προστατευτούν από πράξεις που σκοπεύουν στην, εν όλω ή εν μέρει, καταστροφή της ομάδας στην οποία ανήκουν¹¹⁸.

Χαρακτηριστικό είναι ότι, για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, απαιτείται η ύπαρξη από πλευράς του δράστη ειδικού δόλου (*dolus specialis*) καταστροφής, εν όλω ή εν μέρει, της (εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής) ομάδας. Άλλωστε, αυτό το στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος ξεχωρίζει τη γενοκτονία από την ανθρωποκτονία ή την πρόκληση βαρείας βλάβης. Η ανθρωποκτονία ή η πρόκληση βαρείας βλάβης γίνονται γενοκτονία από τη στιγμή που ο δράστης σκοτώνει ή προκαλεί βαρεία βλάβη σε ένα μέλος της ομάδας με απώτερο σκοπό τη μερική ή ολοκληρωτική καταστροφή της ίδιας της ομάδας, στην οποία ανήκει το άτομο¹¹⁹.

Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της γενοκτονίας εξειδικεύεται με την απαρίθμηση των πέντε πράξεων που συνιστούν γενοκτονία. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Καταστατικού, οι πράξεις που συνιστούν γενοκτονία είναι:

α) Η ανθρωποκτονία από πρόθεση μελών της ομάδας. Στην περίπτωση αυτή, ο δράστης σκοτώνει από πρόθεση κάποια μέλη της ομάδας, έχοντας, όμως, σαν απώτερο σκοπό του να καταστρέψει κάποιο μέρος ή το σύνολο της ομάδας. Τέτοιες πράξεις αποτελούν, για παράδειγμα, οι μαζικές εκτελέσεις μελών της ομάδας ή το κάψιμο οικισμών και η βίαιη μετακίνηση του πληθυσμού τους σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως, όπου, στη συνέχεια, ο πληθυσμός σφαγιάζεται ή βασανίζεται μέχρι θανάτου¹²⁰.

β) Η πρόκληση βαρείας σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας. Βαρεία σωματική βλάβη αποτελούν κυρίως οι ακρωτηριασμοί, η πρόκληση

¹¹⁸ Ntanda Nsereko 2000, σ. 130.

¹¹⁹ Ntanda Nsereko 2000, σ. 124.

¹²⁰ Ntanda Nsereko 2000, σ. 128.

αναπηρίας και οι βιασμοί¹²¹. Διανοητική βλάβη αποτελούν πράξεις που μπορούν να προκαλέσουν μια σοβαρή, είτε προσωρινή είτε μόνιμη, βλάβη των διανοητικών λειτουργιών του ανθρώπου, όπως, για παράδειγμα, η κατόπιν εξαναγκασμού χρήση ναρκωτικών ουσιών ή η άσκηση σεξουαλικής βίας που έχει ως αποτέλεσμα της διανοητική διαταραχή¹²².

γ) *Η από πρόθεση επιβολή επί της ομάδας συνθηκών ζωής υπολογισμένων να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της εν όλω ή εν μέρει.* Στην κατηγορία αυτή ανήκουν πράξεις που σκοπό έχουν να καταστρέψουν, εν όλω ή εν μέρει, την ομάδα προκαλώντας αργό και βασανιστικό θάνατο στα μέλη της («slow death»)¹²³. Τέτοιες πράξεις είναι η αποστέρηση στα μέλη της ομάδας τροφής, νερού, υποτυπώδους ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και κατοικίας, υπό την προϋπόθεση ότι όλα αυτά γίνονται προκειμένου να καταστραφεί, εν όλω ή εν μέρει, η ομάδα¹²⁴.

δ) *Η επιβολή μέτρων που σκοπεύουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εντός της ομάδας.* Η επιβολή μέτρων που σκοπεύουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εντός της ομάδας εμποδίζει την αναπαραγωγή της και αποτελεί τη λεγόμενη *βιολογική γενοκτονία*¹²⁵. Πράξεις βιολογικής γενοκτονίας είναι κυρίως η στείρωση των μελών της ομάδας, η εξαναγκαστική έκτρωση, ο φυλετικός διαχωρισμός και η απαγόρευση τέλεσης γάμου μεταξύ μελών της ομάδας¹²⁶.

ε) *Η βίαιη μεταφορά παιδιών της ομάδας σε άλλη ομάδα.* Η δια της βίας μεταφορά παιδιών της ομάδας σε άλλη ομάδα γίνεται με σκοπό να αποδυναμωθεί ο νέος πληθυσμός της, προκειμένου, μακροπρόθεσμα, να αφανιστεί η ίδια η ομάδα.

Για τις προαναφερθείσες πράξεις που συνιστούν γενοκτονία να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα και με τις περί συμμετοχής διατάξεις του Καταστατικού (άρθρο 25, παρ. 3) τιμωρείται όχι μόνο ο αυτουργός αλλά και οι πιθανοί συμμετοχοί (άμεσοι ή έμμεσοι συνεργοί) και οι ηθικοί αυτουργοί στην πράξη¹²⁷.

¹²¹ Ntanda Nsereko ό.π.

¹²² Ntanda Nsereko ό.π.

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα είχε κάνει δεκτό ότι η άσκηση σεξουαλική βίας συνιστά πράξη που αποτελεί όχι μόνο βαρεία σωματική βλάβη αλλά και βαρεία διανοητική βλάβη, βλ. Schabas 2000, σ. 113.

¹²³ Ntanda Nsereko 2000, σ. 129.

¹²⁴ Schabas 2000, σ. 113.

¹²⁵ Schabas 2000, σ. 129.

¹²⁶ Schabas 2000, σ. 113.

¹²⁷ Χορτάτου 1999, σ. 46.

β) Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (άρθρο 7 του Καταστατικού)

Για πρώτη φορά σε διεθνές συμβατικό κείμενο, ο όρος «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» συναντάται στο άρθρο 6 του Χάρτη της Νυρεμβέργης (Καταστατικό του Στρατιωτικού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης), που καταρτίστηκε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Διασυμμαχικού Στρατιωτικού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης ενέπιπταν και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας¹²⁸. Επίσης, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ενέπιπταν και στην καθ' ύλην αρμοδιότητα των δύο ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώτην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, στα άρθρα 5 και 3 των Καταστατικών τους, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 του Καταστατικού του, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας εμπίπτουν και στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με **την παράγραφο 1** του άρθρου 7 του Καταστατικού, «έγκλημα κατά της ανθρωπότητας» είναι οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις, όταν διαπράττεται ως μέρος ευρείας ή συστηματικής επίθεσης που κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού, εν γνώσει της επίθεσης. Τέτοιες πράξεις είναι:

- α) Η ανθρωποκτονία από πρόθεση,
- β) Η εξόντωση,
- γ) Η υποδούλωση,
- δ) Η έκτόπιση ή η βίαιη μετακίνηση πληθυσμού,
- ε) Η φυλάκιση ή άλλη σοβαρή στέρηση της σωματικής ελευθερίας κατά παραβίαση βασικών κανόνων του διεθνούς δικαίου,
- στ) Τα βασανιστήρια,
- ζ) Ο βιασμός, η γενετήσια δουλεία, ο εξαναγκασμός σε πορνεία, ο εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, ο εξαναγκασμός σε στέρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας παρόμοιας βαρύτητας,
- η) Η δίωξη κατά οποιασδήποτε αναγνωρίσιμης ομάδας ή κοινότητας για λόγους πολιτικούς, φυλετικούς, εθνικούς, εθνοτικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς ή λόγους φύλου, όπως αυτό ορίζεται στην παράγραφο 3, ή άλλους λόγους που αναγνωρίζονται παγκοσμίως ως ανεπίτρεπτοι κατά το διεθνές δίκαιο σε σχέση με οποιαδήποτε πράξη που αναφέρεται στην παρούσα παράγραφο ή οποιοδήποτε έγκλημα εντός της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου,
- θ) Η βίαιη εξαφάνιση προσώπων,
- ι) Ο φυλετικός Διαχωρισμός,

¹²⁸ Swaak-Goldman 2000, σ. 145.

κ) Άλλες απάνθρωπες πράξεις παρόμοιου χαρακτήρα, οι οποίες με πρόθεση προκαλούν μεγάλο πόνο ή βαρεία σωματική βλάβη ή βαρεία βλάβη της διανοητικής ή σωματικής υγείας.

Ακολούθως, στην παράγραφο 2 του άρθρου, επεξηγούνται οι όροι της παραγράφου 1 ως ακολούθως:

α) «Επίθεση κατευθυνόμενη κατά οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού» σημαίνει συμπεριφορά που συνεπάγεται την κατά συρροή τέλεση πράξεων, που αναφέρονται στην παράγραφο 1, κατά οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού, κατ' εφαρμογή ή προς εξυπηρέτηση της πολιτικής ενός Κράτους ή μιας οργάνωσης που στοχεύει στη διάπραξη τέτοιας επίθεσης.

β) Η «εξόντωση» περιλαμβάνει την με πρόθεση επιβολή συνθηκών ζωής, μ.ά. στέρηση πρόσβασης σε τροφή και φάρμακα, υπολογισμένων να επιφέρουν την καταστροφή μέρους του πληθυσμού.

γ) Η «υποδούλωση» περιλαμβάνει την άσκηση οποιασδήποτε ή όλων των εξουσιών, οι οποίες είναι σύμφυτες με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας επί προσώπων, και περιλαμβάνει την άσκηση τέτοιας εξουσίας κατά την εμπορία προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών.

δ) Η «εκτόπιση ή βίαιη μετακίνηση πληθυσμού» περιλαμβάνει την μετακίνηση του πληθυσμού από την περιοχή στην οποία βρίσκεται, με απέλαση ή άλλες πράξεις εξαναγκασμού, για λόγους ανεπίτρεπτους από το Διεθνές Δίκαιο.

ε) Τα «βασανιστήρια» περιλαμβάνουν την από πρόθεση πρόκληση έντονου πόνου ή δοκιμασίας, σωματικού ή ψυχικού, σε κάποιο πρόσωπο, το οποίο βρίσκεται υπό κράτηση ή υπό έλεγχο. Τα βασανιστήρια δεν περιλαμβάνουν πόνο ή δοκιμασία που προκύπτουν ή είναι σύμφυτοι με την επιβολή νόμιμων κυρώσεων.

στ) Ο «εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη» περιλαμβάνει τον παράνομο περιορισμό γυναίκας που κατέστη έγκυος δια της βίας, προκειμένου να επηρεαστεί η εθνική σύνθεση οποιουδήποτε πληθυσμού ή να πραγματοποιηθούν άλλες σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου.

ζ) Η «δίωξη» περιλαμβάνει την από πρόθεση και βαρείας μορφής στέρηση θεμελιωδών δικαιωμάτων, σε αντίθεση προς το Διεθνές Δίκαιο, εξ αιτίας της ταυτότητας της ομάδας ή κοινότητας.

η) Ο «φυλετικός διαχωρισμός» περιλαμβάνει τις πράξεις που συνιστούν εγκλήματα της ανθρωπότητας και διαπράχθηκαν στο πλαίσιο θεσμοθετημένου καθεστώτος συστηματικής καταπίεσης και κυριάρχησης μιας φυλετικής ομάδας επί οποιασδήποτε άλλης ή άλλων με την πρόθεση της διατήρησης του καθεστώτος αυτού.

θ) Η «βίαιη εξαφάνιση προσώπου» περιλαμβάνει τη σύλληψη, κράτηση ή αρπαγή προσώπων είτε από τις αρχές κάποιου Κράτους ή από μια πολιτική οργάνωση είτε με την άδεια, υποστήριξη ή συναίνεση αυτών και συνοδεύεται από την άρνηση παροχής πληροφοριών για την τύχη ή τον εντοπισμό των εξαφανισθέντων προσώπων, προκειμένου να αποστερηθούν αυτά της προστασίας του νόμου για παρατεταμένο χρονικό διάστημα.

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 7 περιλαμβάνει, όπως είδαμε, έντεκα (11) επιμέρους πράξεις που, όταν διαπράττονται ενσυνείδητα, ως μέρος ευρείας ή συστηματικής επίθεσης κατά οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού, συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Αρχικά, η προπαρασκευαστική Επιτροπή (*Preparatory Committee*) στο σχέδιο Καταστατικού, είχε προτείνει δέκα (10) πράξεις. Κατά τις εργασίες της Διασκέψεως της Ρώμης προστέθηκε, μετά από πρόταση των χωρών του Τρίτου Κόσμου και το έγκλημα του «φυλετικού διχωρισμού» (*apartheid*)¹²⁹.

Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 7, οι συντάκτες του Καταστατικού έκριναν σκόπιμο να παραθέσουν έναν κατάλογο με ερμηνείες-ορισμούς των εννοιών που χρησιμοποιήθηκαν στην πρώτη παράγραφο, προκειμένου να συγκεκριμενοποιήσουν το πλαίσιο του άρθρου και να άρουν τις όποιες αμφισβητήσεις για την έννοια της κάθε πράξης που, σύμφωνα με το Καταστατικό, συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Αυτή η απαρίθμηση των πράξεων είναι ενδεικτική και όχι εξαντλητική και αυτό φαίνεται από το τελευταίο στοιχείο κ) της παραγράφου 1 του άρθρου (όπου ορίζεται ότι εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι και «*άλλες πράξεις που προκαλούν μεγάλο πόνο ή βλάβη...*»)¹³⁰.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο ορισμός για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας υπήρξε αποτέλεσμα έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ των Κρατών κατά τις εργασίες της Διασκέψεως της Ρώμης. Το πλέον αμφισβητούμενο ζήτημα αφορούσε το κατά πόσο θα έπρεπε να λάβει χώρα ευρεία και συστηματική επίθεση κατά του άμαχου πληθυσμού, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί πράξη που συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Κάποια Κράτη υποστήριζαν ότι θα έπρεπε να υπάρχει *ευρεία και συστηματική επίθεση*, κάποια άλλα υποστήριζαν ότι θα πρέπει να υπάρχει μόνο *ευρεία επίθεση*, ενώ, τέλος, κάποια άλλα Κράτη ότι θα πρέπει να υπάρχει μόνο *συστηματική επίθεση* κατά του άμαχου πληθυσμού. Τελικά, ως συμβιβαστική λύση,

¹²⁹ Γάγγας 1999, σ. 483.

¹³⁰ Boot/Dixon/ Hall 1999, σελ. 124.

υιοθετήθηκε η θέση ότι θα πρέπει να υπάρχει ευρεία ή συστηματική επίθεση¹³¹ κατά του άμαχου πληθυσμού¹³².

Παρά τους όποιους συμβιβασμούς, είναι πολύ σημαντικό και γι' αυτό πρέπει να το επισημάνουμε το ότι ο συγκεκριμένος ορισμός δε συνδέει τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας με την ύπαρξη ένοπλης σύρραξης. Τα αντιλαμβάνεται ως πράξεις που συνιστούν ευρεία ή συστηματική επίθεση κατά του άμαχου πληθυσμού τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και σε καιρό πολέμου¹³³. Έτσι, το πεδίο εφαρμογής της σχετικής διάταξης διευρύνεται και σε ανάλογες πράξεις κατά του άμαχου πληθυσμού που διαπράττονται σε καιρό ειρήνης, για παράδειγμα, από ένα απολυταρχικό καθεστώς¹³⁴. Αντίθετα, στο Χάρτη της Νυρεμβέργης και στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας συνιστούσαν πράξεις – επιθέσεις κατά του άμαχου πληθυσμού, που διαπράττονταν μόνο κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων¹³⁵.

Επίσης, πρέπει να σημειώσουμε ότι, για πρώτη φορά σε συμβατικό κείμενο τιμωρούνται ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας πράξεις, όπως ο εξαναγκασμός σε πορνεία, η υποχρεωτική κύηση και η βίαιη εξαφάνιση προσώπων. Η ενσωμάτωσή τους στο Καταστατικό στοχεύει στη διεύρυνση της προστασίας ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων, όπως οι γυναίκες και τα παιδιά, ενώ, παράλληλα, αποτυπώνει τις σύγχρονες εξελίξεις του Διεθνούς ανθρωπιστικού Δικαίου¹³⁶.

γ) Εγκλήματα πολέμου (άρθρο 8 του Καταστατικού)

Τα εγκλήματα πολέμου αποτελούσαν ανέκαθεν μια κατηγορία εγκλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος. Παραδοσιακά, τα εγκλήματα πολέμου αντιμετωπίζονταν ως σοβαρές παραβιάσεις των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, συμβατικών και εθιμικών, που εφαρμόζονταν στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, αντιμετωπίζονταν δηλαδή ως σοβαρές παραβιάσεις του λεγόμενου «Δικαίου του Πολέμου».

¹³¹ Ο όρος «ευρεία επίθεση» παραπέμπει σε μαζικές, συχνές και μεγάλης έκτασης επιθέσεις, που στρέφονται κατά ένα μεγάλο μέρος του άμαχου πληθυσμού. Ο όρος «συστηματική επίθεση» παραπέμπει σε επιθέσεις που διεξάγονται με βάση κάποιο μεθοδολογικό σχεδιασμό, βλ. Boot/ Dixon/ Hall 1999, σ. 126.

¹³² Boot/Dixon/Hall 1999, σ. 123.

¹³³ Boot/Dixon/Hall 1999, ό.π.

¹³⁴ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 30.

¹³⁵ Swaak-Goldman 2000, σσ. 147, 150.

¹³⁶ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 30.

Με την πρόσφατη εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, τα εγκλήματα πολέμου αντιμετωπίζονται ως σοβαρές παραβιάσεις των συμβατικών και εθιμικών κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια όχι μόνο των διεθνών ενόπλων συρράξεων, αλλά και κατά τη διάρκεια των ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα, δηλαδή των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων¹³⁷. Η εν λόγω διεύρυνση της έννοιας των εγκλημάτων πολέμου έγινε με αφορμή τις λεγόμενες «νέου τύπου» συρράξεις, οι οποίες προέκυψαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Στις «νέου τύπου» συρράξεις χαρακτηριστική είναι η μερική ή ολική κατάλυση των δομών του Κράτους. Σε τέτοιου είδους καταστάσεις, ένοπλες ομάδες εκμεταλλεύονται το πολιτικό κενό και προσπαθούν να αποσπάσουν την εξουσία, προκαλώντας εκτεταμένες ταραχές στο εσωτερικό της χώρας (ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα)¹³⁸.

Έτσι, το λεγόμενο «Δίκαιο του Πολέμου», που εφαρμοζόταν μόνο στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, έδωσε τη θέση του στο λεγόμενο «Ανθρωπιστικό Δίκαιο των ενόπλων συρράξεων», που εφαρμόζεται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, αλλά και στις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα¹³⁹. Με τη νέα αυτή προσέγγιση συντάσσεται και το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 8 του Καταστατικού, το Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα για τα εγκλήματα πολέμου, ιδιαίτερα όταν αυτά διαπράχθηκαν ως μέρος σχεδίου ή πολιτικής ή ως μέρος ευρείας κλίμακας τέλεσης τέτοιων εγκλημάτων. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου, «εγκλήματα πολέμου» είναι:

α) Οι σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου 1949 και, συγκεκριμένα, οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις κατά προσώπων ή περιουσίας που προστατεύεται κατά τις διατάξεις της σχετικής σύμβασης της Γενεύης:

i) Η ανθρωποκτονία από πρόθεση,

ii) Τα βασανιστήρια ή η απάνθρωπη μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων των βιολογικών πειραμάτων,

iii) Η από πρόθεση πρόκληση μεγάλης δοκιμασίας ή σοβαρής σωματικής ή ψυχικής βλάβης,

iv) Η εκτεταμένη καταστροφή και ιδιοποίηση περιουσίας, οι οποίες δεν δικαιολογούνται από τη στρατιωτική αναγκαιότητα και τελούνται παράνομα και αυθαίρετα,

¹³⁷ Cottier/Fenrick/Sellers/Zimmermann 1999, σ. 180.

¹³⁸ Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, σ. 20.

¹³⁹ Νάσκου-Περράκη 2000, σελ. 9.

ν) Ο εξαναγκασμός αιχμαλώτου πολέμου ή άλλου προστατευομένου προσώπου να υπηρετήσει στις ένοπλες δυνάμεις εχθρικής Δύναμης,

vi) Η με πρόθεση αποστέρηση αιχμαλώτου πολέμου ή άλλου προστατευομένου προσώπου από τα δικαιώματα της δίκαιης και κανονικής δίκης,

vii) Η παράνομη εκτόπιση ή η μεταφορά ή ο παράνομος περιορισμός

viii) Η σύλληψη ομήρων.

β) Άλλες σημαντικές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις εντός του καθιερωμένου πλαισίου του διεθνούς δικαίου και συγκεκριμένα οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις:

i) Επιθέσεις από πρόθεση κατευθυνόμενες κατά του άμαχου πληθυσμού ως συνόλου ή εναντίον αμάχων ατομικά, οι οποίοι δε λαμβάνουν άμεσα μέρος στις εχθροπραξίες.

ii) Επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά πολιτικών αντικειμένων, δηλαδή αντικειμένων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους.

iii) Επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά προσωπικού, εγκαταστάσεων, υλικού, μονάδων ή οχημάτων που χρησιμοποιούνται σε αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτικές αποστολές σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, εφόσον δικαιούνται την προστασία που χορηγείται σε αμάχους ή πολιτικά αντικείμενα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των ενόπλων συρράξεων.

iv) Επίθεση επιχειρούμενη με πρόθεση, εν γνώσει ότι η επίθεση αυτή μπορεί να προκαλέσει απώλεια ζωής ή σωματική βλάβη σε αμάχους ή βλάβες σε πολιτικά αντικείμενα ή εκτεταμένες, μακροπρόθεσμες και σοβαρές ζημιές στο φυσικό περιβάλλον οι οποίες θα ήταν σαφώς δυσανάλογες σε σχέση με το επιδιωκόμενο συγκεκριμένο και άμεσο συνολικό στρατιωτικό πλεονέκτημα.

v) Επίθεση ή βομβαρδισμός, με οποιοδήποτε μέσο, κατά ανοχύρωτων πόλεων, χωριών, κατοικιών ή κτιρίων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους.

vi) Ανθρωποκτονία ή τραυματισμός μαχίμου ο οποίος έχει παραδώσει τα όπλα ή, μη έχοντας πλέον μέσα άμυνας, έχει παραδοθεί άνευ όρων.

vii) Μη προσήκουσα χρήση σημαίας ανακωχής, της σημαίας ή των στρατιωτικών διακριτικών και της στολής του εχθρού ή των Ηνωμένων Εθνών, καθώς επίσης και των διακρατικών εμβλημάτων των Συμβάσεων της Γενεύης, η οποία είχε ως αποτέλεσμα θάνατο ή βαριά σωματική βλάβη.

viii) Η μεταφορά, αμέσως ή εμμέσως, από την Κατέχουσα Δύναμη μέρους του δικού της άμαχου πληθυσμού στο έδαφος που καταλαμβάνει, ή η εκτόπιση ή μεταφορά όλου ή μέρους του πληθυσμού του κατεχομένου εδάφους μέσα ή έξω από το έδαφος αυτό.

ix) Επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων αφιερωμένων στη θρησκεία, παιδεία, τέχνη, επιστήμη ή αγαθοεργούς σκοπούς, ιστορικά μνημεία, νοσοκομεία και μέρη όπου συγκεντρώνονται οι ασθενείς και οι τραυματίες, εφόσον δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους.

x) Υποβολή προσώπων που βρίσκονται υπό την εξουσία του εχθρού σε σωματικό ακρωτηριασμό ή σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα οποιουδήποτε είδους που δεν δικαιολογούνται ούτε από την ιατρική, οδοντιατρική ή νοσοκομειακή θεραπεία του προσώπου για το οποίο πρόκειται ούτε διεξάγονται προς το συμφέρον του, και τα οποία προκαλούν θάνατο ή θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την υγεία του προσώπου ή των προσώπων αυτών.

xi) Ανθρωποκτονία ή τραυματισμός με δόλια τεχνάσματα ατόμων που ανήκουν στο εχθρικό έθνος ή στρατό.

xii) Δήλωση ότι δεν θα υπάρξει έλεος.

xiii) Καταστροφή ή κατάσχεση της εχθρικής περιουσίας εκτός εάν η καταστροφή ή κατάσχεση καθίστανται απαραίτητες από τις ανάγκες του πολέμου.

xiv) Διακήρυξη ότι καταργούνται, αναστέλλονται ή είναι απράδεκτα ενώπιον των δικαστηρίων τα δικαιώματα και οι δικαστικές πράξεις των υπηκόων του εχθρού.

xv) Εξαναγκασμός των υπηκόων του εχθρού να συμμετάσχουν στις πολεμικές επιχειρήσεις κατά της χώρας τους έστω και αν βρίσκονταν στην υπηρεσία του αντιπάλου πριν από την έναρξη του πολέμου.

xvi) Ληλασία πόλης ή τοποθεσίας, ακόμη και αν καταλήφθηκε με έφοδο.

xvii) Χρησιμοποίηση δηλητηρίου ή δηλητηριωδών όπλων.

xviii) Χρησιμοποίηση ασφυξιογόνων, δηλητηριωδών ή άλλων αερίων και όλων των ανάλογων υγρών, υλικών ή συσκευών.

xix) Χρήση σφαιρών που εκρήγνυνται και τα θραύσματά τους διασκορπίζονται εύκολα στο ανθρώπινο σώμα, όπως σφαίρες με επικάλυψη της βολίδας από σκληρό περίβλημα που δεν καλύπτει πλήρως τη βολίδα ή που έχει εγκοπές.

xx) Χρήση όπλων, βλημάτων, υλικών και μεθόδων πολέμου, που προορίζονται να προξενήσουν υπέρμετρη βλάβη ή μη αναγκαίο πόνο ή που επιφέρουν πλήγματα από τη φύση τους άνευ διακρίσεως κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου των ενόπλων συρράξεων, υπό τον όρο ότι αυτά τα όπλα, βλήματα, υλικά και μέθοδοι πολέμου αποτελούν αντικείμενο συνολικής απαγόρευσης και περιλαμβάνονται σε Παράρτημα στο παρόν Καταστατικό, μετά από τροποποίηση σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις που εκτίθεντα στα άρθρα 121 και 123.

xxi) Προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας και, ιδιαιτέρως ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση.

xxii) Βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, όπως ορίζεται στο άρθρο 7 παρ. 2 (στ), εξαναγκασμός σε στείρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας που αποτελεί επίσης σοβαρή παραβίαση των Συμβάσεων της Γενεύης.

xxiii) Χρησιμοποίηση της παρουσίας αμάχων ή άλλων προστατευόμενων προσώπων προκειμένου να καταστούν ορισμένα σημεία, περιοχές ή στρατιωτικές δυνάμεις απρόσβλητες από στρατιωτικές επιχειρήσεις.

xxiv) Επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων, υλικού υγειονομικών μονάδων και οχημάτων, καθώς και κατά προσωπικού φέροντος τα διακριτικά εμβλήματα των συμβάσεων της Γενεύης σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.

xxv) Με πρόθεση χρήση της λιμοκτονίας του αμάχου πληθυσμού ως μεθόδου πολέμου με την αποστέρησή του από αντικείμενα απαραίτητα για την επιβίωσή του, συμπεριλαμβανομένης και της εσκεμμένης παρεμπόδισης της παροχής προμηθειών, όπως αυτή προβλέπεται από τις Συμβάσεις της Γενεύης.

xxvi) Στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή η χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή στις εχθροπραξίες.

γ) Στην περίπτωση ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα, σημαντικές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου 1949, και συγκεκριμένα οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις οι οποίες διαπράττονται κατά προσώπων που δε λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες, συμπεριλαμβανομένων και μελών των ενόπλων δυνάμεων που έχουν παραδώσει τα όπλα και εκείνων που ετέθησαν εκτός μάχης λόγω ασθένειας, τραυμάτων, κράτησης ή άλλης αιτίας:

i) Βία ασκούμενη κατά της ζωής και του προσώπου, ιδίως κάθε είδους ανθρωποκτονία με πρόθεση, ακρωτηριασμός, απάνθρωπη μεταχείριση και βασανιστήρια.

ii) Προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας, ιδιαίτερα η ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση.

iii) Σύλληψη ομήρων.

iv) Η επιβολή καταδικών και οι εκτελέσεις χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση εκδοθείσα από κανονικό συσταθέν δικαστήριο, η οποία θα παρέχει όλες τις δικαστικές εγγυήσεις που αναγνωρίζονται ως απαραίτητες.

δ) Η παρ. 2 (γ) εφαρμόζεται επί ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα και επομένως δεν εφαρμόζεται σε καταστάσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, όπως ταραχές, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες πράξεις παρόμοιας φύσης.

ε) Άλλες σημαντικές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται σε ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, εντός του καθιερωμένου πλαισίου του διεθνούς δικαίου και, συγκεκριμένα, οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις:

i) Επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά του αμάχου πληθυσμού ως τέτοιου ή εναντίων αμάχων ατομικά οι οποίοι δε λαμβάνουν άμεσα μέρος στις εχθροπραξίες.

ii) Επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων, υλικού υγειονομικών μονάδων και οχημάτων, καθώς και κατά προσωπικού φέροντος τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.

iii) Επιθέσεις με πρόθεση κατατευθυνόμενες κατά προσωπικού, εγκαταστάσεων υλικού, μονάδων ή οχημάτων που χρησιμοποιούνται σε αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτικές αποστολές σύμφωνα με το Χάρτη των ΗΕ εφόσον δικαιούνται την προστασία που χορηγείται σε αμάχους ή πολιτικά αντικείμενα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των ενόπλων συρράξεων.

iv) Επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων αφιερωμένων στη θρησκεία, παιδεία, τέχνη, επιστήμη ή αγαθοεργούς σκοπούς, ιστορικά μνημεία, νοσοκομεία και μέρη όπου συγκεντρώνονται οι ασθενείς και οι τραυματίες, εφόσον δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους.

v) Ληλασία πόλης ή τοποθεσίας, ακόμη και αν καταλήφθηκε με έφοδο.

vi) Βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, όπως ορίζεται στο άρθρο 7 παρ. 2 (στ), εξαναγκασμός σε στέρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας που αποτελεί επίσης σοβαρή παραβίαση του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης.

vii) Στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών σε εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες ή χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες.

viii) Διαταγή μετακίνησης του αμάχου πληθυσμού για λόγους σχετικούς με τη σύρραξη, εκτός αν τούτο απαιτείται για την ασφάλεια του εμπλεκόμενου αμάχου πληθυσμού ή από επιτακτικούς στρατιωτικούς λόγους.

ix) Ανθρωποκτονία ή τραυματισμός με δόλια τεχνάσματα αντιπάλων μαχίμων.

x) Δήλωση ότι δε θα υπάρξει έλεος.

xi) Υποβολή προσώπων που βρίσκονται υπό την εξουσία του εχθρού σε σωματικό ακρωτηριασμό ή σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα οποιουδήποτε είδους που δε δικαιολογούνται ούτε από την ιατρική, οδοντιατρική ή νοσοκομειακή θεραπεία του προσώπου για το οποίο πρόκειται ούτε διεξάγονται προς το συμφέρον του, και τα οποία προκαλούν θάνατο ή θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την υγεία του προσώπου ή των προσώπων αυτών.

χii) Καταστροφή ή κατάσχεση της εχθρικής περιουσίας εκτός αν η καταστροφή ή κατάσχεση καθίστανται απαραίτητες από τις ανάγκες του πολέμου.

στ) Η παρ. 2 (ε) εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα και επομένως δεν εφαρμόζεται σε καταστάσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, όπως ταραχές, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες πράξεις παρόμοιας φύσης. Εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος μιας χώρας όταν υπάρχει παρατεταμένη ένοπλη σύρραξη μεταξύ κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ενόπλων ομάδων ή μεταξύ τέτοιων ομάδων.

3. Οι διατάξεις των παρ. 2 (γ) και (ε) δεν θίγουν την ευθύνη μιας Κυβέρνησης να διατηρήσει ή να αποκαταστήσει το νόμο και την τάξη του Κράτους ή να υπερασπίσει την ενότητα και την εδαφική ακεραιότητα του Κράτους με όλα τα νόμιμα μέσα.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 8 του Καταστατικού, στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου εμπίπτουν τα εγκλήματα πολέμου, ιδιαίτερα όταν διαπράχθηκαν ως μέρος σχεδίου ή πολιτικής ή ως μέρος ευρείας κλίμακας τέλεσης τέτοιων εγκλημάτων. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου, ως εγκλήματα πολέμου θεωρούνται, αφενός, οι σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Συμβατικού Ανθρωπιστικού Δικαίου, όπως ορίζονται στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, οι οποίες διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων και, αφετέρου, άλλες σημαντικές παραβιάσεις των κανόνων και των εθίμων του πολέμου που διαπράχθηκαν τόσο κατά τη διάρκεια διεθνών όσο και κατά τη διάρκεια μη διεθνών ενόπλων συρράξεων¹⁴⁰. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 8 του Καταστατικού, εγκλήματα πολέμου συνιστούν:

α) Οι σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου 1949, που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (άρθρο 8, παρ. 2, στοιχ. α). Οι Συμβάσεις της Γενεύης, τέσσερις τον αριθμό, υιοθετήθηκαν στη Γενεύη τη 12^η Αυγούστου 1949¹⁴¹ και συγκαταλέγονται ανάμεσα στα σπουδαιότερα συμβατικά κείμενα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Όπως είδαμε και στην Εισαγωγή της παρούσας μελέτης, οι Συμβάσεις της Γενεύης προστατεύουν τα θύματα των ενόπλων συρράξεων και με τη σειρά τους αναφέρονται: α) στη βελτίωση της τύχης των τραυματιών και ασθενών των στρατευμάτων που βρίσκονται σε εκστρατεία, β) στη βελτίωση της τύχης των

¹⁴⁰ Περράκης 2000, σ. 51.

¹⁴¹ Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης είναι οι ακόλουθες: «The Sick and Wounded Convention», «The Maritime Convention», «The Prisoners of War Convention» και «The Civilians Convention», βλ. Cottier/Fenrick/Sellers/Zimmermann 1999, σ. 181).

τραυματιών, ασθενών και ναυαγών στον πόλεμο που διεξάγεται στη θάλασσα, γ) στη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου και δ) στην προστασία των πολιτών κατά τη διάρκεια του πολέμου¹⁴².

Με βάση τις Συμβάσεις της Γενεύης, εγκλήματα πολέμου, που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, συνιστούν: η ανθρωποκτονία από πρόθεση, τα βασανιστήρια και η απάνθρωπη μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων των βιολογικών πειραμάτων, η από πρόθεση πρόκληση μεγάλης δοκιμασίας ή σοβαρής, σωματικής ή ψυχικής, βλάβης, η εκτεταμένη καταστροφή και ιδιοποίηση περιουσίας, που δε δικαιολογούνται από τη στρατιωτική αναγκαιότητα και τελούνται παράνομα και αυθαίρετα, ο εξαναγκασμός αιχμαλώτου πολέμου ή άλλου προστατευομένου προσώπου να υπηρετήσει στις ένοπλες δυνάμεις εχθρικής Δύναμης, η με πρόθεση αποστέρηση αιχμαλώτου πολέμου ή άλλου προστατευομένου προσώπου από τα δικαιώματα της δίκαιης και κανονικής δίκης, η παράνομη εκτόπιση ή η μεταφορά ή ο παράνομος περιορισμός και η σύλληψη ομήρων (άρθρο 8, παρ. 2, στοιχ. (α) του Καταστατικού).

β) Οι σοβαρές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις (άρθρο 8, παρ. 2, στοιχ. β). Οι σοβαρές παραβιάσεις των νόμων και των εθίμων που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις περιλαμβάνονται στο συμπληρωματικό των Συμβάσεων της Γενεύης Πρωτόκολλο Ι της Γενεύης του 1977. Το Πρωτόκολλο αυτό διευρύνει τις υποχρεώσεις των εμπόλεμων, που απορρέουν από τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης, ιδιαίτερως στον τομέα της προστασίας των θυμάτων των διεθνών ενόπλων συγκρούσεων¹⁴³.

Έτσι, με βάση τις επιταγές του Πρωτοκόλλου, το άρθρο 8 του Καταστατικού ορίζει ότι σοβαρές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις συνιστούν: επιθέσεις από πρόθεση κατευθυνόμενες κατά του άμαχου πληθυσμού ή εναντίον αμάχων ατομικά, οι οποίοι δε λαμβάνουν άμεσα μέρος στις εχθροπραξίες, επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά πολιτικών αντικειμένων, δηλαδή αντικειμένων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους, επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά προσωπικού, εγκαταστάσεων, υλικού, μονάδων ή οχημάτων που χρησιμοποιούνται σε αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτικές αποστολές σύμφωνα με το Χάρτη των ΗΕ εφόσον δικαιούνται την προστασία που χορηγείται σε αμάχους ή πολιτικά αντικείμενα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των ενόπλων συρράξεων, επίθεση ή βομβαρδισμός, με οποιοδήποτε

¹⁴² Νάσκου-Περράκη 2000, σ. 10.

¹⁴³ Χορτάτου 1999, σ. 55.

μέσο, κατά ανοχύρωτων πόλεων, χωριών, κατοικιών ή κτιρίων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχο, λεηλασία πόλης ή τοποθεσίας, ακόμη και αν καταλήφθηκε με έφοδο, χρησιμοποίηση δηλητηρίου ή δηλητηριωδών όπλων κ.ά..

γ) Οι σοβαρές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου 1949 που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα (άρθρο 8, παρ. 2, στοιχ. γ) και οι σοβαρές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων που εφαρμόζονται στις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα (άρθρο 8, παρ. 2, στοιχ. ε). Όπως είδαμε και ανωτέρω, αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη στην πορεία του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου το γεγονός ότι στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου υπάγονται εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν όχι μόνο κατά τη διάρκεια διεθνών ένοπλων συρράξεων, αλλά και εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα. Ποιό είναι, όμως, το νόημα της έννοιας «ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα»;

Όπως και στο ίδιο το Καταστατικό αναφέρεται, «ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα» υπάρχει, όταν στο έδαφος μιας χώρας λαμβάνει χώρα παρατεταμένη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ενόπλων ομάδων ή μεταξύ μόνο τέτοιων οργανωμένων ομάδων. Αντίθετα, δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα σε περιπτώσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων, όπως ταραχές, μεμονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας ή άλλες πράξεις παρόμοιας φύσεως (άρθρο 8, παρ. 2, στοιχ. δ και στ του Καταστατικού).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Καταστατικό, εγκλήματα πολέμου συνιστούν και οι σοβαρές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου 1949, οι οποίες διαπράττονται κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα κατά προσώπων που δεν λαμβάνουν ενεργά μέρος στις εχθροπραξίες, συμπεριλαμβανομένων και όσων μελών των ενόπλων δυνάμεων έχουν παραδώσει τα όπλα και όσων ετέθησαν εκτός μάχης, λόγω ασθένειας, τραυμάτων, κράτησης ή άλλης αιτίας¹⁴⁴. Τέτοιες πράξεις είναι: η άσκηση βίας κατά των άνω προσώπων, η ανθρωποκτονία από πρόθεση, ο ακρωτηριασμός, κάθε απάνθρωπη μεταχείριση, τα βασανιστήρια, οι προσβολές κατά της προσωπικής

¹⁴⁴ Το άρθρο 3, κοινό και στις τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης, το οποίο θεωρείται σαν μια «μικρογραφία συνθήκης», περιέχει τους κανόνες που πρέπει να εφαρμόζονται σε συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα και θεωρείται ότι αντανάκλα εθιμικό δίκαιο, βλ. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός 2000, σσ. 19, 21.

αξιοπρέπειας, ιδιαίτερα η ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση, η σύλληψη ομήρων, η επιβολή καταδικών και οι εκτελέσεις χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση εκδθείσα από νομίμως συσταθέντα Δικαστήρια.

Παράλληλα, εγκλήματα πολέμου τελεσθέντα σε συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα συνιστούν και άλλες σημαντικές παραβιάσεις των νόμων και εθίμων του πολέμου, που εφαρμόζονται στις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα. Τέτοιου είδους παραβιάσεις προκύπτουν κυρίως από το συμπληρωματικό Πρωτόκολλο Ι της Γενεύης του 1977 και είναι οι ακόλουθες: επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά του αμάχου πληθυσμού ως τέτοιου ή εναντίων αμάχων ατομικά οι οποίοι δε λαμβάνουν άμεσα μέρος στις εχθροπραξίες, επιθέσεις με πρόθεση κατευθυνόμενες κατά κτιρίων, υλικού υγειονομικών μονάδων και οχημάτων, καθώς και κατά προσωπικού φέροντος τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, επιθέσεις με πρόθεση καταευθυνόμενες κατά προσωπικού, εγκαταστάσεων υλικού, μονάδων ή οχημάτων που χρησιμοποιούνται σε αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας ή ειρηνευτικές αποστολές σύμφωνα με το Χάρτη των ΗΕ εφόσον δικαιούνται την προστασία που χορηγείται σε αμάχους ή πολιτικά αντικείμενα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των ενόπλων συρράξεων κ.ά.

Αυτή η αναγνώριση από το Καταστατικό εγκλημάτων που διαπράττονται κατά τη διάρκεια ένοπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα ως εγκλημάτων πολέμου, με την προϋπόθεση βέβαια συνδρομής των προαναφερθέντων όρων, υπήρξε μια πολύ ενδιαφέρουσα εξέλιξη, δεδομένου ότι πολλές από τις σύγχρονες ένοπλες συγκρούσεις εκδηλώνονται και εξελίσσονται μέσα στα εσωτερικά σύνορα¹⁴⁵. Για πρώτη φορά στην ιστορία του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, μια πολυμερής συνθήκη χαρακτηρίζει και κωδικοποιεί εγκλήματα που διαπράττονται κατά τη διάρκεια εσωτερικών ενόπλων συγκρούσεων ως «εγκλήματα πολέμου»¹⁴⁶.

Σοβαρό περιορισμό στην παρέμβαση του Δικαστηρίου σε σχέση με τα εγκλήματα πολέμου αποτελεί, ωστόσο, η δυνατότητα ενός Κράτους να εξαιρεθεί για περίοδο επτά ετών από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου σχετικά με αυτή την κατηγορία εγκλημάτων (η λεγόμενη ρήτρα «opt-out clause» ή «ρήτρα διαφυγής» στο άρθρο 124 του Καταστατικού)¹⁴⁷. Συγκεκριμένα, η μεταβατική διάταξη του άρθρου 124 εισάγει ένα σύστημα προαιρετικής εξαίρεσης, σύμφωνα με το οποίο ένα Κράτος – Μέρος μπορεί να δηλώσει ότι εξαιρείται από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ως προς τα εγκλήματα πολέμου που διαπράττονται στο έδαφός του ή από πολίτες του, για

¹⁴⁵ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 32.

¹⁴⁶ Γάγγας 1999, σ. 484.

¹⁴⁷ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 32.

περίοδο επτά (7) ετών από την ημερομηνία θέσης σε ισχύ του Καταστατικού για το συγκεκριμένο Κράτος.

Αυτή η ρήτρα προσωρινής αυτοεξαίρεσης ενός Κράτους Μέρους, αποτέλεσε προϊόν ενός ακόμα συμβιβασμού που έγινε κατά τη διάρκεια των Διαπραγματεύσεων στη Ρώμη και ενσωματώθηκε στο Καταστατικό κατόπιν προτάσεως της Γαλλίας, λίγες ώρες πριν από τη λήξη της Διασκέψεως της Ρώμης, προκειμένου να εξουδετερωθούν οι επιφυλάξεις ορισμένων Κρατών (Γαλλία, της Κολομβία, Η.Π.Α κ.ά.), τα οποία τελικά δεν επικύρωσαν το Καταστατικό του Δικαστηρίου¹⁴⁸.

4.1.2 Η *ratione temporis* (χρονική) αρμοδιότητα του Δικαστηρίου

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 του Καταστατικού, στη χρονική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου εμπίπτουν μόνο τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά τη θέση του σε ισχύ, δηλαδή **μετά την 1^η Ιουλίου 2002**. Η μη αναδρομική ισχύ της χρονικής αρμοδιότητας του Δικαστηρίου τέθηκε ως απαραίτητη προϋπόθεση για την αποδοχή του Καταστατικού από τα Κράτη κατά τις εργασίες της Διασκέψεως της Ρώμης¹⁴⁹.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 11 του Καταστατικού, αν ένα Κράτος υπογράψει το Καταστατικό μετά την έναρξη της ισχύος του (δηλαδή μετά την 1^η Ιουλίου 2002), το Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα μόνο για τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά τη θέση σε ισχύ του Καταστατικού για το συγκεκριμένο Κράτος, εκτός εάν το ίδιο το Κράτος αποδεχτεί με ειδική δήλωσή του, την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου για εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε προγενέστερο χρόνο από την προσχώρησή του στο Καταστατικό.

4.1.3 Η *ratione personae* (επί προσώπων) αρμοδιότητα του Δικαστηρίου

Σύμφωνα με τα άρθρα 25 και 26 του Καταστατικού, το Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα **μόνο επί φυσικών προσώπων**, τα οποία είχαν ηλικία συμπληρωμένων δέκα οκτώ (18) ετών κατά τη χρονική στιγμή της τέλεσης του εγκλήματος για το οποίο κατηγορούνται (*αρχή ατομικής ποινικής ευθύνης*).

Παράλληλα, ορίζεται ότι η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου επί φυσικών προσώπων έχει την ίδια εφαρμογή έναντι πάντων, αδιακρίτως της υπηρεσιακής τους ιδιότητας.

¹⁴⁸ Παπαθεοδώρου 1998, σ. 1047 και Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 43.

¹⁴⁹ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 33.

Ιδίως, η επίσημη ιδιότητα κάποιου ως Αρχηγού Κράτους ή Κυβέρνησης, μέλους της Κυβέρνησης ή του Κοινοβουλίου, εκλεγμένου αντιπροσώπου ή κυβερνητικού υπαλλήλου, καθώς και οι οποίες ασυλίες και δικονομικοί κανόνες, διεθνείς ή εθνικοί, που συναρτώνται με την επίσημη αυτή ιδιότητα, δεν εξαιρούν σε καμία περίπτωση το πρόσωπο από την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (άρθρο 27, παρ. 1 και 2).

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι το Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα μόνο επί φυσικών προσώπων και όχι επί νομικών προσώπων και Κρατών. Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στη Ρώμη, μία ομάδα Κρατών με επικεφαλής τη Γαλλία, πρότειναν να συμπεριληφθεί στο Καταστατικό και η αντιμετώπιση σοβαρών εγκλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος που διαπράττονται από νομικά πρόσωπα, κυρίως από μεγάλες ιδιωτικές εμπορικές εταιρείες¹⁵⁰. Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από τη Διάσκεψη, με το αιτιολογικό ότι η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων δεν ρυθμίζεται από την πλειονότητα των έννομων τάξεων και, συνεπώς, θα προέκυπτε ζήτημα ευθείας αντίθεσης μεταξύ ρυθμίσεων του Καταστατικού και ρυθμίσεων της εθνικής έννομης τάξης¹⁵¹.

¹⁵⁰ Arsanjani 1999, σσ. 61-62.

¹⁵¹ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 32.

4.2. Η έκταση της αρμοδιότητας (ratione loci) του Δικαστηρίου

Όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, σύμφωνα με την αρχή της ειδικότητας, στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου εμπίπτουν συγκεκριμένες αξιόποινες πράξεις (άρθρα 5-8 του Καταστατικού). Ποιά είναι, όμως, η έκταση αυτής της αρμοδιότητας; Το ζήτημα αυτό υπήρξε κεφαλαιώδους σημασίας και προκάλεσε ευρείες αντιπαραθέσεις κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στη Ρώμη.

Από τη μια πλευρά υπήρχε η άποψη των υποστηρικτών της ευρείας δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου, την οποία εξέφραζε μια ομάδα Κρατών, με επικεφαλής τη Γερμανία. Η θέση αυτή πρότεινε την καθιέρωση της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία το Δικαστήριο θα είχε αυτομάτως αρμοδιότητα για τα εγκλήματα που ενέπιπταν στην καθ' ύλην αρμοδιότητά του (γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου και το έγκλημα της επίθεσης)¹⁵², χωρίς να απαιτείται κάποιο από τα εμπλεκόμενα Κράτη να είναι Κράτος-Μέρος του Καταστατικού¹⁵³. Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από τη Συνέλευση.

Στον αντίποδα της θέσεως αυτής, τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών πρότειναν το Δικαστήριο να αποκτά αρμοδιότητα μόνο εφόσον έχουν δώσει τη συγκατάθεσή τους τρία Κράτη: το Κράτος στο έδαφος του οποίου διαπράχθηκε το έγκλημα, το Κράτος του οποίου πολίτης είναι ο κατηγορούμενος και το Κράτος ιθαγένειας του θύματος. Καταλαβαίνουμε, βεβαίως, ότι, εάν κάτι τέτοια γινόταν δεκτό, ο μηχανισμός του Δικαστηρίου θα ενεργοποιούνταν σε ελάχιστες περιπτώσεις, διότι πολύ σπάνια θα συνέτρεχαν όλες οι παραπάνω προϋποθέσεις¹⁵⁴.

Τελικά, προκρίθηκε μια μέση λύση. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Καταστατικού, το Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα εάν το Κράτος στο έδαφος του οποίου διαπράχθηκε το έγκλημα («εδαφικό Κράτος») ή το Κράτος του οποίου ο κατηγορούμενος είναι πολίτης («Κράτος ιθαγένειας»), είναι Κράτη – Μέρη στο Καταστατικό (άρθρο 12, παρ. 2) ή έχουν αποδεχθεί την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου για το συγκεκριμένο έγκλημα (άρθρο 12, παρ.3).

Αυτή η ρύθμιση του Καταστατικού δέχθηκε έντονη κριτική από τις Ηνωμένες Πολιτείες και αποτέλεσε και την επίσημη δικαιολογία της τελικής άρνησής τους να

¹⁵² Arsanjani 1999, σ. 59.

¹⁵³ Γάγγας 1999, σ. 485.

¹⁵⁴ Δούση/Παπατόλιας 2004, σσ. 37-38.

συμμετάσχουν στη γενική συναίνεση που διαμορφώθηκε για την υιοθέτηση του Καταστατικού¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 39.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Στο τέταρτο κεφάλαιο (άρθρα 34-52) του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αναφέρονται τα σχετικά με την οργάνωση και τη σύνθεση του Δικαστηρίου. Η οργανωτική δομή του Δικαστηρίου βασίστηκε, όπως θα δούμε, στο πρότυπο της οργανωτικής δομής των *ad hoc* Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, ενώ, παράλληλα, έγινε προσπάθεια να εξασφαλιστούν τα ελάχιστα εχέγγυα για την ανεξαρτησία των Δικαστών και την περαιτέρω δίκαιη και ορθή απονομή της δικαιοσύνης¹⁵⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 34 του Καταστατικού, τα όργανα του Δικαστηρίου είναι: (α) το Προεδρείο, (β) Οι τρεις Βαθμίδες του Δικαστηρίου (Βαθμίδα Προδικασίας, Βαθμίδα Εκδίκασης, Βαθμίδα Εφέσεων), (γ) Το Γραφείο του Εισαγγελέα και (δ) η Γραμματεία του Δικαστηρίου.

5.1 Το Προεδρείο (άρθρο 38)

Τα σχετικά με τη συγκρότηση, την οργάνωση και τις αρμοδιότητες του Προεδρείου του Δικαστηρίου αναφέρονται στο άρθρο 38 του Καταστατικού. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, το Προεδρείο αποτελείται από τον Πρόεδρο, τον Α΄ Αντιπρόεδρο και τον Β΄ Αντιπρόεδρο, οι οποίοι εκλέγονται με την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των Δικαστών που είναι μέλη του Δικαστηρίου. Η θητεία του Προεδρείου είναι τριετής, με δυνατότητα επανεκλογής των μελών του για μια ακόμα φορά.

Σύμφωνα με το Καταστατικό, το Προεδρείο είναι υπεύθυνο για την ορθή διοίκηση του Δικαστηρίου, χωρίς όμως να επεμβαίνει στο Γραφείο του Εισαγγελέα. Σε περίπτωση κωλύματος ή παύσεως του Προέδρου, αυτός αναπληρώνεται από τον Α΄ Αντιπρόεδρο, ενώ, σε περίπτωση κωλύματος ή παύσεως και του Προέδρου και του Α΄ Αντιπροέδρου, αυτοί αναπληρώνονται από τον Β΄ Αντιπρόεδρο.

¹⁵⁶ Khan 1999, σ. 590.

5.2 Οι βαθμίδες του Δικαστηρίου (Βαθμίδα Προδικασίας, Βαθμίδα Εκδίκασης, Βαθμίδα Εφέσεων – άρθρα 39-41)

Σύμφωνα με το Καταστατικό (άρθρο 34), στο Δικαστήριο λειτουργούν τρεις Βαθμίδες δικαιοδοσίας (βαθμίδα Προδικασίας, βαθμίδα Εκδίκασης, βαθμίδα Εφέσεων), οι οποίες στελεχώνονται από τους Δικαστές του Δικαστηρίου. Τα σχετικά με τον αριθμό, τα προσόντα, τον τρόπο εκλογής, τη θητεία, την υπηρεσιακή κατάσταση, τα ασυμβίβαστα και την εξαίρεση των Δικαστών, που είναι τοποθετημένοι στις βαθμίδες αυτές αναφέρονται στα άρθρα 35-41 του Καταστατικού.

Σύμφωνα με το άρθρο 36 παρ. 1 του Καταστατικού, το Δικαστήριο αποτελείται από δέκα οκτώ (18) Δικαστές, που εκλέγονται από τη Συνέλευση των Κρατών Μερών για εννέα χρόνια. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και εφόσον αυτό κριθεί απαραίτητο από το Προεδρείο, μπορεί αυτό (το Προεδρείο) να προτείνει στη Συνέλευση των Κρατών Μερών αύξηση του αριθμού των Δικαστών. Η Συνέλευση εξετάζει την πρόταση και, εφόσον αυτή εγκριθεί από τα 2/3 των μελών της, θεωρείται ότι υιοθετείται (άρθρο 36, παρ. 2 του Καταστατικού).

Απαιτούμενα προσόντα των Δικαστών είναι η αποδεδειγμένη ειδίκευση στο ποινικό δίκαιο και την ποινική δικονομία, η απαραίτητη σχετική πείρα είτε ως Δικαστές είτε ως Εισαγγελείς είτε ως συνήγοροι, αλλά και η αποδεδειγμένη ειδίκευση σε σχετικούς με το έργο του Δικαστηρίου τομείς του Διεθνούς Δικαίου, όπως το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και το Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρθρο 36, παρ. 3, στοιχ. β').

Οι Δικαστές εκλέγονται από τη Συνέλευση των Κρατών Μερών, που συγκαλείται αποκλειστικά για το σκοπό αυτό¹⁵⁷. Οι υποψήφιοι για εκλογή στο Δικαστήριο προτείνονται από τα Κράτη-Μέρη. Κάθε Κράτος-Μέρος μπορεί να προτείνει μόνο έναν υποψήφιο (άρθρο 36, παρ. 4). Ακολουθεί μυστική ψηφοφορία για την ανάδειξη των Δικαστών. Εκλέγονται οι δέκα οκτώ (18) υποψήφιοι οι οποίοι έλαβαν αφενός τον μεγαλύτερο αριθμό ψήφων και αφετέρου συγκέντρωσαν ψήφους των 2/3 των παρόντων και ψηφισάντων στη Συνέλευση Κρατών (άρθρο 36, παρ. 6). Κατά τη

¹⁵⁷ Στις 21 Μαρτίου 2003, η Συνέλευση των Κρατών Μερών εξέλεξε τον Luis Moreno Ocampo από την Αργεντινή για τη θέση του Εισαγγελέα και τους ακόλουθους δέκα οκτώ (18) Δικαστές: Rene Blattmann (Βολιβία), Maureen Harding Clark (Ιρλανδία), Fatoumata Dembele Diarra (Μαλί), Adrian Fulford (Μεγάλη Βρετανία), Karl T. Hudson-Phillips (Τρινιδάδ και Τομπάγκο), Claude Jorda (Γαλλία), Hans-Peter Kaui (Γερμανία), Philippe Kirsch (Καναδάς), Erkki Kourula (Φινλανδία), Akua Kuenyehia (Γκάνα), Elizabeth Odio Benito (Κόστα Ρίκα), Γεώργιος Πίκης (Κύπρος), Navanathem Pillay (Νότιος Αφρική), Mauro Politi (Ιταλία), Neroni Tuiloma Slade (Σαμόα), Sang -Hyun Song (Κορέα), Sylvia H. De Figueiredo Steiner (Βραζιλία), Anita Usacka (Λετονία), βλ. Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 24.

διαδικασία της εκλογής των Δικαστών, τα Κράτη – Μέρη θα πρέπει να φροντίζουν ώστε η σύνθεση του Δικαστηρίου i) να είναι αντιπροσωπευτική των κυριότερων νομικών συστημάτων του κόσμου, ii) να αντανakλά μια δίκαιη γεωγραφική εκπροσώπηση και iii) να κατανέμεται δίκαια μεταξύ ανδρών και γυναικών Δικαστών (άρθρο 36, παρ. 8).

Το συντομότερο μετά την εκλογή τους, οι Δικαστές τοποθετούνται στις τρεις βαθμίδες δικαιοδοσίας που προαναφέραμε (βαθμίδα Προδικασίας, Εκδίκασης, Εφέσεων). Τόσο η βαθμίδα Προδικασίας όσο και η Εκδίκασης στελεχώνεται από τουλάχιστον έξι Δικαστές, ενώ η βαθμίδα Εφέσεων στελεχώνεται από τον Πρόεδρο και τέσσερις Δικαστές¹⁵⁸. Η τοποθέτηση των Δικαστών στις βαθμίδες βασίζεται αφενός στις λειτουργίες που επιτελεί κάθε βαθμίδα και αφετέρου στα προσόντα και την πείρα των εκλεγέντων Δικαστών, κατά τρόπον ώστε κάθε βαθμίδα να περιέχει κατάλληλο συνδυασμό εξειδικεύσεως στο ποινικό δίκαιο, την ποινική δικονομία και το διεθνές δίκαιο (άρθρο 39 παρ. 1).

Τέλος, στα άρθρα 40-41, ρυθμίζονται τα ασυμβίβαστα και οι εξαιρέσεις των Δικαστών. Σύμφωνα με το άρθρο 40 παρ. 2, οι Δικαστές είναι ανεξάρτητοι κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, ενώ, κατά τη διάρκεια της θητείας τους στο Δικαστήριο, δεν επιτρέπεται να έχουν καμία άλλη απασχόληση επαγγελματικής φύσεως.

Αναφορικά με τις εξαιρέσεις, σύμφωνα με το άρθρο 41, το Προεδρείο του Δικαστηρίου μπορεί, κατόπιν σχετικού αιτήματος κάποιου διαδίκου, σε περίπτωση αμφισβητήσεως του αμερόληπτου της κρίσεως, να εξαιρέσει κάποιον Δικαστή από την εκδίκαση μιας υπόθεσης. Επίσης, Δικαστής εξαιρείται από τα καθήκοντά του, σε περίπτωση παλαιότερης αναμίξεώς του, υπό οποιαδήποτε ιδιότητα (ακόμη και ως Δικαστής), στη συγκεκριμένη υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου, καθώς και σε περίπτωση αναμίξεώς του σε συναφή υπόθεση που αφορούσε το ανακρινόμενο ή διωκόμενο πρόσωπο στα εθνικά δικαστήρια (ως ανακριτής, δικηγόρος, δικαστής).

¹⁵⁸ Ο δέκατος όγδοος Δικαστής άλλοτε βρίσκεται στη βαθμίδα Προδικασίας και άλλοτε στη βαθμίδα Εκδίκασης.

5.3 Το Γραφείο του Εισαγγελέα¹⁵⁹ ("the office of the Prosecutor"-άρθρο 42)

Τα σχετικά με την οργάνωση, τις αρμοδιότητες και τη λειτουργία του γραφείου του Εισαγγελέα αναφέρονται στο άρθρο 42 του Καταστατικού. Από το πρώτο κίόλας εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου επισημαίνεται και κατοχυρώνεται η ανεξαρτησία της Εισαγγελικής Αρχής στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο: *"το Γραφείο του Εισαγγελέα αποτελεί ένα ξεχωριστό όργανο του Δικαστηρίου, που λειτουργεί ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα όργανα ... τα μέλη του Γραφείου δεν αναζητούν οδηγίες ούτε ενεργούν βάσει οδηγιών από οποιαδήποτε εξωτερική πηγή"*.

Στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου αυτής αναφέρεται ότι το Γραφείο του Εισαγγελέα είναι επιφορτισμένο με την παραλαβή αναφορών, καθώς και κάθε ουσιώδους πληροφορίας για εγκλήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, με την εξέταση αυτών των πληροφοριών, καθώς και με τη διεξαγωγή ανακρίσεων και διώξεων ενώπιον του Δικαστηρίου (άρθρο 42, παρ. 1, εδ. β'). Βλέπουμε, λοιπόν, τον καθοριστικό ρόλο της Εισαγγελικής Αρχής στην άσκηση των ποινικών διώξεων και στη διεξαγωγή όλων των ερευνών επί των υποθέσεων που υπάγονται στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου.

Σχετικά με την οργάνωση και τη σύνθεση του Γραφείου, η παράγραφος 2 του άρθρου προβλέπει ότι του Γραφείου προΐσταται ο Εισαγγελέας, ο οποίος έχει την πλήρη εξουσία για τη διαχείριση και διοίκησή του. Στο έργο του συνεπικουρείται από έναν ή περισσότερους Αναπληρωτές Εισαγγελείς, οι οποίοι μπορούν να εκτελούν κάθε πράξη η οποία, σύμφωνα με το Καταστατικό, εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Εισαγγελέα. Ο Εισαγγελέας και οι Αναπληρωτές Εισαγγελείς ορίζεται ότι θα πρέπει να είναι διαφορετικής εθνικότητας.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου, τόσο ο Εισαγγελέας όσο και οι Αναπληρωτές Εισαγγελείς πρέπει να είναι πρόσωπα υψηλού ήθους, υψηλών ικανοτήτων και με εκτεταμένη πρακτική εμπειρία στη δίωξη ή την εκδίκαση ποινικών υποθέσεων. Αυτό σημαίνει ότι στη θέση του Εισαγγελέα ή του Αναπληρωτή Εισαγγελέα μπορεί να τοποθετηθεί όχι μόνο κάποιος Εισαγγελέας, αλλά και κάποιος έμπειρος Δικαστής ή συνήγορος υπεράσπισης με πολυετή πείρα στα εθνικά συστήματα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹⁶⁰. Παράλληλα, για τις ανάγκες του

¹⁵⁹ Κατά την επεξεργασία του σχεδίου του Καταστατικού από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου (International Law Committee), είχε χρησιμοποιηθεί ο όρος "Procuracy", ο οποίος, όμως, κατά τις διαπραγματεύσεις της Διασκέψεως της Ρώμης, αντικαταστάθηκε από τον αντίστοιχο "Office of the Prosecutor", που προτάθηκε από το Ηνωμένο Βασίλειο. Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο όρος "Office of the Prosecutor" είχε υιοθετηθεί και στα Καταστατικά των δύο ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, στα άρθρα 16 και 15, αντίστοιχα, βλ. Khan 1999, σ. 592.

¹⁶⁰ Khan 1999, σ. 632.

έργου τους, θα πρέπει να έχουν άριστη γνώση και να χειρίζονται άνετα μια τουλάχιστον από τις γλώσσες εργασίας του Δικαστηρίου (σύμφωνα με το άρθρο 50 του Καταστατικού, οι επίσημες γλώσσες του Δικαστηρίου είναι: η αραβική, η κινεζική, η αγγλική, η γαλλική, η ρωσική και η ισπανική).

Ο τρόπος εκλογής του Εισαγγελέα και των Αναπληρωτών Εισαγγελέων ορίζεται στην παράγραφο 4 του άρθρου. Σύμφωνα με την παράγραφο αυτή, ο Εισαγγελέας εκλέγεται με μυστική ψηφοφορία και με την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών της Συνέλευσης των Κρατών Μερών του Καταστατικού (*Assembly of States Parties*). Οι Αναπληρωτές Εισαγγελείς εκλέγονται, με βάση έναν πίνακα υποψηφίων που δίνεται στη Συνέλευση των Κρατών Μερών από τον Εισαγγελέα, κατά τον ίδιο τρόπο. Η θητεία του Εισαγγελέα και των Αναπληρωτών Εισαγγελέων είναι εννεαετής, χωρίς δυνατότητα επανεκλογής τους.

Τόσο ο Εισαγγελέας όσο και οι Αναπληρωτές Εισαγγελείς, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου, απαγορεύεται να ασκούν δραστηριότητα ασυμβίβαστη με την άσκηση των καθηκόντων τους ή δραστηριότητα που θα μπορούσε να επηρεάσει την εμπιστοσύνη στην ανεξαρτησία της κρίσης τους. Επίσης, απαγορεύεται να εμπλέκονται σε οποιοδήποτε άλλη επαγγελματική απασχόληση.

Εκτός, όμως, από τα ασυμβίβαστα, στο Καταστατικό υπάρχει ρύθμιση και για την εξαίρεση των Εισαγγελέων. Έτσι, σύμφωνα με τις παραγράφους 6 και 7 του άρθρου, το Προεδρείο του Δικαστηρίου μπορεί, κατόπιν σχετικού αιτήματος κάποιου διαδίκου, σε περίπτωση αμφισβητήσεως του αμερόληπτου της Εισαγγελικής κρίσεως, να εξαιρέσει κάποιον Εισαγγελέα ή Αναπληρωτή Εισαγγελέα από την εξέταση μιας υπόθεσης. Επίσης, Εισαγγελέας ή Αναπληρωτής Εισαγγελέας μπορεί να εξαιρεθεί από τα καθήκοντά του, σε περίπτωση παλαιότερης αναμίξεώς του, υπό οποιαδήποτε ιδιότητα, στη συγκεκριμένη υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου, καθώς και σε περίπτωση αναμίξεώς του σε συναφή υπόθεση στα εθνικά δικαστήρια που αφορούσε το ανακρινόμενο ή διωκόμενο πρόσωπο.

5.4 Η Γραμματεία του Δικαστηρίου (άρθρο 43)

Τα σχετικά με την οργάνωση και τη λειτουργία της Γραμματείας ορίζονται στο άρθρο 43 του Καταστατικού. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού, η Γραμματεία είναι υπεύθυνη για τα εξωδικαστικά θέματα της διοικήσεως και της λειτουργίας του Δικαστηρίου, χωρίς, όμως, να θίγονται τα καθήκοντα και οι εξουσίες του Εισαγγελέα, κατά το άρθρο 42 του Καταστατικού. Της Γραμματείας προϊστάται ο Γραμματέας, ο οποίος είναι ο κύριος διοικητικός υπάλληλος του Δικαστηρίου και ασκεί τα καθήκοντά του υπό την εξουσία του Προέδρου του Δικαστηρίου (άρθρο 43, παρ. 2).

Ο Γραμματέας θα πρέπει να είναι πρόσωπο υψηλού ήθους, υψηλών ικανοτήτων, να έχει άριστη γνώση και να χειρίζεται άνετα μία τουλάχιστον από τις γλώσσες εργασίας του Δικαστηρίου (άρθρο 43, παρ. 3). Εκλέγεται με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των Δικαστών-μελών του Δικαστηρίου, κατόπιν μυστικής ψηφοφορίας. Αν προκύψει ανάγκη και ύστερα από σύσταση του Γραμματέα, οι Δικαστές εκλέγουν κατά τον ίδιο τρόπο και Αναπληρωτή Γραμματέα (άρθρο 43, παρ. 4). Η θητεία του Γραμματέα είναι πενταετής, με δυνατότητα επανεκλογής του για άλλη μια φορά, ενώ ο Αναπληρωτής Γραμματέας θητεύει είτε για διάστημα πέντε ετών είτε για μικρότερο, που μπορεί να αποφασιστεί κατά την εκλογή του από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των Δικαστών (άρθρο 43, παρ. 5).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου, ο Γραμματέας είναι επιφορτισμένος με την οργάνωση, εντός του πλαισίου της Γραμματείας, μιας Μονάδας Θυμάτων και Μαρτύρων, η οποία, σε συνεννόηση με το Γραφείο του Εισαγγελέα, θα παρέχει μέτρα προστασίας, ρυθμίσεις ασφαλείας, συμβουλές και άλλη κατάλληλη βοήθεια σε θύματα και μάρτυρες που εμφανίζονταν ενώπιον του Δικαστηρίου, καθώς και σε άλλα άτομα που πιθανώς κινδυνεύουν από καταθέσεις που έδωσαν οι μάρτυρες αυτοί¹⁶¹. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να περιλαμβάνει προσωπικό εξειδικευμένο στην αντιμετώπιση των ψυχικών τραυματισμών των άνω προσώπων, συμπεριλαμβανομένων και ψυχικών τραυματισμών που προκλήθηκαν σ' αυτά από εγκλήματα σεξουαλικής βίας.

Η Μονάδα Θυμάτων και Μαρτύρων δημιουργήθηκε στο πρότυπο της αντίστοιχης, που λειτούργησε και στα *ad hoc* Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα. Αρχικά, η Προπαρασκευαστική Επιτροπή (*Preparatory Committee*), στο σχέδιο Καταστατικού για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που εκπόνησε, είχε προτείνει η Μονάδα να λειτουργήσει με πρωτοβουλία

¹⁶¹ Tolbert 1999, σσ. 643-644.

και στο πλαίσιο της Εισαγγελίας, τελικά, όμως, στις τελικές διαπραγματεύσεις του Καταστατικού στη Ρώμη, αποφασίστηκε θα λειτουργούσε στο πλαίσιο της Γραμματείας του Δικαστηρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

6.1 Ο μηχανισμός ενεργοποίησης του Δικαστηρίου

Σύμφωνα με τα άρθρα 13-15 του Καταστατικού, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί μιας κατάστασης σε σχέση με ένα ή περισσότερα εγκλήματα που εμπíπτουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητά του, με τρεις διαφορετικούς τρόπους:

α) εάν ένα Κράτος – Μέλος παραπέμψει στον Εισαγγελέα μια πραγματική κατάσταση στο πλαίσιο της οποίας φαίνεται πως έχουν διαπραχθεί ένα ή περισσότερα εγκλήματα που ανήκουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (άρθρο 13, στοιχ. α). Η παραπομπή πρέπει να καθορίζει, στο βαθμό του δυνατού, τις σχετικές περιστάσεις και να συνοδεύεται από όλα τα έγγραφα που έχει στη διάθεσή του το Κράτος που παραπέμπει στον Εισαγγελέα αυτήν την πραγματική κατάσταση (άρθρο 14).

β) εάν το Συμβούλιο Ασφαλείας, ενεργώντας στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, παραπέμψει στον Εισαγγελέα μια πραγματική κατάσταση στο πλαίσιο της οποίας φαίνεται πως έχουν διαπραχθεί ένα ή περισσότερα εγκλήματα που ανήκουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (άρθρο 13, στοιχ. β). Στην περίπτωση αυτή, το Συμβούλιο Ασφαλείας ενεργεί στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (*απειλή κατά της ειρήνης, διατάραξη της ειρήνης, επιθετική πράξη*). Αφού, λοιπόν, διαπιστώσει ότι υπάρχει μια τέτοια κατάσταση, στο πλαίσιο της οποίας είναι πιθανόν ότι έχουν διαπραχθεί εγκλήματα που εμπíπτουν στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, τότε το Συμβούλιο παραπέμπει την υπόθεση στον Εισαγγελέα¹⁶².

Εξαιρετικό ενδιαφέρον στην παραπομπή μιας κατάστασης στο Δικαστήριο από το Συμβούλιο Ασφαλείας παρουσιάζει το γεγονός ότι η εν λόγω απόφαση του Συμβουλίου για παραπομπή της υπόθεσης στο Δικαστήριο, όπως άλλωστε και κάθε απόφαση του Συμβουλίου που λαμβάνεται στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη, είναι δεσμευτική για **όλα** τα Κράτη-Μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ακόμα και για όσα **δεν** είναι Μέρη στο Καταστατικό του Δικαστηρίου. Με άλλα λόγια, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο μπορεί, εφόσον μια υπόθεση παραπεμφθεί σ' αυτό από το Συμβούλιο Ασφαλείας, να επιληφθεί αυτής, για τα εγκλήματα που υπάγονται στην καθ' ύλην αρμοδιότητά του, ακόμα και αν διαπράχθηκαν στο έδαφος Κράτους ή από πολίτες Κράτους που δεν είναι Μέρη στο Καταστατικό (άρθρο 12 σε συνδυασμό με

¹⁶² Williams 1999, σσ. 350-351.

άρθρο 13), οπότε δε θα έπρεπε να επιληφθεί της υποθέσεως¹⁶³. Στην περίπτωση αυτή, η κρατική κυριαρχία υποχωρεί έναντι του σεβασμού του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, ενώ η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου φαίνεται πως αποκτά οικουμενικό χαρακτήρα.

Αντίθετα, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Καταστατικού, στις περιπτώσεις παραπομπής μιας υπόθεσης στο Δικαστήριο από Κράτος Μέλος ή της *proprío motu* κίνησης της διαδικασίας από τον Εισαγγελέα, για να επιληφθεί τελικά το Δικαστήριο, πρέπει να είναι Μέρος στο Καταστατικό είτε το Κράτος στο έδαφος του οποίου διαπράχθηκε το έγκλημα ("εδαφικό Κράτος") είτε το Κράτος του οποίου ο κατηγορούμενος είναι πολίτης ("Κράτος ιθαγένειας").

Πάντως, πρέπει να σημειώσουμε ότι, λόγω του δικαιώματος αρνησικυρίας (*veto*) που διαθέτουν τα πέντε μόνιμα Μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας (Ηνωμένες Πολιτείες, Κίνα, Ρωσία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο) στη λήψη αποφάσεων από το Συμβούλιο (σύμφωνα με το άρθρο 27 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών), είναι θεωρητικά αδύνατη η παραπομπή από το Συμβούλιο μιας κατάστασης στο πλαίσιο της οποίας φαίνεται ότι διαπράχθηκαν εγκλήματα στο έδαφος ή από πολίτες ενός εκ των πέντε αυτών μόνιμων Μελών του Συμβουλίου. Η κατάσταση αυτή αφορά κυρίως τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Κίνα και τη Ρωσία, καθώς τα άλλα δύο μόνιμα Μέλη του Συμβουλίου, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, έχουν ήδη επικυρώσει το Καταστατικό, οπότε οι πολίτες τους μπορούν, ούτως ή άλλως, να βρεθούν κατηγορούμενοι ενώπιον του Δικαστηρίου¹⁶⁴.

γ) εάν ο ίδιος ο Εισαγγελέας κινήσει τη διαδικασία αρχίζοντας έρευνα για μια πραγματική κατάσταση (*proprío motu* κίνηση της διαδικασίας) βάσει πληροφοριών που έλαβε από οποιαδήποτε αξιόπιστη πηγή (Κράτη, όργανα των Ηνωμένων Εθνών, Διακυβερνητικές ή Μη Κυβερνητικές οργανώσεις, ιδιώτες) (άρθρο 13, στοιχ. γ και άρθρο 15, παρ. 1 και 2). Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, πρέπει να σημειώσουμε ότι η εκκίνηση έρευνας από τον Εισαγγελέα *υπόκειται σε προηγούμενη έγκριση του Τμήματος Προδικασίας* του Δικαστηρίου. Σύμφωνα με το Καταστατικό, εάν ο Εισαγγελέας, βάσει των πληροφοριών που έχουν περιέλθει εις γνώση του, συμπεράνει ότι υπάρχει επαρκής βάση για να αρχίσει έρευνα και να ενεργοποιηθεί το Δικαστήριο, υποβάλλει αίτηση στο Τμήμα Προδικασίας, μαζί με οποιαδήποτε στοιχεία στηρίζουν την αίτησή του. Στη συνέχεια, το Τμήμα Προδικασίας, μετά από εξέταση του αιτήματος του Εισαγγελέα και του υλικού που το στηρίζει, εφόσον θεωρήσει ότι υπάρχει επαρκής βάση για να αρχίσει η έρευνα,

¹⁶³ Δούση/Παπατόλιας 2004, σσ. 35-36.

¹⁶⁴ Δούση/Παπατόλιας ό.π., σ. 36.

επιτρέπει την έναρξη της έρευνας και την παραπομπή της υπόθεσης στο Δικαστήριο (άρθρο 15, παρ. 3 και 4).

Αυτή η προϋπόθεση ενσωματώθηκε στο Καταστατικό, προκειμένου να γίνει αποδεκτή η αυτεπάγγελτη ενεργοποίηση της διαδικασίας από τον Εισαγγελέα, για την οποία ορισμένα Κράτη, με επικεφαλής τη Γαλλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες¹⁶⁵, είχαν αντιρρήσεις. Ένα από τα επιχειρήματα που προέβαλαν τα διαφωνούντα Κράτη αφορούσε το ενδεχόμενο κατάχρησης αυτής της δυνατότητας από τον Εισαγγελέα, λόγω ενδεχόμενων πολιτικών πιέσεων που αυτός θα δεχόταν προκειμένου να ξεκινήσει μια έρευνα, ακόμα και αν δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία¹⁶⁶. Τελικά, η πλειονότητα των Κρατών θεώρησε ιδιαίτερα σημαντική την αναγνώριση ορισμένου βαθμού ανεξαρτησίας στην Εισαγγελική Αρχή, ενώ η προηγούμενη έγκριση από το Τμήμα Προδικασίας θεωρήθηκε ως επαρκής εγγύηση πιθανών καταχρήσεων¹⁶⁷.

¹⁶⁵ Παπαθεοδώρου 1998, σ. 1048.

¹⁶⁶ Arsanjani 1999, σ. 27.

¹⁶⁷ Δούση/Παπατόλιας 2004, σ. 34.

6.2 Ανάκριση-Δίωξη, Δίκη, Ένδικα Μέσα

Ανάκριση-Δίωξη: Με βάση όσα προαναφέραμε, μόλις ο Εισαγγελέας λάβει κάποιες πληροφορίες για μια κατάσταση, με έναν από τους τρεις προβλεπόμενους τρόπους στο άρθρο 13 του Καταστατικού (είτε από Κράτος Μέρος είτε από το Συμβούλιο Ασφαλείας είτε από πληροφορίες που έλαβε ο ίδιος από οποιαδήποτε αξιόπιστη πηγή), εξετάζει αν η υπόθεση μπορεί να εισαχθεί ενώπιον του Δικαστηρίου (προϋποθέσεις παραδεκτού), κατά το άρθρο 17 του Καταστατικού. Στη συνέχεια, αφού εκτιμήσει τις πληροφορίες που περιήλθαν σ' αυτόν, κρίνει αν προκύπτουν αποχρώσεις ενδείξεις ότι έχει τελεστεί ή τελείται έγκλημα το οποίο εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου.

Αν ο Εισαγγελέας κρίνει ότι η υπόθεση παραδεκτά εισάγεται ενώπιον του Δικαστηρίου και ότι υπάρχουν αποχρώσεις ενδείξεις για την τέλεση εγκλήματος που εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, αρχίζει **Ανάκριση**. Κατά τη διεξαγωγή της, ο Εισαγγελέας εξετάζει και συλλέγει αποδεικτικά στοιχεία, καλεί και εξετάζει μάρτυρες και θύματα, ενώ, μπορεί να ζητήσει και τη συνεργασία κάθε Κράτους-Μέρους στο Καταστατικό ή οποιουδήποτε διακυβερνητικού οργανισμού ή φορέα. Κατά τη συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού στο στάδιο της Ανάκρισης, ο Εισαγγελέας μεριμνά για τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών και τη διαφύλαξη των αποδεικτικών στοιχείων (άρθρο 54).

Για τους σκοπούς της Ανάκρισης, το Τμήμα Προδικασίας μπορεί να εκδώσει, κατόπιν σχετικής αιτήσεως του Εισαγγελέα, διατάξεις και εντάλματα σύλληψης, εφόσον υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες για την τέλεση του εγκλήματος από κάποιο πρόσωπο και η σύλληψή του κρίνεται απαραίτητη. Οι διατάξεις και τα εντάλματα σύλληψης επιδίδονται στο Κράτος Μέρος που βρίσκεται ο κατηγορούμενος, οι Αρχές του οποίου τον συλλαμβάνουν σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στην εθνική τους νομοθεσία και κατόπιν τον παραδίδουν στο Δικαστήριο (άρθρο 59).

Μετά την παράδοσή του στο Δικαστήριο, ο κατηγορούμενος ενημερώνεται για τις κατηγορίες που του αποδίδονται, ενώ έχει δικαίωμα να λάβει και αντίγραφο της σχηματισθείσας από τον Εισαγγελέα δικογραφίας (άρθρο 60, παρ. 1 και άρθρο 61, παρ. 3). Στη συνέχεια, το Τμήμα Προδικασίας συνεδριάζει δημόσια για την επιβεβαίωση των κατηγοριών με βάση τις οποίες ο Εισαγγελέας προτίθεται να ζητήσει τη διεξαγωγή Δίκης σε Πρώτο Βαθμό ενώπιον του Τμήματος Εκδίκασης του Δικαστηρίου. Μετά την επιβεβαίωση των κατηγοριών από το τμήμα Προδικασίας, το Προεδρείο του Δικαστηρίου συγκροτεί το Τμήμα Εκδίκασης που θα δικάσει την υπόθεση σε Πρώτο Βαθμό (άρθρο 61, παρ 4 – 11).

Δίκη: Στη συνέχεια ακολουθεί το στάδιο της **Δίκης**. Τα σχετικά με τη διαδικασία της, τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, την προστασία των θυμάτων και των μαρτύρων που συμμετέχουν στη Δίκη και την αποδεικτική δύναμη των μαρτυρικών καταθέσεων περιλαμβάνονται στο Έκτο Μέρος του Καταστατικού, στα άρθρα 62 - 76¹⁶⁸.

Σύμφωνα με το Καταστατικό, η Δίκη γίνεται στην έδρα του Δικαστηρίου, δηλαδή στη Χάγη, εκτός αν οριστεί διαφορετικά (άρθρο 62), σε δημόσια συνεδρίαση, εκτός αν λόγοι προστασίας της σωματικής ή ψυχικής υγείας ή σεβασμού της αξιοπρέπειας των θυμάτων ή των μαρτύρων επιβάλλουν να γίνει η συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών (άρθρο 64, παρ 7), και πάντοτε παρουσία του κατηγορουμένου (άρθρο 63). Το Τμήμα Εκδίκασης, που είναι επιφορτισμένο με τη διεξαγωγή της, φροντίζει ώστε η Δίκη να είναι δίκαιη, ταχεία και να διεξάγεται με πλήρη σεβασμό στα δικαιώματα του κατηγορουμένου και τη δέουσα μέριμνα για την προστασία των θυμάτων και των μαρτύρων (άρθρο 64)..

Κατά την έναρξη της δίκης, αναγιγνώσκεται στον κατηγορούμενο το κατηγορητήριο, διαπιστώνεται αν αυτός είναι σε θέση να κατανοήσει τη φύση των αποδιδόμενων σ' αυτόν κατηγοριών και, στη συνέχεια, του δίνεται η δυνατότητα να ομολογήσει την ενοχή του ή να την αρνηθεί (άρθρο 64, παρ. 8). Στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος αποδεχθεί την ενοχή του, το Τμήμα Εκδίκασης εξετάζει α) αν ο κατηγορούμενος κατανοεί τη φύση και τις συνέπειες της αποδοχής της ενοχής του, β) αν η αποδοχή γίνεται εκουσίως από αυτόν και κατόπιν επαρκούς συνεργασίας με το συνήγορο υπερασπίσεώς του, γ) αν η αποδοχή της ενοχής του υποστηρίζεται από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, τα οποία περιέχονται στις κατηγορίες που απαγγέθηκαν από τον Εισαγγελέα, στο αποδεικτικό υλικό που αυτός προσκόμισε και σε κάθε άλλο αποδεικτικό υλικό, όπως, για παράδειγμα, στις μαρτυρικές καταθέσεις (άρθρο 65, παρ. 1).

Κατόπιν, σε περίπτωση που το Τμήμα Εκδίκασης πεισθεί ότι συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, εξετάζει αν η αποδοχή της ενοχής του κατηγορουμένου σε συνδυασμό με κάθε πρόσθετο αποδεικτικό στοιχείο που προσκομίζεται, θεμελιώνει όλα τα πραγματικά περιστατικά που απαιτούνται για την απόδειξη της επίδικης υποθέσεως και, αφού το διαπιστώσει, στη συνέχεια, μπορεί να καταδικάσει τον κατηγορούμενο (άρθρο 65, παρ. 2). Σε περίπτωση που το Τμήμα Εκδίκασης δεν πεισθεί ότι συντρέχουν οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για αποδοχή από το Δικαστήριο της ομολογίας του κατηγορουμένου, θεωρεί αυτή ως μη γενομένη και παραγγέλλει τη συνέχιση της δίκης (άρθρο 65, παρ. 3).

¹⁶⁸ Arsanjani 1999, σ. 38.

Σύμφωνα με το άρθρο 66 του Καταστατικού, κάθε πρόσωπο τεκμαίρεται αθώο μέχρι αποδείξεως της ενοχής του ενώπιον του Δικαστηρίου, σύμφωνα με το εφαρμοστέο από το Δικαστήριο Δίκαιο. Το βάρος της αποδείξεως της ενοχής του κατηγορουμένου το φέρει ο Εισαγγελέας, ενώ το Δικαστήριο, για να καταδικάσει τον κατηγορούμενο, πρέπει να πεισθεί για την ενοχή του, χωρίς να διατηρεί καμία αμφιβολία για την κρίση του αυτή. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ρητά καθιερώνεται στο Καταστατικό το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου.

Παράλληλα, στο Μέρος αυτό του Καταστατικού, κατοχυρώνονται και τα δικαιώματα του κατηγορουμένου σε όλο τα στάδια της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου. Σύμφωνα με το άρθρο 67 του Καταστατικού, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα: α) Να πληροφορηθεί αμέσως και λεπτομερώς τα σχετικά με τη φύση, την αιτία και το περιεχόμενο της κατηγορίας σε γλώσσα που αυτός πλήρως κατανοεί και ομιλεί, β) Να του παρασχεθεί επαρκής χρόνος για την προετοιμασία της υπεράσπισης και να μπορεί να επικοινωνεί ελεύθερα και με εχεμύθεια με συνήγορο της επιλογής του, γ) Να δικασθεί χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, δ) Να είναι παρών και να κατευθύνει την υπεράσπισή του προσωπικώς, ε) Να ζητήσει την παρουσία και εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης υπό τους ίδιους όρους με τους μάρτυρες κατηγορίας, στ) Να του παρέχεται δωρεάν η συνδρομή ικανού διερμηνέα, ζ) Να μην εξαναγκαστεί να καταθέσει ή να ομολογήσει την ενοχή του και να μπορεί να παραμείνει σιωπηρός, χωρίς η σιωπή του να θεωρηθεί επιβαρυντική γι' αυτόν, η) Να προβαίνει σε ανωμοτί προφορική ή γραπτή κατάθεση για την υπεράσπισή του και θ) Να μην αντιστραφεί κατά τη διαδικασία το βάρος αποδείξεως, δηλαδή να μην ανατραπεί το τεκμήριο αθωότητάς του.

Στη συνέχεια περιλαμβάνονται τα σχετικά με τις μαρτυρικές καταθέσεις και την αποδεικτική τους δύναμη. Κάθε μάρτυρας, προτού καταθέσει ενώπιον του Δικαστηρίου, δίνει βεβαίωση για την αλήθεια των αποδεικτικών στοιχείων που θα κατατεθούν από αυτόν (άρθρο 69, παρ. 1). Η κατάθεση της μαρτυρίας του, που ακολουθεί, γίνεται αυτοπροσώπως, εκτός εάν λόγοι ασφάλειας της σωματικής ή ψυχικής υγείας ή της αξιοπρέπειας του μάρτυρα επιβάλλουν τη λήψη της μαρτυρικής κατάθεσης κεκλεισμένων των θυρών ή μέσω ηλεκτρονικών ή άλλων μέσων (άρθρο 69, παρ. 2).

Η διαδικασία ενώπιον του Τμήματος Εκδίκασης ολοκληρώνεται με την έκδοση της απόφασης. Η απόφαση στηρίζεται αφενός στην αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού που υποβλήθηκε και συζητήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου κατά τη διαδικασία της Δίκης και αφετέρου στην αξιολόγηση του συνόλου της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου (άρθρο 74, παρ. 1, 2). Οι Δικαστές του Τμήματος επιδιώκουν την έκδοση ομόφωνης απόφασης, αλλά αν αυτό δε συμβεί, η απόφαση λαμβάνεται από

την πλειοψηφία των Δικαστών σε μυστική διάσκεψή τους. Η απόφαση είναι έγγραφη, πρέπει να περιέχει πλήρη αιτιολογία για το αποτέλεσμά της και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση του Δικαστηρίου. Σε περίπτωση που, κατά την έκδοσή της, δεν είχε επιτευχθεί ομοφωνία μεταξύ των Δικαστών, στο κείμενο της απόφασης μνημονεύεται και η άποψη της μειοψηφίας (άρθρο 74, παρ. 3, 4, 5).

Σε περίπτωση καταδίκης του κατηγορουμένου, το Δικαστήριο μπορεί να επιβάλει μια από τις στερητικές της ελευθερίας ποινές, που προβλέπονται στο άρθρο 77 του Καταστατικού, δηλαδή φυλάκιση, η οποία δεν μπορεί να υπαρβαίνει τα τριάντα (30) έτη ή ισόβια κάθειρξη, όταν αυτό δικαιολογείται από τη βαρύτητα του εγκλήματος και από τις ατομικές περιστάσεις που συντρέχουν στο πρόσωπο του καταδικασθέντος. Εκτός από τις στερητικές της ελευθερίας ποινές, το Δικαστήριο μπορεί να επιβάλει στον κατηγορούμενο και χρηματική ποινή, καθώς και δήμευση αποκτηθέντων, κινητών ή ακινήτων, που προέρχονται αμέσως ή εμμέσως από το έγκλημα, χωρίς, όμως, να θίγονται τα δικαιώματα των καλόπιστων τρίτων.

Ένδικα Μέσα: Κατά της αθωωτικής ή καταδικαστικής αποφάσεως και κατά της ποινής που επιβλήθηκε, χωρεί η άσκηση ενδίκων μέσων, σύμφωνα με το Κεφάλαιο 8 του Καταστατικού (άρθρα 81 – 85). Τα ένδικα μέσα που προβλέπονται στο Κεφάλαιο αυτό είναι η Έφεση και η Αναθεώρηση. Συγκεκριμένα, Έφεση κατά της αποφάσεως μπορεί να ασκήσει ο Εισαγγελέας είτε λόγω δικονομικής παράβασης είτε λόγω εσφαλμένης εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών είτε λόγω νομικού σφάλματος. Για τους ίδιους λόγους και, επιπλέον, για κάθε άλλο λόγο που επηρεάζει την ορθότητα ή την αξιοπιστία της διαδικασίας ή της απόφασης μπορεί να ασκήσει Έφεση και ο καταδικασθείς (άρθρο 81, παρ. 1). Επίσης, με Έφεση, είτε από τον Εισαγγελέα είτε από τον καταδικασθέντα, μπορεί να προσβληθεί και η ποινή, λόγω δυσαναλογίας μεταξύ του εγκλήματος και της επιβληθείσης ποινής.

Η ασκηθείσα Έφεση εξετάζεται από το Τμήμα Εφέσεων του Δικαστηρίου. Σε περίπτωση άσκησης Εφέσεως κατά της ποινής, αν το Τμήμα Εφέσεων διαπιστώσει ότι η διαδικασία βάσει της οποίας εκδόθηκε η εκκαλουμένη απόφαση έπασχε κατά τρόπο που επηρέασε την αξιοπιστία εκδοθείσης απόφασης ή ότι η επιμέτρηση της ποινής επηρεάστηκε ουσιαστικά από εσφαλμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών ή από νομικό σφάλμα ή από δικονομική πράβαση, τότε μπορεί είτε να εξαφανίσει ή να μεταρρυθμίσει την απόφαση είτε να διατάξει νέα δίκη ενώπιον του Τμήματος Εκδίκησης, αλλά με διαφορετική σύνθεση Δικαστών (άρθρο 83, παρ. 2). Σε περίπτωση άσκησης Εφέσεως κατά της ποινής, αν το Τμήμα Εφέσεων διαπιστώσει ότι η ποινή ήταν δυσανάλογη ως προς το έγκλημα, μπορεί να μειώσει το ύψος της (άρθρο 83, παρ. 3).

Εκτός, όμως, από το ένδικο μέσο της Έφεσης, στο Καταστατικό προβλέπεται και η διαδικασία της Αναθεώρησης επί των τελεσίδικων δικαστικών αποφάσεων του Δικαστηρίου (άρθρο 84). Το αίτημα για Αναθεώρηση αποφάσεως υποβάλλεται στο Τμήμα Εφέσεων για τρεις λόγους: α) αν αποκαλήφθηκαν νέα αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία είτε δεν ήταν διαθέσιμα κατά το χρόνο της δίκης, χωρίς αυτή η αδυναμία να αποδίδεται εν όλω ή εν μέρει στο αιτούμενο μέρος είτε είναι τόσο σημαντικά, ώστε, αν είχαν προβληθεί στο στάδιο της δίκης, θα οδηγούσαν πιθανώς το Δικαστήριο σε διαφορετική ετυμηγορία, β) αν αποκαλύφθηκε προσφάτως ότι αποφασιστικής σημασίας αποδεικτικά στοιχεία, που ελήφθησαν υπόψη στη δίκη και στα οποία στηρίχθηκε η καταδίκη, ήταν πλαστά ή παραποιημένα και γ) αν, ένας ή περισσότεροι Δικαστές που συμμετείχαν στη λήψη της καταδικαστικής απόφασης, επέδειξαν στην υπόθεση αυτή ανάρμοστη συμπεριφορά ή παρέβησαν βαρύτατα τα καθήκοντά τους, σε βαθμό που να δικαιολογείται η απομάκρυνσή τους από την υπηρεσία τους (άρθρο 84, παρ. 1).

Αίτηση για Αναθεώρηση της αποφάσεως για τους περιοριστικά αναφερόμενους στο Καταστατικό, ως άνω, λόγους, μπορούν να καταθέσουν ο καταδικασθείς ή, σε περίπτωση θανάτου του, ο σύζυγος, τα τέκνα, οι γονείς του ή οποιοσδήποτε τρίτος, με την προϋπόθεση ότι είχε λάβει σαφείς έγγραφες οδηγίες από τον κατηγορούμενο, όταν αυτός ζούσε, προκειμένου να προβάλει σχετικό αίτημα (άρθρο 81, παρ. 1).

Η αίτηση Αναθεώρησης εξετάζεται από το Τμήμα Εφέσεων, το οποίο, αν την κρίνει αβάσιμη, την απορρίπτει. Σε περίπτωση που το τμήμα Εφέσεων κρίνει ότι η αίτηση Αναθεώρησης είναι βάσιμη, είτε συγκαλεί εκ νέου το Τμήμα Εκδίκασης που είχε δικάσει την υπόθεση σε Πρώτο Βαθμό και παραπέμπει σ' αυτό εκ νέου την υπόθεση είτε συστήνει Τμήμα Εκδίκασης με διαφορετική σύνθεση και παραπέμπει σ' αυτό την υπόθεση για να τη δικάσει είτε κρατά το ίδιο την υπόθεση και, αφού ακούσει τα μέρη, αποφασίζει επί της Αναθεώρησης (άρθρο 84, παρ. 2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ: Η ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΝΤΑΡΦΟΥΡ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση του νεοσύστατου θεσμού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, θα παραθέσουμε την υπόθεση του Νταρφούρ¹⁶⁹, που πρόσφατα εισήχθη ενώπιον του Δικαστηρίου και έχει συγκλονίσει τη διεθνή κοινή γνώμη. Επιλέξαμε να αναφερθούμε στην εν λόγω υπόθεση, καθώς είναι η πρώτη και η μοναδική μέχρι σήμερα που εισήχθη στο Δικαστήριο με παραπομπή της σ' αυτό από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, κατόπιν αποφάσεώς του στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη.

Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να δικάσει κάποιο έγκλημα που εμπίπτει στην καθ' ύλην αρμοδιότητά του εάν το Κράτος στο έδαφος του οποίου διαπράχθηκε το έγκλημα («εδαφικό Κράτος») ή το Κράτος του οποίου ο κατηγορούμενος είναι πολίτης («Κράτος ιθαγένειας») είναι Κράτη-Μέρη στο Καταστατικό ή έχουν αποδεχθεί την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (άρθρο 12 του Καταστατικού). Μοναδική εξαίρεση προβλέπεται στην περίπτωση που το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, ενεργώντας σύμφωνα με το Κεφαλαίο VII του Χάρτη, παραπέμψει στο Δικαστήριο μια κατάσταση στο πλαίσιο της οποίας φαίνεται πως έχουν διαπραχθεί εγκλήματα που εμπίπτουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου (άρθρο 13, παρ.β του Καταστατικού).

Στην περίπτωση της υπόθεσης του Νταρφούρ, το εδαφικό Κράτος και το Κράτος ιθαγένειας (και στις δύο περιπτώσεις ήταν το Σουδάν) δεν ήταν Κράτη-Μέρη στο Καταστατικό. Το Συμβούλιο Ασφαλείας, όμως, θεωρώντας ότι κατάσταση στο Νταρφούρ συνιστά απειλή-διατάραξη της ειρήνης, ενήργησε στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και παρέπεμψε την υπόθεση στο Δικαστήριο. Αυτή η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας καθίσταται σταθμός στην εδραίωση του νεοσύστατου θεσμού του Δικαστηρίου, δεδομένης της έντονης αντίθεσης μερικών εκ των μόνιμων μελών του Συμβουλίου (Η.Π.Α., Κίνα) κατά την ίδρυση και ενεργοποίησή του (Δικαστηρίου)¹⁷⁰. Το γεγονός, λοιπόν, ότι κανένα από τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου δεν άσκησε βέτο για την παραπομπή της

¹⁶⁹ Το Νταρφούρ είναι μια επαρχία που βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της χώρας του Σουδάν.

¹⁷⁰ Λούππη 2005, σ. 46.

υπόθεσης στο Δικαστήριο, φαίνεται ότι αποτελεί ένα πρώτο αλλά αρκετά σημαντικό βήμα για την πολιτική εδραίωση του νέου αυτού δικαιοδοτικού μηχανισμού.

Χρονικό¹⁷¹: Από το 1983, είχε ξεσπάσει αιματηρός εμφύλιος στο νότιο τμήμα της χώρας του Σουδάν, ανάμεσα στη Σουδανική Κυβέρνηση και τους αντάρτες, όταν η τότε Κυβέρνηση επέβαλε τον ισλαμικό νόμο σε όλη τη χώρα¹⁷². Ελπίδες τερματισμού του μακροβιότερου αυτού εμφύλιου πολέμου στην Αφρική δημιούργησε η υπογραφή ειρηνευτικής συμφωνίας μεταξύ της κυβέρνησης του Σουδάν και των ανταρτών. Η συμφωνία υπεγράφη, τον Ιανουάριο του 2005, στο Ναϊρόμπι της Κένυας παρουσία πολλών ηγετών της Αφρικής. Την κυβέρνηση του Σουδάν εκπροσώπησε ο πρώτος αντιπρόεδρος Αλί Οσμάν Μοχάμεντ Τάχα, ενώ από τους αντάρτες υπέγραψε ο Τζον Γκάρανγκ, επικεφαλής του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού του Σουδάν.

Όμως, η ειρηνευτική συμφωνία αναφερόταν στις νότιες επαρχίες της χώρας, όπου ο εμφύλιος μαινόταν για είκοσι και πλέον έτη και δεν κάλυπτε την επαρχία Νταρφούρ, που βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της χώρας και στην οποία, από το 2003, είχε διευρυνθεί ο εμφύλιος. Ειδικότερα, από το 2003, είχε ξεσπάσει νέος εμφύλιος πόλεμος και στην επαρχία Νταρφούρ ανάμεσα στις Κυβερνητικές δυνάμεις και στους Αφρικανούς αντάρτες δύο κινημάτων: του Απελευθερωτικού Στρατού του Σουδάν και του Κινήματος για Δικαιοσύνη και Ισότητα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ο.Η.Ε., περίπου 180 χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους στην επαρχία Νταρφούρ τη διετία 2003-2005, ενώ πάνω από δυο εκατομμύρια αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους για να αποφύγουν τις συγκρούσεις μεταξύ των παραστρατιωτικών δυνάμεων που υποστηρίζονταν από την κυβέρνηση της Χαρτούμ και των ανταρτών.

Στος 24 Μαρτίου 2005, το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφάσισε την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης στην περιοχή του νότιου Σουδάν (ψήφισμα υπ' αριθμ. 1590). Η ειρηνευτική αποστολή, με την ονομασία «*Αποστολή των Ηνωμένων Εθνών στο Σουδάν - (UNMIS)*», θα είχε θητεία έξι (6) μηνών και θα αποτελείτο από δέκα χιλιάδες στρατιώτες. Στόχος της αποστολής ήταν να υποστηρίξει την εφαρμογή της ειρηνευτικής συμφωνίας, ώστε να τεθεί τέρμα σ' έναν εμφύλιο πόλεμο είκοσι ενός (21) χρόνων. Όμως, όπως η συμφωνία, έτσι και η ειρηνευτική αποστολή δεν κάλυπτε την περιοχή του Νταρφούρ.

¹⁷¹ www.BBCGreek.com, 1/4/2005.

¹⁷² Burr/Collins 1995, σσ. 1-6.

Η παρέμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Η ως άνω κατάσταση στην περιοχή του Νταρφούρ προκάλεσε την κινητοποίηση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Συγκεκριμένα, με το υπ' αριθμ. 1564 ψήφισμα της 18^{ης} Σεπτεμβρίου 2004, που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, το Συμβούλιο Ασφαλείας πρόβη «στην άμεση εγκαθίδρυση Επιτροπής Ερευνών¹⁷³, προκειμένου να ερευνήσει παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και του Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Νταρφούρ από όλα τα μέρη, να οριοθετήσει κατά πόσο είχε λάβει χώρα γενοκτονία, να οριοθετήσει πιθανούς δράστες αυτών των παραβιάσεων και, τέλος, να διαβεβαιώσει ότι οι πιθανοί αυτοί δράστες θα καταστούν υπεύθυνοι για τις πράξεις τους».

Πράγματι, η «Επιτροπή Ερευνών για το Νταρφούρ», διερεύνησε τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην επαρχία μεταξύ Φεβρουαρίου 2003 και Ιανουαρίου 2005. Στο πόρισμά της η Επιτροπή αποφάνθηκε ότι, στη διάρκεια της εσωτερικής ένοπλης σύρραξης στο Νταρφούρ, υπάρχουν βάσιμες πληροφορίες που οδηγούν στο συμπέρασμα πως έχουν διαπραχθεί εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (άρθρο 7 Καταστατικού) και εγκλήματα πολέμου (άρθρο 8 Καταστατικού) από κρατικές και μη κρατικές ένοπλες ομάδες σε μεγάλη κλίμακα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ως μέρος σχεδίου ή πολιτικής¹⁷⁴. Παράλληλα, στο πόρισμα περιλαμβάνονταν και μια λίστα με ονόματα πενήντα ενός (51) υπόπτων για τα ανωτέρω εγκλήματα στην περιοχή του Νταρφούρ.

Κλείνοντας το πόρισμά της, η Επιτροπή συνέστησε την άμεση παραπομπή της υπόθεσης στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο από το Συμβούλιο Ασφαλείας, βάσει του άρθρου 13 β του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, δηλώνοντας ταυτόχρονα ότι «η κατάσταση στο Νταρφούρ αποτελεί απειλή κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, επομένως, το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να ενεργήσει στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη και, βάσει του άρθρου 13 β του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, να παραπέμψει την υπόθεση σ' αυτό»¹⁷⁵.

Εν συνεχεία, **το Συμβούλιο Ασφαλείας με το υπ' αριθμ. 1593 ψήφισμά του, που υιοθετήθηκε στις 31 Μαρτίου 2005, παρέπεμψε την υπόθεση του Νταρφούρ στον Εισαγγελέα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου Luis Moreno Ocampo.** Το ψήφισμα υιοθετήθηκε με έντεκα (11) ψήφους υπέρ, κανέναν κατά και τέσσερις (4) αποχές. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, παρόλο που δεν είχαν υπογράψει το

¹⁷³ Την Επιτροπή αποτελούσαν πέντε διεθνείς Νομικοί, οι: Antonio Cassese (Πρόεδρος) και Mohamed Fayek, Hina Jilani, Dumisa Ntsebeza, Therese Striggner – Scott (Μέλη).

¹⁷⁴ Λούππη 2005, σ. 47.

¹⁷⁵ βλ. [http://www.icc-cpi.int/library/cases/Report to UN on Darfur.pdf](http://www.icc-cpi.int/library/cases/Report%20to%20UN%20on%20Darfur.pdf).

Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, έπειτα από διαπραγματεύσεις εβδομάδων, αποφάσισαν μαζί με την Κίνα, τη Βραζιλία και την Αλγερία να μην προβάλουν βέτο αλλά να απόσχουν της ψηφοφορίας, αφού πρώτα εξασφάλισαν τον όρο ότι κανένας Αμερικανός, οποιασδήποτε αποστολής δεν θα αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο δίωξης¹⁷⁶.

Αμέσως μετά την παραπομπή της υπόθεσης από το Συμβούλιο στον Εισαγγελέα Luis Moreno Ocampo, αυτός δήλωσε ότι θα συνεργαστεί με τις αρμόδιες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών και της Αφρικανικής Ένωσης, προκειμένου να διευκολυνθεί η έρευνα επί της υποθέσεως. Πάντως, πρέπει να τονιστεί ότι, σε μεγάλο βαθμό, η αποτελεσματικότητα των Εισαγγελικών ερευνών έγκειται στη συνεργασία του Εισαγγελέα με το Κράτος στο οποίο διαπράττονται τα εγκλήματα. Κάτι τέτοιο θα είναι πραγματικά δύσκολο να επιτευχθεί στην υπόθεση του Νταρφούρ, καθώς η Σουδανική Κυβέρνηση έχει κάνει σαφή την αντίθεσή της με την ανάληψη της υπόθεσης από το Δικαστήριο. Συγκεκριμένα, αμέσως μετά την παραπομπή της υπόθεσης στο Δικαστήριο από το Συμβούλιο Ασφαλείας, η Κυβέρνηση του Σουδάν δήλωσε ότι «η απόφαση αυτή του Συμβουλίου αντιβαίνει στη Δικαιοσύνη και συνιστά παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας». Η στάση αυτή της Σουδανικής Κυβέρνησης αναμένεται αφενός να δυσχεράνει την εξέλιξη της Εισαγγελικής έρευνας και αφετέρου να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια όσων πρόκειται να συνεργαστούν με τις Αρχές του Δικαστηρίου¹⁷⁷.

Το δράμα για εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες στο Νταρφούρ συνεχίζεται (Εικόνα από το Associated Press).

¹⁷⁶ www.BBCGreek.com, 1/4/2005.

¹⁷⁷ Λιούπη, 2005, σελ. 47.

Η παραπομπή της υπόθεσης του Νταρφούρ στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αναμένεται να αποτελέσει μια ιστορική εξέλιξη στην εδραίωση του νεοσύστατου αυτού δικαιοδοτικού μηχανισμού. Η εκδίκασή της από το Δικαστήριο πρόκειται να εμπλουτίσει τόσο τη νομολογία του Δικαστηρίου όσο και τη θεωρία του Διεθνούς Ανθρωπιστικού-Ποινικού Δικαίου. Το στοίχημα, όμως, παραμένει στο κατά πόσο το Δικαστήριο θα καταφέρει να παίξει δραστικό ρόλο στην επανόρθωση της ειρήνης και στην ικανοποίηση των θυμάτων στην περιοχή του Νταρφούρ¹⁷⁸.

¹⁷⁸ Λούππη 2005, σ. 47.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Στην εργασία επιχειρήσαμε να σκιαγραφήσουμε τη νομική φύση, τις αρχές και τον τρόπο λειτουργίας του νεοσύστατου Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Η δημιουργία αυτού του ιστορικής σημασίας θεσμού σηματοδοτεί αφενός το επιστέγασμα πολυετών συζητήσεων για την αναγνώριση ατομικής ποινικής ευθύνης σε όσους προβαίνουν σε σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και αφετέρου την απαρχή μιας νέας εποχής για την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο.

Παράλληλα όμως, είδαμε και τους συμβιβασμούς που έγιναν στην υιοθέτηση του τελικού κειμένου του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων των Ηνωμένων Εθνών στη Ρώμη, προκειμένου να εξουδετερωθούν οι επιφυλάξεις ορισμένων Κρατών ως προς τη συμμετοχή τους στο Καταστατικό και να επιτευχθεί τελικά συμφωνία. Συμβιβασμοί, οι οποίοι εντοπίζονται με μια προσεκτική ανάγνωση του Καταστατικού και ενδέχεται να αποτελέσουν ανασχετικούς παράγοντες στην αποτελεσματική λειτουργία του θεσμού.

Συμβιβασμοί, όπως α) η εξαίρεση του εγκλήματος της επίθεσης από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (άρθρο 5 Καταστατικού)¹⁷⁹, β) η καθιέρωση της αρχής της συμπληρωματικότητας του Δικαστηρίου (άρθρο 1 Καταστατικού), γ) η δυνατότητα ενός Κράτους Μέρους στο Καταστατικό να εξαιρεθεί από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου για τα εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν στο έδαφός του ή από πολίτες του για περίοδο επτά (7) ετών από την ημερομηνία θέσης σε ισχύ του Καταστατικού για το συγκεκριμένο Κράτος (η λεγόμενη «opt-out clause» ή «ρήτρα διαφυγής», άρθρο 124 Καταστατικού) και δ) ο περιορισμός της ανεξαρτησίας της Εισαγγελικής Αρχής στην περίπτωση της *proprio motu* κίνησης της διαδικασίας από τον Εισαγγελέα (άρθρο 13 στοιχ. γ σε συνδυασμό με το άρθρο 15 Καταστατικού)¹⁸⁰,

¹⁷⁹ Το έγκλημα της επίθεσης εμπίπτει τυπικά, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Καταστατικού, στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο, όμως, στην ουσία δεν μπορεί να ασκήσει δικαιοδοσία επί αυτού, καθώς δεν έχει ενσωματωθεί ακόμα στο Καταστατικό ορισμός του εγκλήματος και δεν έχουν διευκρινιστεί οι όροι υπό τους οποίους το Δικαστήριο θα ασκεί δικαιοδοσία επί του συγκεκριμένου εγκλήματος. Κάτι τέτοιο αναμένεται να γίνει στην Αναθεώρηση του Καταστατικού.

¹⁸⁰ Σύμφωνα με το Καταστατικό (άρθρο 13 στοιχ. γ σε συνδυασμό με το άρθρο 15), εάν ο Εισαγγελέας, βάσει των πληροφοριών που έχουν περιέλθει εις γνώση του από οποιαδήποτε αξιόπιστη πηγή, συμπεράνει ότι υπάρχει επαρκής βάση για να αρχίσει έρευνα και να ενεργοποιηθεί το Δικαστήριο (*proprio motu* κίνησης της διαδικασίας από τον Εισαγγελέα), υποβάλλει αίτηση στο Τμήμα Προδικασίας, προκειμένου αυτό (το Τμήμα Προδικασίας) να του επιτρέψει να αρχίσει έρευνα (βλ. Κεφάλαιο 6 της παρούσας μελέτης).

ενδέχεται να εμποδίσουν την αποτελεσματική παρέμβαση του Δικαστηρίου στα διεθνή δρώμενα.

Οι συμβιβασμοί που έγιναν στη Ρώμη ήταν μάλλον αναπόφευκτοι, προκειμένου να επέλθει η τελική συμφωνία. Πολλά από τα Κράτη που έλαβαν μέρος σ' αυτή ήταν δύσπιστα στην ιδέα δημιουργίας ενός υπερεθνικού δικαιοδοτικού οργάνου. Η ευθεία άρνηση ή η διστακτικότητα τους να αποδεχθούν τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου υπήρξε αποτέλεσμα της έλλειψης εμπιστοσύνης έναντι του νέου θεσμού. Άλλωστε, το βασικό επιχείρημα των Κρατών που τάχθηκαν κατά της λειτουργίας του Δικαστηρίου επικεντρωνόταν στο εάν θα μπορούσαν να τηρηθούν οι ελάχιστες οικονομικές εγγυήσεις για την αμεροληψία του Δικαστηρίου, ώστε να αποφεύγονται καταχρηστικές διώξεις που θα είχαν πολιτική στόχευση¹⁸¹.

Ας ελπίσουμε ότι στην πρώτη Αναθεώρηση του Καταστατικού, που σύμφωνα με το άρθρο 123 αυτού, έχει προγραμματιστεί να γίνει επτά (7) χρόνια μετά τη θέση του σε ισχύ, τα Κράτη-Μέρη θα άρουν τους περιορισμούς που έχουν τεθεί στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, θα δείξουν περισσότερη εμπιστοσύνη στο νέο αυτό θεσμό και θα τον αντιμετωπίσουν ως εκφραστή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι ως ένα ακόμα όργανο διεθνών γεωπολιτικών συσχετισμών και διακρατικών συμβιβασμών¹⁸². Άλλωστε, κατά τη διάρκεια της πρώτης επταετίας από την ίδρυσή του, το Δικαστήριο θα δείξει στη διεθνή κοινότητα δείγματα του τρόπου λειτουργίας του.

Ανεξάρτητα πάντως από τους περιορισμούς που έχουν τεθεί στη λειτουργία του Δικαστηρίου, η ίδρυσή του, αίτημα και αποτέλεσμα μιας διαπραγματευτικής πορείας πενήντα ετών, είναι γεγονός. Και σύμφωνα με μια παλιά Κινέζικη παροιμία...

«Το ταξίδι, το πιο μακρύ, αρχίζει από το πρώτο βήμα»

Ας γίνει η ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου το πρώτο βήμα για το μακρύ ταξίδι προς την ειρήνη.

¹⁸¹ Δούση/Παπατόλιας 2004, σσ. 43-44.

¹⁸² Παπαθεοδώρου, 1998, σελ. 1048.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστόπουλος, Ηλ. (1998). «Νομολογία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία». *Ποινικά Χρονικά ΜΗ*, σσ. 305-306.
- Βασιλακάκης, Ε.Ν. (1995). «Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία: Ζητήματα σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο και τη δικαιοδοσία». *Υπεράσπιση*, σσ. 1249-1274.
- Βασιλακάκης, Ε.Ν. (2000). «Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τα εγκλήματα πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία». Στο: Νάσκου-Περράκη, Π. (επιμ.), *Προς μια Διεθνή Ανθρωπιστική Τάξη-Τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σσ. 57-79.
- Βούλγαρη, Θ. (2000). «Τεκμηρίωση». Στο: Νάσκου-Περράκη, Π. (επιμ.), *Προς μια διεθνή ανθρωπιστική τάξη-Τα διεθνή Ποινικά Δικαστήρια*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σσ. 117-140.
- Γάγγας, Δ. (1999). «Ορισμοί των Εγκλημάτων και Έκταση της Δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου». *Ποινική Δικαιοσύνη 5*, σσ. 482-486.
- Γάγγας, Δ. (1999). «Η έννοια του εγκλήματος στα πλαίσια του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου». *Ποινική Δικαιοσύνη 7*, σσ. 740-743.
- Δούση, Ε./Παπατόλιας, Α. (2004). *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (2000). *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Κανέλη, Λ. (1994). *Ρουάντα-Ο ρούς του κάτω κόσμου*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Κιούπης, Δ. (2000). «Η διεθνής ποινική έννομη τάξη στο προσκήνιο». *Ποινικά Χρονικά Ν*, σσ. 870-878.

- Λούππη, Ειρ. (2005). «Η αναφορά της υπόθεσης του Νταρφούρ στο Συμβούλιο Ασφαλείας». *Δικαιόγραμμα* **4**, σσ. 46-47.
- Μαρούδα, Μ-Ντ. (2001). *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτην Γιουγκοσλαβία και η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Μιχαλοπούλου, Ελ. (1998). «Ηνωμένα Έθνη – Ίδρυση Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου – Διάσκεψη Ρώμης». *Υπεράσπιση*, σσ. 1337-1360.
- Μπαντέκα, Ηλ. (1999). «Η εθνική δικαιοδοσία για διεθνή εγκλήματα μετά το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο». *Ποινική Δικαιοσύνη* **11**, σσ. 1139-1141.
- Νάσκου-Περράκη, Π. (2000). «Πρόλογος». Στο: Νάσκου-Περράκη, Π. (επιμ) *Προς μια ανθρωπιστική τάξη—Τα διεθνή Ποινικά Δικαστήρια*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σσ. 9-13.
- «Νόμος 3003/2002-Κύρωση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου» (2002). *Κώδικας Νομικού Βήματος* **50**, σσ. 663 – 711.
- Παπαθεοδώρου, Θ. (1998). «Το μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο». *Ποινική Δικαιοσύνη* **10**, σσ. 1044-1048.
- Παπαχαραλάμπους, Χ. (2001). «Η μεταψυχροπολεμική εξέλιξη της διεθνούς ποινικής ευθύνης υπό το πρίσμα των δικαιοκέντρων κερτημένων της Νυρεμβέργης και του Τόκιο». *Ποινική Δικαιοσύνη* **8-9**, σσ. 863-875.
- Περράκης, Στ. (2000). «Σύγχρονες εξελίξεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου: από τα ad hoc Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια για την πρώτην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο». Στο: Νάσκου-Περράκη, Π. (επιμ.), *Προς μια Διεθνή Ανθρωπιστική Τάξη—Τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σσ. 36-55.

- Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ελ. (2003). «Νομιμοποιητική βάση και όρια δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου». Στο: Μανωλεδάκης, Ι-Prítettwitz, C. (εκδ.), *Διεθνοποίηση του Ποινικού Δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σσ. 79-110.
- Φαρσεδάκης, Ιω. (2002). «Η σχέση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου με τα εθνικά δικαστήρια». *Ποινική Δικαιοσύνη* 7, σσ. 777-781.
- Χατζηκωνσταντίνου, Κ. (2000). «Προβλήματα και Προβληματισμοί για έναν Κώδικα Εγκλημάτων Πολέμου. Στο: Νάσκου – Περράκη (επιμ.), *Προς μια διεθνή ανθρωπιστική τάξη-Τα διεθνή Ποινικά Δικαστήρια*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σσ. 81-116.
- Χορτάτου, Κ. (1999). *Τα Ηνωμένα Έθνη και η ίδρυσις Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Χουλιάρης, Α. (1997). *Η κατάρρευση του κράτους στην Αφρική*, Στοχαστής, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ackerman, J.E./O'Sullivan, E. (2000). *Practice and Procedure of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, Kluwer Law International, The Hague.
- Arsanjani, M.H. (1999). «The Rome Statute of the International Criminal Court». *American Journal of International Law* 93 (1), σσ. 22-43.
- Bassiouni, M. Cherif (1999). «Preface». Στο: Triffterer, O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
- Boot, M./Dixon, R./Hall, Ch. (1999). «Crimes against humanity». Στο: Triffterer O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
- Burr, J./Collins, R. (1995). *Requiem for the Sudan*, Westview Press, U.S.A.
- Cottier, M./Fenrick, W.J./Sellers, P./Zimmermann, A. (1999). «War Crimes». Στο: Triffterer O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
- von Hebel, H.A.M. (1999). «An International Criminal Court-A Historical Perspective». Στο: von Hebel, H.A.M./Lammers, J.G./Schukking, J. (εκδ.), *Reflections on the International Criminal Court*, T.M.C. Asser Press, The Hague, σσ.16-22.
- Jones, J.R.W.D./Powles, St., (2003). *International Criminal Practice*, (3d ed), Oxford University Press, Ardsley, NY.
- Khan, K. (1999). «Organs of the Court». Στο: Triffterer O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.

- Kirsch, Ph. (1999). «Introduction». Στο: von Hebel, H.A.M./Lammers, J.G./Schukking J. (εκδ.), *Reflections on the International Criminal Court*, T.M.C. Asser Press, The Hague, σσ. 1-4.
- Kirsch, Ph./Holmes, J. (1999). «The Rome Conference on an International Criminal Court: The negotiating Process». *American Journal of International Law* **93 (1)**, σσ. 2-12.
- Meron, Th. (1999). «Crimes under the jurisdiction of the International Criminal Court». Στο: von Hebel, H.A.M./Lammers, J.G./Schukking, J. (εκδ.), *Reflections on the International Criminal Court*, T.M.C. Asser Press, The Hague.
- Mullins, Chr.W./Kauzlarich, D./Rothe, D. (2004). «The International Criminal Court and the control of state crime: prospects and problems». *Critical Criminology* **12**, σσ. 285-308.
- Ntanda Nsereko, D.D. (2000). «Genocide: A crime against mankind». Στο: McDonald, G.K./Swaak-Goldman, O. (εκδ.) *Substantive and Procedural Aspects of International Criminal Law*, Kluwer Law International, The Hague, σσ. 117-140.
- Schabas, W.A.(1999). «Genocide». Στο: Triffterer, O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1999.
- Shelton, D.L. (2000), *International crimes, peace and human rights: the role of the International Criminal Court*, Transnational Publishers, Ardsley, NY.
- Swaak-Goldman, O. (2000). «Crimes against humanity». Στο: McDonald, G.K., Swaak-Goldman, O (εκδ.), *Substantive and Procedural Aspects of International Criminal Law*, Kluwer Law International, The Hague, σσ. 145-168.

- Tolbert, A. (1999). «The Registry». Στο: Triffterer, O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, σσ. 643-645.
- Triffterer, O. (1999). «Preamble». Στο: Triffterer, O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, σ. 1-3.
- Triffterer, O. (1999). «The Court». Στο: Triffterer, O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
- Van den Wyngaert, Chr. (1996) *International Criminal Law*, Kluwer Law International Publ., The Hague.
- Williams, Sh. A. (1999). «Jurisdiction, admissibility and applicable law». Στο: Triffterer, O. (εκδ.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
- Wright, Q. (1947) «The Law of the Nuremberg Trial». *American Journal of International Law* **41**, σσ. 38-72.